

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

**Цыфхэм ІэпыІэгъу
афэхъущтых**

Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путиным иприемнэу Адыгеим шыїэм Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан тыгъуасэ цыфхэр ригъэблэгъагъэх. АР-м ипрокурор шъхьалэу Василий Пословскэр, министрэхэм ащышхэр, муниципальнэ образованиехэм, къулыкъухэм япачэхэр ащ хэлэжъагъэх.

АР-м и Лышхъэ зылтэу е зигумэкыгъо кыфзыгъэзэгъэ нэггыриймэ ялофыгъохэр мы мафэм зэшлохыгъэхэ хъутъэх. Цыфхэр республикэм ыкълэ ыкли ирайон зэфъшыбафхэм къарыкыгъэх, зыгъэгумэкы-щтыгъэхэри зтефыгъэх. Гушы-Гэм пае, станицэу Джаджэм Хэгъэгу зоохом иветеранэу кыкыгъэ Гьуклэл Мухединэ зыщыпсэурэ унэм гъэцэкъэ-жынхэр ешыллэгъэнхэм фэшл ахъшэ лэпылэгъу зрищыклагъэр кылуагъ. Мылц пэлухащц мылт-кур тхымафэм кыкылоцл зэрэфатлүүщыщтыр, игумэкыгъо

дэгээзыжыггээ зэрэхуштыр республикэм и Лышхьхэ кы-
луаг. Ашккэ пшэдэккыж зы-
хыыр муниципалнэ гээпсыккэ
зил «Джэдэж районэм» иадми-
нистрация иашцэ В.Пуклич
пшэрыл гэнэфаггэхэр фи-
шыггэх, ахэр гээпккэггэхэр зэ-
рэхуэрэм лышхьхэнэу фиггэпы-
таг.

Станицу Ханскэм кыкыгыгэ Александр Поляковым яни яти илэжхэп. Хэбзгэууцуггэу шы-
лэм диштуу псэуплэ зэригэгэ-
тынным фэшл субсидие ащ ратын
фае. Ащкfл АР-м и Лышхыэ
ишлуагэ кыыригэжкыным шы-

гугъу кызырэкӀаугъэр кы-
Ӏаугъ. ПсэупӀау ыццӀыштым
кӀэлӀкӀэр псынкӀау лыхъун
ыкӀи кыгыотын зэрѳаер, ну-
жым ащ ӀапыӀагъу зэрѳӀхъ-
шхӀэр АР-м и Мышгъхъ кы-
Ӏаугъ.

Мыекбуагэ шыпсэурэ Любовь Никифоровам сабий 15 епӱ. Ильэси 5-кӱ узкӱлӱбжымэ унагӱор Казахстан кыкыжыи, тикъэлэ шъхьалэ къэкӱожьыг. УФ-м ихэбзэгъуэуцугъэ кызырэ- дильгтэу, ильэсфэмьыгъ ыуж тикъэралыгъо шытсунхэм ифты- ныгъэ ахэм кыдадхын альэкӱыщт. Ащ кыхэхкыкӱ кӱлэлэщыкӱлӱбэ

зэрыс унагъом ищыкIэгъэ псэ-
упIэр зыщичIышт чIыгу Iахьыр
кыратынымкIэ республикэм и
Лышхъэ IуыIэгъу къафэхъу-
нзу бзылъфыгъэм зыкыфигъэ-
зэб. Унагъом агумэкIыгъохэр
ТхакIушынэ Аслэан зэхихIа-
гъэх, шIокI имылIэ ишугагъэ
зэраригъэкIыштыри кыIуагъ.

Джаж фэдэу Мыекхуапэ игу-
рыт еджапIу N 15-м футбол-
нэ площадкэ фэшыгъэным, се-
лоу Красногвардейскэм дэт рай-
он сымэджыным нэхм зыщя-
Iзэхэр икабинет оборудовани-
е фэшфыгъэным, гъэстыныпхэ
шхуантIэр псэупIэхэм ящэлIа-
гъэным, нэмыкI Iофыгъохэм
япхыгъэ лъэIухэр мы мафэм зэ-
хыгъэ хуыгъэх, цыфхэр агъэ-
рзагъэх.

— Хабзэ зэрэхьугъэу, мыш фэдэ зэлукIэхэм республикэм иминистерствэхэм, къулыкIухэм япашэхэр кыхьэтэгъэлажьэх, амалэу щыIэмкIэ цыфхэм IэпыIэгъу тазэрэфэхьуштм,

ягумэклыгбохэр зэрэдэггэзы-
жыштхэм тына!э тетэгэты, —
кыгуагь Тхьаклушынэ Аслъан
цыфхэм залок!э нэуж. — Мыш
фэдэ зэлүклэгүхэм мхэанэшхо
я!эу шыт, сыда пломэ пащэхэр
хэмьтхэу, ежь цыфхэр зыгъэ-
гумэкырэ лофыгбохэм занклэу
защыдгэгбогон тэлъэкы, охъ-
табэ тетымыгаш!эу ахэм !э-
пы!эгъу тызэрафэхушгыри тэ-
гъэнафэ. Шъыпкэз, цыфхэм
ягумэклыгъуабэ ч!ыплэхэм
ащызыш!опхын плъэкышт, а
лэныкъом пащэхэм ана!э нахь
тырагэтын фæе. Зипшэрылхэр
тэрэзэу зымыгэцаклэхэрэм
пшгэдэкыжь ядгэхъышт, я!э-
нат!эхэр ч!анэштых. Джыри зэ
кых!эггэщымэ сш!онгъу,
цыфхэм ягумэкыгбохэр, ящы-
клэгэхэр зэхэтш!энхэм ыкли
зэхтфынхэм пае нахьыбэрэ ахэм
залудгэк!эн фæе. Тэ тальэныкъо-
клэ кыгтефэрэр амалэу тилэмклэ
дгэгэк!эншт.

ТХЪАРКЪОХЪО *Адам.*

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Гэзтыныпхэ-энергетик комплексм ихэхыонгыгэ ялахыышхо зэрэхашыхэрэм, юфшлэнымклэ гэхэагыгэхэр зэрэшлыгэм ыкли илгэсыбэ хугугэу гуетыныгэ фырялэу зэрэлажыгэхэрэм афэшл Адыгэ Республикэм и Кэаралыгэ Совет — Хасэм и Шытху тхыгэ асагуышоагэ:

— **Шъынэхъо Марыет Мухьдинэ ыхъум**, пшэдэкIыжъэу ыхьырэмкIэ гъунэкъэ гъэнэфагъэ зиIэ обществэу «Лукойл-Юг-нефтепродукт» зыфиIорэм кьалэу МыекъуапэкIэ и АЗС-у N 26-м иоператорэу я 5-рэ разряд зиIэм;

— **Аюпова Мунавара Мидхат ыпхъум**, пшгэдэкЫжьбэу ыхьырэмкІэ гъунэпкъэ гъэнэфагъэ зиІэ обществэу «Лукойл-Югнефтепродукт» зыфиІорэм кьалэу МыекьуапэкІэ и АЗС-у N 25-м ишакІоу я 4-рэ разряд зиІэм.

* * *

Ильэсыбэ хугуэу гуетыныгэз фырилэу Иоф зеришлэрэм, Эпэ-
 Гэсэныгэз ин зэрэхэлтым, Адыгэ РеспубликэмкIэ шIокI зимылэ
 медицинэ страхованием ихэхьоныгэз ышхьэкIэ иIахьышхо
 зэрэхилыхэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет
 — Хасэм и Щыгхуэ тхылт фатгэшшошагъ **Шиянова Наталья Вла-**
димир ыпхьум, Адыгэ РеспубликэмкIэ шIокI зимылэ медицинэ
 страхованием ичIылэ фонд экономикэмкIэ идиректор игуадзэ.

Илъэсыбэ хуыгуу гуетынгыгэ фырылзу юф зэришлэрэм, Шэ-уджэн районым исоциальнэ-экономикэ хэхьоныгэз илахьышхо зэрэхышыхэрэм ыкй кызыыхуыгэр илъэс 50 зэрэхуэрэм афэш Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Шытху тхылъ фагъэшъошагъ **Къэрэбэт Къэплъан Айсэ ыкьом**, муниципальнэ гъэпсыкэ зидэ «Хьатыгъужыкьом кьоджэ псэуплэм» ипашэ.

ВИДЕОЗЭЙУКИЭГЪУХЭР

ШэпхъаКІэхэм ашигъэгъозагъэх

Урысые Федерацием Иошлэ-нымкӀэ ыкӀи социальнэ ухъу-мэныгъэмкӀэ иминистрзу Мак-сим Топилиным тыгуасэ, мэ-кьюотп и 25-м, ПенсиехэмкӀэ фондым итхьаматзу Антон Дроз-довым иошлэгухэр игъусэхуэ зыхӀэлжыгъэ видеозыӀукӀуэ зы-хищгъагъ. Ащ рагъэблэгъгъа-гъэх ПенсиехэмкӀэ фондым икы-тамэхуэ Урысые Федерацием исубектхэм ащылэхэм ялофы-шӀэхэмрэ журналистхэмрэ.

Зэлүлэгүм шытегушылагэх пенсие системэм шыкlorэ зэхюкыныгыэхэм ягъэпсыклэштүу зэхагъуцагыэхэм, нэмыклэу кыэплон хүмэ, пенсиехэм «яформулэклэ» заджэхэрэм ыгъэнэфэрэ лэныкыохэм. Урысыем зэрэцагъэнэфагоэмклэ, а loфoм хыхылгэзэ законопроектр бжыхэм Къэралыгъо Думэм рыхылгэшт, 2015-рэ илгъэсым ишыт мазэ и 1-м хыуылэу кыучлэ илэ хуэшт. Мы лэжыкыан пенсиехэр афэгъуцугъэнхэм

шэпхаклэу илэштхэм япроект
итегушылэн рагэклоклы. Къэ-
тлогъ палъэхэм яхуулэу зэ-
клэри зэшлохыгъэ хьушт-мы-
хьуштыр джыркклэ къэшлэгъае,
джащ фэдэу зэхагъэуцогъэ
еклолаклэхэми зэхьоклыныгъэхэр
афэхьунхэкли мэхьу. Ау рагъэб-
лэгъагъэхэм апашхьхэ къышчы-
гушылэзэ Максим Топиным
къызэрилуагъэкклэ, кьэралы-
гъом ипашэхэм пшгъэрылъ
шъхалэу агъэнэфэгъэхэм ате-
гэпсыккыгъэу еклолаклэхэр зэ-
хагъэуцагъэх. Гушылэм пае,
джы зэрэгъэпсыгъэм фэдэу лфш-
лэнымкклэ пенсиехэр лахытлоу
зэхэтышт: страховой пенсиер
ыкли зэлуагъэкклэрэ пенсиер.
Шэпхэ зэшъхалэу лъытэгъэн
фаер лъжанкклэр нахь инмэ ыкли
лофшлэгъэ илъэс пчъагъэр нахьы-
бэмэ, пенсиери нахь инын зэ-
рилъэккыштыр ары. Джащ фэ-
дэу клэгъэгущлуныгъэ шапхъэ-
хэри къыдалытагъэх. Гушылэм
пае, цыфгыр пенсиеме зыклошл

ныбжым нахыбэрэ loф ышлэм
ипенсии нахыбэнэу klэзыгэ-
гушлурэ шапхэ агэнэфагь. Бэ
джащ фэдэху министрэм зигугь
кышлыгэхэр.

Нэужым цыфым еж-ежбы-
рзу ипенсие зыфэдызштыр кы-
зрилигтэн ыльэккышт шыккэу
«пенсие калькуляторкIэ» зэ-
джагэхэм кытегушылагэх,
журналистхэм яупчIэ заулэм
ждэуапхэр кьаратжыкыгэх.

Видеозүлүктүгүр зауухм,
Пенсиехэмкдэ фондм Адыгэ
Республикэмкдэ и Кбутаэм иш-
шэу Кьулэ Аскэрбэй илоф-
шлэгьухэм пшэрылгыкдэхэр
афигэуцуггэх. Кьылуагэ иоф-
шлэныкдэ пенсиехэм яшэп-
хьакдэу агьэнэфаггэхэм куоу
нэлуасэ зафшылгын, лъэныкы
пстэури зэхэфыггэнхэ ыкдэ
цыфхэм яупчлэхэм яфэшшошэ
джуаупхэр ятыжыкыггэнхэм фэшл
ажу ыггэнфэрэ лъэныкыхоер
дгэуоу зраггшлэнхэ зрэфхаер.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Урысыем и Лыхъужъ

Адыгеим щыщ зэолIэу хэушъафыкIыгъэ пшъэрылхэр зыгъэцэкIэрэ полицием иотряд хэтэу къулыкIу ыхъызэ Дагъыстан щыфэхыгъэм Урысыем и ЛыхъужъщIэ фагъэшъошагъ.

Полицием ипрапорщикIэу Артём Гармаш Владимир ыкIор зыщымылIажьым ыуж «Урысые Федерацием и Лыхъужъ» зыфиIорэ щытхуцIэр фэгъэшъошэгъэным фэгъэхыгъэ Унашъом кIэтхагъ УФ-м и Президент.

Дагъыстан Республикэм зичэзыу къулыкIу щыхъызэ икIыгъэ илIэсым иIоныгъо мазэ и 15-м Артём щыфэхыгъ. Ащ акъыл зыхэлъ зекIуакIэу кызыхигъафэгъэхэм яшIуагъэкIэ къулыкIу дэзыхыштыгъэхэм ащыщ фыкъуагъэп, ауужырэ зэпэуцужьым ищыIэныгъэ шъхъамысэу нэмыкIхэр къуухъумэнхэм фигъэхыгъ.

Хэгъэгъу кIоцI IофхэмкIэ Министерствэм къызэрэщалотатгъэмкIэ, Iоныгъом и 15-м Артём зыхэтэгъэ купыр Дагъыстан Республикэм и Цунтинскэ район хэхьэрэ

псэупIэу Хутрах щыIагъ. КIэлэцIыкIу IыгъыпIэу ащ дэтэм агъэрэ Iашэхэр, щэ-гынхэр ыкIи къагъэрэ пктыгъохэм ахалъхьэхэрэр чIэлъхэу къалыIэсыгъэ къэбарыр ауплъэкIуштыгъ. Унэхэм ащыщ ауплъэкIузэ, ошIэ-дэмышIэу къаохэу аублагъ. Артём Гармаш а унэу бзэджащIэхэр къызэрыукIыштыгъэхэм зэкIэми анахь пэблагъэу кычIэкIыгъ. Ыгу ымыгъэкIодэу яожьэу фежыагъ. Хэгъэгъу кIоцI IофхэмкIэ Пермскэ краим игъэIорышIапIэ елбэтэу зекIорэ ихэушъафыкIыгъэ отряд хэт зэолIыр хылыгъэу къауIагъ, ащ иищыжын нэмыкIхэм къафигъэпсынIкIэзэ Артём Гармаш бзэджащIэхэм яоштыгъэ.

УIэгъэ хылыгъэхэр ежыри зэрэтельхэм емылIытыгъэу, Артём унэм къини, апэуцужьыгъ. БзэджащIэхэм гранатэу къадзыгъэм хихыгъэ уIагъэхэр Гармаш аджал фэхьугъэх.

— ЗэшIуахыгъэ хэушъафыкIыгъэ операцием хэлэжъэгъэ къулыкIушIэ нэбгыри 10-р Артём Гармаш илIыхъужьыныгъэ ишIуагъэкIэ мыфыкIохэу япшъэрылх агъэцэкIагъ. БзэджащIэ купэу нэб-

гыритф хуштыгъэхэр, яIэшъхьэтети зэрахэтэу, зэхагъэтэкъуагъэх. Ащ нэмыкIэу Iашэ ыкIи щэ-гынхэр бэ хуэхэу къагъотыгъ ыкIи кычIашыгъэх, — кышыхагъэщыгъ хэгъэгъу кIоцI IофхэмкIэ Министерствэм ипресс-къулыкIу.

Артём Гармаш шъхьэгъусэрэ илIэситф зыныбжэ пшъэшъэ цIыкIурэ иIагъэх.

Щытху хэлэу зипшъэрылхэр зыгъэцэкIэгъэ зэолIыр зэрашчымыгъупшэщтыр, агухэм ренэу зэрашчыштыр къулыкIу дэзыхыгъэхэм кыхагъэщы. Хэгъэгъу кIоцI IофхэмкIэ Министерствэу АР-м щыIэм и ШIэжэ пхъэмбгъу Артём Гармаш ыцIэ тыратхагъ.

Артём гъэтхапэм и 29-м, 1982-рэ илIэсым къалэу Шъачэ кышыхыгъ. КъулыкIу ехыфэ ащ зафэу, иIоф фэшъыпкъэу зыкынгъэлъэгъуагъ. ШIэжэ бгъэхалъхьэхэу «За службу на Кавказе», «Участник боевых действий», «За воинскую доблесть» зыфиIохэрэр, Советскэ Союзым имаршалэу Жуковым ыцIэкIэ щытыр фагъэшъошагъэх, «Отличник милиции» зыфиIорэр ыкIи нэмыкI тынхэу къулыкIуым шагъэнэфагъэхэм ащыщхэр къылэжыгъэх.

• КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр •

ПЕНСИЕХЭМКIЭ ФОНДЫМ ШЪУЩЕГЪЭГЪУАЗЭ

Президентым пшъэрылхъыгъэуцугъ

Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путиныр гупчэ телевидениемкIэ къэгущыIэзэ, пенсие системэм щыкIорэ зэхъокIыныгъэхэмкIэ дэхимылэу зэрыгъозэнхэ фэе лъэныкIохэр кыгъэнэфагъэх. Ащ къызэриIуагъэмкIэ, пенсиехэм

яформулэкIэ заджэхэрэм нэбгырэ пэпчэ ехылыгъэ зэтефын шIыкIэ иIэн фае. IофшIэгъэ илIэс пчъагъэу иIэр нахъыбэмэ ыкIи илIэжыапкIэ нахь инмэ, ипенсии нахь инэу щытын фае. Пенсиехэм ягъэнэфэн илIэ екIолакIэм шIокI имылэу зэфагъэ

хэлъын, зыпкъытыныгъэ иIэн, пстэумкIи: IофшIэхэмкIи ахэм IофшIэн язытыхэрэмкIи гурыIогъошIоу щытын фае.

«Шъуналэ тешъосэгъадзэ страховоу тынхэмкIэ непэ бизнесым пае щыIэ тарифхэр къэдгъэнэжыынхэ зэрэфае. Пенсиехэм яхылыгъэ къыныгъохэу щыIэхэр бизнесым ыпшъэ тигъуалъхьэзэ, предпринимате-

лым ичаныгъэ тытеIункIэзэ ыкIи экономикэм зэрэахьорэм къыкIедгъэчызэ зэшIотхынхэу щытэп. Страховоу тынхэмкIэ проценти 4-у атырэр зыдагъэкIоштыр: пенсие системэм агощырэ ыкIи мылIу зыщызэIуагъэкIлэрэ Iахьхэу илIэхэм язэу зыхагъэхьащтыр цIыфхэм ежэ-ежырэу къыхахыным фэшI мы илIэсыр пIалъэу афэдгъэнэфэгъагъ. КъыкIэлъыкIошт илIэсхэм пенсие системэм хэуцощтхэми ащ фэдэ фитыныгъэ яIэн фаеу

сэлъытэ. Шъугу къэсэгъэкIыжы: а зэпстэур зэшIохыгъэ зыхъуштыр Iоф зышIэхэрэм икIу фэдизэу мылIу зэIуагъэкIэным игарантиехэр къэзытыхэрэ хэбзэгъэуцугъэхэр щыIэхэ зыхъукIэ ары нылэп. ЗымылIу банкхэм арызылIэхэгъагъэхэр бэрэ зэрагъэпцIагъэхэр щысэу тфэхун фае пенсиехэм яхылыгъэ Iофыгъохэр зэшIотхыгъэ зыхъукIэ ыкIи шIокI имылэу къабзэу тызекIон фае».

Цыфхэм ятхъаусыхэхэр зэхафых

ЗэхэкIыгъо кампанием кIэуэхэу фэхъугъэхэм атэгъэпсыкIыгъэу, Урысые Федерацием ПенсиехэмкIэ ифонд пенсиехэм апае мылIу зэIуагъэкIагъэр хэбзэнчъэу нэмыкI фондхэм зэрахагъэхьагъэхэм яхылыгъэ тхъаусыхэхэр цIыфхэм аIыхэхэу ыублагъ. Мэкъуогъур кызыхьагъэм кышыублагъэу цIыфхэм къатыгъэ тхъаусыхэ мини 7-м ехъу къалукIагъ. ГъэрэкIо рекIокIыгъэ зэхэкIыгъо кампанием икIэуххэм

ахаплъэхэзэ анаIэ зытырагъэтырэр пенсием кIоштхэм яфитыныгъэхэр ямыгъэукогъээнхэр ары. 2012-рэ илIэс зэхэкIыгъо кампаниер заух уж пенсиехэмкIэ мылIу зэIуагъэкIагъэр зыфагъэхьыгъэ фондхэм кызылIотыкIырэ писъмэхэр ПенсиехэмкIэ фондхэм цIыфхэм афаригъэхьыгъагъэх. Мэкъуогъум и 10-м кышыублагъэу и 17-м нэсыр пIалъэм къыкIоцI цIыфхэм яписъмэ мини 2,5-рэ ПенсиехэмкIэ фондхэм кыIуагъ.

2012-рэ илIэсым пенсиехэмкIэ мыкIэралыгъо фондхэм

агитациеу рагъэкIокIыгъэм ишIуагъэкIэ нэбгырэ миллиони 4,8-м ехъу яфондхэм ахашэн альэкIыгъ. Ащ нэмыкIэу, нэбгырэ миллион 1,34-м пенсиехэмкIэ мыкIэралыгъо зы фондхэм нэмыкI фондхэмкIэ зэблахъужьыгъ. ПенсиехэмкIэ мыкIэралыгъо фондхэм ыкIи ахэм яагентхэм пенсиехэм апае мылIу зэIуагъагъэрэр нахь макIэ хъунэу цIыфхэм зэраIоштыгъэм имызакъоу, хэбзэнчъэгъэ зекIуакIэхэри зэрахьэщтыгъэх.

Къын кызыпыкIыгъэ цIыфхэм яIофхэр пенсиехэмкIэ

мыкIэралыгъо фондхэм зызэхамыфхэкIэ, ежъхэм яIофхэр нахь дэи хуштыгъ. «ЫпэкIи ащ фэдэ Iофхэр хэуконыгъэкIэ альыгъэщтыгъэх, ау ахэр зыфэгъэхьыгъагъэхэр цIыфыр страховатэ зышIыштыр къыхэхыгъэныр ары нылэп. Джы шIоигъоныгъэу иIэр къэзымыIогъэ цIыфхэу тарифыр проценти 2-у къэзыгъэнэжы зышIоигъохэм ямылIу ежэ фондхэм адэжэ агъэкIуагъэр мы илIэсым кызызэкIамагъэкIожькIэ, тарифыр проценти 6-у къэнэжыштыр, ащ пенсиехэм яхылыгъэ фитыныгъэхэр укIуагъэхэу ыгъэпсыштыр, — еIо ПенсиехэмкIэ фондхэм илIыкIоу, общественнэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбарлIы-

гъэлэс амалхэм Iоф адэшIэгъэнымкIэ Департаментым ипащэу Маргарита Нагога. КIигъэтхыгъэ ащ кыIуагъ пенсиехэмкIэ мыкIэралыгъо фондхэм цIыфхэм ятхъаусыхэхэр зызэхамыфхэкIэ ыкIи яшIоигъоныгъэхэр зафамыгъэагъэхэкIэ ПФР-м зэзэгъыныгъэу кыдашIыгъэр зэрэзэкIихьажыштыр. Зэзэгъыныгъэ ямыIэжэ зыхъукIэ, цIыфхэм лъэлу тхылхэр аIахынхэ фимытыжъхэу хушты. ЫпэкIэ ПенсиехэмкIэ фондхэм ащ фэдэ шIыкIэ ыгъэфэдэу кыхэкIыгъ. 2011-рэ илIэсым тхъаусыхэ тхылхэр зыцIэкIэ нахьбэу къатыгъэ фондищмэ адишIыгъэгъэ зэзэгъыныгъэхэр тырихьыжыгъагъэх.

МэфэкI шIыкIэ иIэу аратыжыгъ

ПенсиехэмкIэ фондхэм и ГъэIорышIапIэу Красногвардейскэ районым щыIэм мэкъуогъум и 11-м мэфэкI шIыкIэ иIэу ны (унэгъо) мылIу зыIагъэу я 1200-рэ сертификатыр щаратыжыгъ.

Красногвардейскэ районым иадминистрацие ипащэ игуадзэу Анна Федорко ны (унэгъо) мылIу зыIагъэу зэраритыжырэ ехылагъэу гуфэбэныгъэ хэлэу афэгущыIагъ зэшъхьэгъусэхэу Рагулин Андрейрэ Анастасиерэ.

Муниципальнэ хабзэм илIыкIо зэрафэгущыIагъэм дыригъаштэзэ, ПенсиехэмкIэ фондхэм ыцIэкIэ зэшъхьэгъусэхэм афэгущыIагъ ПенсиехэмкIэ фондхэм ичIыпIэ ГъэIорышIапIэ ипащэу Елена Тарасовари. ЯтIонэрэ сабыеу Родион унэгъо ныбжыкIэм кызырихъухьагъэм фэшI ятэу полицием Iоф щызышIэрэм ыкIи янэу егъэджэкIо купэу «Гарант» зыфиIорэм Iутым кIэралыгъо сертификатыр аратыгъ. Хэбзэгъэуцугъэм зэригъэнафэрэм-

рэ ежъхэм яшIоигъоныгъэрэ атэгъэпсыкIыгъэу кIэралыгъом кIаритыштыгъэ мылIу ахэм агъэфедэшт.

Непэ ехъулэу Красногвардейскэ районым щыIэм унэгъо 512-м ны (унэгъо) мылIу зыIагъэу янэу амалхэр нахьышIу ашIыгъэх. Ахэм ащышхэу нэбгыри 120-м чIыфэу аштагъэхэр атыжыгъэх, зэкIэмкIи ащ сомэ миллион 40,5-рэ пэIухьагъ. Ащ имызакъоу, унэгъо 392-м ны мылIу зыIагъэхэу унэ къэщэ-фыгъэным, шIыгъэным, зычIэсхэр гъэкIэжыгъэным япхыгъэ Iофыгъохэр зэшIуа-

хыгъэх. ЗэкIэмкIи ахэм сомэ миллион 125,4-рэ агъэфедэагъ.

ПенсиехэмкIэ фондхэм и Адыгэ республикэ Къутамэ ипресс-къулыкIу.

МЭКЪУОГЪУМ И 26-р — НАРКОМАНИЕМ
ПЭУЦУЖЬЫГЪЭНЫМ И ДУНЭЕ МАФ

ЩыІэныгъэр къыхэшъух

1987-рэ илъэсым къыщыублагъэу мы мафэр тишыІэныгъэ къыхэхагъ. Дунэе сообществэм мы гумэкІыгъом нахь ыналэ тыригъэтыным, уз хьылъэу тыныбжыкІабэ зэкІодылІэрэм пэуцужьыгъэным хэти илахь хишІы-хьаным фэшІ мыщ фэдэ мафэ зыклагъэнэфагъэр. 2008-рэ илъэсым ехьулІэу наркоманием эпхыгъэ гумэкІыгъохэр нахь макІэ шыІыгъэнэу ООН-м и Генеральнэ ассамблее пшэрылт зыфишЫжыгъагъ. Ау а организацием джы къызэритырэмкІэ, дунаим щыпсэухэрэм япроцентичым наркотикхэр агъэфедэх. Ахэм ащыцэу процент 12-м аныбж илъэс 15 — 30-м нэсыгъ ныІэп. ЕтІани гукъаор бзылфыгъэу, Іэтахохэу «хьадэгъу фыжбыр» гъоогъу зыфэхьугъэхэм япчыагъэ зэрэхахьорэр ары.

Тикъэралыгъо наркотикхэр хэбзэнчъэу шызыгъэфедэхэрэм апэуцужьынымкІэ къулыкъур зызэхашагъэр илъэси 10-м къе-

хьугъ. Наркоманием пыщагъэ хьурэр нахь макІэ шыІыгъэным фэшІ мы къулыкъум Іофтхьэбзабэ илъэс реным зэхещэ, регъэкІокІы. Ахэм ныбжыкІэхэр нахьыбэу ахэгъэлэжъэгъэнхэм анаІэ тырагъэты.

Наркоманием пэуцужьыгъэным и Дунэе мафэ ехьулІэу Мыекъуапэ щыкІуагъ спорт зэнэкъокъоу «Майкопский драйв» зыфиІорэр. Мэкъуогъум и 27-м культурэм и Унэу Мыекъуапэ дэ-тым щыкІощт акциеу «ЩыІэныгъэр къыхэсэхь» аІуи зэджагъэхэр. А Іофтхьабзэм илъэхъан фаехэм зэкІэми медицинэм ылъэныкъокІи, яфитыныгъэхэмкІи упчІэхэр специалистхэм аратынхэ альэкІышт. ІэпыІэгъу зыщыклагъэхэми реабилитацием эпхыгъэу ахэм зафагъэзэн амал агъотышт.

*Урысыем и ФСКН
Краснодар краимкІэ и
ГъэІорышІанІэ Адыгэ
РеспубликэмкІэ и Къутамэ
ипресс-къулыкъу*

ХьапсчІэс процент 70-м акІушт

Федеральнэ хэбзэгъэуцугъэу къыдэкІыгъэм диштэу хьапсым чІэсхэм шІокІ зимылэ къэралыгъо геномнэ регистратии арагъэкІу. Ащ фэгъэхьыгъэ пресс-конференцие мы мафэхэм бзэд-жэшІагъэ зезыхьагъэхэм пшгъэдэкІыж ягъэхьыгъэнымкІэ Федеральнэ къулыкъум Адыгэ РеспубликэмкІэ и ГъэІорышІанІэ ыцызэхашагъ.

БзэджэшІагъэ зезыхьагъэхэм пшгъэдэкІыж ягъэхьыгъэнымкІэ Федеральнэ къулыкъум АР-мкІэ и ГъэІорышІанІэ изэхэшэн-зэхэ-фын отдел ипресс-къулыкъу ипащэу Надежда Суховаям Іофтхьабзэр къызэІуихыгъ. Ащ къызэрэхигъэщыгъэмкІэ, къэралыгъо зэфэшъхьафхэм яхэбзэ-ухъумэкІо къулыкъухэм яІоф-шІэнкІэ мы шыкІэр бэшІагъэу агъэфедэ. Мы уахъгъэм генетичес-кэ даннэхэм ябазэ Европэм ит къэралыгъо 30-мэ, джащ фэдэу США-м, Новэ Зеландиём, Авст-ралиём, нэмыкІхэми ащагъэфедэ. Урысыем ар къызиыхьагъэр бэшІагъэп.

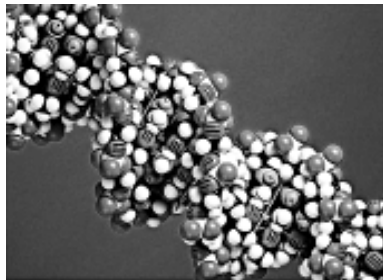
БзэджэшІагъэхэр кыхьэгъэ-щыгъэнхэмкІэ, зэхэфыгъэнхэм-кІэ ыкІи зезыхьагъэхэр гъэунэ-фыгъэнхэмкІэ мы шыкІэм

ишІуагъэ къэкІошт. Джащ фэдэу зыдэхьугъэр амышІэу кІо-дыгъэхэм, хьадэр зыщыщыр гъэунэфыгъэнымкІи зытыхьухэрэм иІахьылхэр къэгъоты-гъэнхэмкІи агъэфедэ. Ащ нэ-мыкІэу зимылэжъэ цыфэу хьапс Іоф хьурэри ащ ишІуагъэкІэ къыхагъэшын альэкІышт.

Хьапсым чІэсхэм анэмыкІэу ежэ яшІоигъоныгъэкІэ мыщ фэдэ регистрациер цыфхэм хьыкум-медицинэ экспертизем иучреж-дениехэм ахьщэ хэлъэу ащакІун альэкІышт.

БзэджэшІагъэ зезыхьагъэхэм пшгъэдэкІыж ягъэхьыгъэнымкІэ Федеральнэ къулыкъум Адыгэ РеспубликэмкІэ и ГъэІорышІанІэ учетымкІэ хэушъхьафыкІы-гъэ купым иинспектор шъхьаІэу Наталыа Ведерниковам мы шы-кІэр Адыгеим зэрэагъэфедэрэр къыІотагъ.

— Хьапсым дэсхэу бзэджэ-шІэгъэ хьылъэ ыкІи хьылъэ дэдэ зезыхьагъэхэм, бзылфыгъэм ебъныгъэхэм регистрациер шІокІ имылэу акІун фае, — къыхигъэ-щыгъ ащ. — АР-м ит учреж-дениехэм ачІэсхэм япроцент 35-м илъэситфым къыщегъэжъагъэу илъэсипшІым нэс хьапс атель.

Ахэм ащыщых наркотикхэр хэб-зэнчъэу зыгъэфедэгъэ нэбгырэ 481-рэ, тыгъуагъэхэу 470-рэ, цыфыр ауКІыгъэу 439-рэ.

ЗэкІэмкІи республикэм ит уч-реждениехэм ачІэс нэбгырэ 2000-м щыцэу геномнэ регис-трациер нэбгырэ 1427-м акІушт. Ар процент 70-рэ мэхъу. Непэ-рэ мафэм ар зыкІугъэр нэбгы-ри 150-рэ.

Къыхэгъэщыгъэн фае ДНК-м къыгъэІыгъуагъэхэр федеральнэ базэм зэрэрагъахьэхэрэр ыкІи бзэджэшІагъэ зезыхьагъэм икьэ-убытынкІэ ІэпыІэгъу зэрэхъу-шъуштхэр. Мыщ эпхыгъэ къэ-барыр цыфым идунай ехьожьы-фэ аІыгышт е ащ фэдэ къэбар аІэкІэмылхы хъумэ, пІалъэр илъэси 100-м нэсышт.

ПАТІЫКЪО Анет.

• Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр •

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адырІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет иунашъу

**Мыкоммерческэ организациехэм апае хъарджхэм яхьылІэгъэ
отчетхэр зэрэзэхагъэуцорэ ыкІи ахэр зэралэкІагъэхэрэ шыкІэр
ухэсыгъэным ехьылагъ**

Мыкоммерческэ организациехэм къэ-ралыгъо ІэпыІэгъу арагъэгъотызэ, Ады-гэ Республикэм иреспубликэ бюджет исубсидиехэр 2013 — 2015-рэ илъэсхэм зэралэкІагъэхьащтхэ ШыкІэу Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет 2012-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 5-м ышІыгъэ унашъоу N 259-р зытэтэу «Мы-коммерческэ организациехэм къэралыгъо ІэпыІэгъу арагъэгъотызэ, Адыгэ Респу-бликэм иреспубликэ бюджет исубсидие-хэр 2013 — 2015-рэ илъэсхэм зэралэкІа-гъэхьащтхэ ШыкІэм ехьылагъ» зыфи-ІорэмкІэ аухэсыгъэм ия 6-рэ пункт диштэу унашъо сэшІы:

1. 2013-рэ илъэсым гъэтхапэм и 11-м аштэгъэ унашъоу «Мыкоммерческэ орга-низациехэм къэралыгъо ІэпыІэгъу ара-гъэгъотызэ, субсидиехэр зэралэкІагъэ-хьэрэ ыкІи мыкоммерческэ организаци-

ехэм яхъарджхэм яхьылІэгъэ отчетыр зэ-рэзэхагъэуцорэ ШыкІэр ухэсыгъэным ехьылагъ» зыфиІорэм кІуачІэ имылэжъэу лыбтэгъэнэу.

2. Мыкоммерческэ организациехэмкІэ хъарджхэу субсидиехэр зыпэІуагъахьэ-хэрэм яхьылІэгъэ отчетыр гуадзэу N 1-м диштэу ухэсыгъэнэу.

3. Мыкоммерческэ организациехэмкІэ хъарджхэу субсидиехэр зыпэІуагъахьэ-хэрэм яхьылІэгъэ отчетыр зэралэкІагъэ-хьэрэ шыкІэр гуадзэу N 2-м диштэу ухэсыгъэнэу.

4. Мы унашъор зэрагъэцакІэрэм а 1-рэ разряд зІлэ ведушэ специалистэу Г.И. БисІьаным гъунэ лыфынэу.

*Комитетым итхьаматэу
А.А. ШЪХЪЭЛАХЪУ*

къ. Мыекъуапэ,
жъоныгъуакІэм и 28-рэ, 2013-рэ илъэс
N 65

*Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб
къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адырІэ
зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ
и Комитет 2013-рэ илъэсым жъоныгъуакІэм и 28-м
ышІыгъэ унашъоу N 65-р зытетым игуадзэу N 2-р*

Мыкоммерческэ организациехэмкІэ хъарджхэм яхьылІэгъэ отчетыр зэралэкІагъэхьэрэ шыкІэр

1. Субсидиехэр къыІэкІэхьанхэмкІэ ззэгъыныгъэу дишІыгъэм ыкІи хъардж-хэм ясметэхэу мыкоммерческэ орга-низацием къырихьылагъэхэм атетэу Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэп-къэгъухэм адырІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет (ыужкІэ Комитетыр тІозэ дгъэкІошт) мыкоммерческэ организа-цием ирасчетнэ счетэу чІыфэт органи-зацием къыщызэІуихыгъэм субсидиер регъахьэ.

2. Мыкоммерческэ организацием квартал къэс, отчет кызыфашІырэ кварталым къыкІэлыкІорэ мазэм ия 15-рэ мафэ нахь мыгужъоу, субсидие-хэр зыпэІуигъэхьэгъэ хъарджхэм яхьылІэгъэ отчетымрэ агъэцэкІэгъэ

фэІо-фашІэхэмкІэ актымрэ Комитетым рехьылІэх.

3. Гухэлъэу зыфитегъэпсыхьагъэ-хэмкІэ субсидиехэр замыгъэфедэхэкІэ, уплъэкІунхэр зэрэзэхашагъэхэмкІэ Ко-митетым акт зэхегъэуцэ ыкІи мыком-мерческэ организацием тхыгъэ Іэкле-гъахьэ. Ащ итынхэ фае ахьщэу Ады-гэ Республикэм иреспубликэ бюджет рагъэгъэзэжъын фаер зыфэдизыр, ащкІэ пІалъэу шыІэхэр, бюджет классифи-кациемкІэ кодыр. Мыкоммерческэ организацием ащ фэдэ тхыгъэр кызы-ІэкІэхьэрэ нэуж мэфи 7-м кыкІоцІ суб-сидиехэм аригъэгъэзэжъын фае. Мы-коммерческэ организацием тхыгъэм щыгъэнэфгъэ пІалъэм мылкъум ригъэ-гъэзэжъынэу зимыдэкІэ, хьыкум ІофкІэ субсидиехэр къыІахьыжыштых.

АР ТЭ ТИТАРИХЪ — ТЩЫГЪУПШЭ ХЪУЩТЭП

Зэмыблэжыгъэхэм япсынэкІэчъ

Афганистан щыфэхыгъэ дзэ-кІолІ-интернационалистхэм яса-угъэт Мыекъуапэ къызыщызэ-Іуахыгъэр мыгъэ илъэс 25-рэ хьугъэ.

Мыекъуапэ икъокІыпІэ лъэ-ныкъо ианых цыф ыкІи машинэ кІопІэ гъогушхор зыпхырыкІы-рэм дэжэ дзэкІолІ щытхъум име-мориалэу «Родник «Солдатский» зыфиІорэр щыт. Ар ипшэрылт ин ыгъэцакІэзэ Афганистан щы-фэхыгъэхэм яшІэжъ фэгъэхьыгъ. 1988-рэ илъэсым, гъэтхэпэ ма-зэм ыкІэм, ащ ишынкІэ апэрэ мыжъор агъэтІылыгъагъ. Псэ-олъэ зэхэт иным игъэпсын цыф минхэр хэлэжыагъэх, организа-цие ыкІи предприятиябэ, къэпІон

хъумэ, зэкІэ лъэпкъыр. Хэти фэльэкІырэр ышІагъ — трестэу «Адыгпромстроим», совхозэу «Адыгеим икьэгъагъэхэр», псэолъэшІ фирмэу «Зэкъош-ныгъэр», заводхэу «Станконор-маль», «Точрадиомаш», «Пром-связь», ахэм анэмыкІхэми сыдрэ лъэныкъокІи яшъыпкъагъ, щыІэкІэ гъэпсыным егугъу-щтыгъэх.

Тикъэлэ шъхьаІэу Мыекъуа-пэ мы саугъэт иныр шагъэуцу-нымкІэ анахь ишІуагъэ къэкІуа-гъэр я 9-рэ моторелковэ дивиз-иём иветеранэу, ветеранхэм я Совет итхьаматэ игуадзэу, от-ставкэм щыІэ майорэу С.О. Сар-кисовыр ары. ЩыІэныгъэ шъып-

къагъэрэ пытагъэрэ зыхэлъ цыф лъэшым игулыгът ар кыхьыгъ. ЛІыр а уахъгъэм Мыекъопэ къэ-лэ Советым идепутатыгъ ыкІи гъэзетэу «Советская Адыгея» зыфиІорэм штатым хэмыт икор-респондентыгъ. Итхыгъэ зэфэшъ-хьафхэм упчІэ гъэшІэгъонхэр къагъэушэу, уагъэгупшысэу щы-тыгъ.

«Іоф мыублэм блэ хэс» аІуагъ. Гъэтхапэм, 1988-рэ илъэсым шІэж саугъэтэу «ДзэкІолІ псы-нэкІэчъыр» зыфиІорэм ишІын рагъажы, мы илъэс дэдэм ижъо-ныгъуакІэ и 28-м кызыІуахы-гъагъ. А уахъгъэм Афганистан джыри заохэр щыкІощтыгъэх, тапэкІэ зуапІэм Іутхэми къащы-шЫлщтыр (Тхьэм нэмыкІэу) зыми ышІэщтыгъэп. Ау узэджэнджэ-шынэу щымылгыгъэр Афганистан имамырныгъэ иухъумакохэр зэ-рэпсэемыблэжъхэр, ахэм яІы-хъужьыныгъэ шІэжъым, тарихьым

къахэнэнэу шыІыгъэныр ары ыкІи мы мурадыр зэшІуихыштыхъ Мыекъуапэ щагъэлэсыгъэ саугъэ-тым. Цыфыгъэм илахь инэу сы-дигъуи лЫгъэр зэрэщыгъэм ыкІи къызэрэнэрэм ар инэпэеплъ.

Афганистан Адыгеим икІыхи дзэкІолІ ыкІи офицер 880-рэ цызэуагъ. Ахэм яшІушІагъэхэр орденхэмкІэ, медальхэмкІэ хэ-гъэунэфыкІыгъэх, нэбгырэ 22-м зыщымыІэжъхэм ыуж щытхьур афагъэшъошжыгъ. Сыд фэдэрэ уахъти лІыхъужьхэр шылагъэх, цыІэх ыкІи шыІэщтых.

Афганистан щыфэхыгъэ дзэ-кІолІ пэпчъ ышъхьэ къырыкІуа-гъэр гуимыкІыжъ къэбар, тхылъ псау икыушт. Ау къэІогъэн фаер мы заоми, нэмыкІ чЫпІэхэм ащ фэдэ мэшІошхоу закыщызыш-тэхэрэми цыф лъэпкъ зэфэшъ-хьафыбэу тихэгъэгуи, ІэкІыб къэралыгъомэ арысхэри зы зэра-шыхэрэр ары. Зы гумэкІ, зы

гукІэгъу ахэр зэкъозыгъэуцохэ-рэр — лыбгъэчъэ заохэр гъэкІо-дыгъэнхэр.

Джырэ мафэхэм «ДзэкІолІ псынэкІэчъыр» Мыекъуапэ ита-рихъ чЫпІэ анахь кІуапІэхэм ащыщ, ащ мэфэкІ мафэхэм тІлэшъхьэтетхэр, къэлэдэхэр, ветеранхэр, ныбжыкІэхэр, еджэкІо цыкІухэр шызэІокІэх, митингхэр, лІыхъужъ сыхьатхэр шІэжыр амыгъэкІуасэу щызэ-хашэх, зэо мэхьаджэхэм зэрапэ-шІуекІохэрэр, уиблэкІыгъэ пшІэн зэрэфаер клагъэтхы.

Зыпсэ зытыгъэхэр зэращы-мыгъушшэхэрэм ишыхьат илъэс къэс саугъэтыр зэрагъэкІэжы-рэр, Хэгъэгум ыпашъхьэ зип-шэрылт щызыгъэцакІэу фэ-хыгъэхэр агу къагъэкІыжъэу бэрэ цыфхэм саугъэт Іупэм къэгъагъэхэр зэрэагъэты-лыхэрэр.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Къэмыугупшысыгъэу щылакэм кыхэкыгъэ повесть

Пэублэ гушыл

Апэрэ псалъэу мыр кызы-резгъажьэ сшлонигор мары: мы ситхыгъэ зыналэ тезыдзэу, гу лъызытэу (ынэхэр джыри чан-хэми е тэклу кюсагъэхэу, къа-щылагъэу нэгъунджэ гулъми, кю сыдэу хъуми) зыгорэуштэу еджэрэм лъэшэу сыфэрэзэшт. Ащ фэдэу къэслон фаеу сы-зышлырэр, сыкызытегушылэшт цыфэу е, литературэ жабзэккэ къэслон хъумэ, героир «мыш фэдагъ» плыу кэккэу икьэбар зэпыупкыгъэу къэплотэныр имыфэшъуашэу, нахьыбэ тефэу, цыф гъэшлэгъонэу, акъылышлоу, бэ ыльэгъугъэу, бэ ышлэу зэрэ-щытыгъэр ары. Къэслонэныш, джар нахь кыхэкыгъэушын, ыкылу къэсшыным, кэкъэгъ-хыным пае ыцли повестым шхъэу фэсшыгъ. Ащ зыккэ къэгъэнафэ сигерой къэсыугуп-шысыгъэу, пкыхьаплэу слъэ-гъугъэу зэрэщымытыр — шы-лэгъэ шыпкы, дунаим шыпсэ-уштыгъ, кытхэтыгъ, ипсалъэ зэхэтхыгъ. Чэлэмэт иунэкъош, пэблэгъэ дэд хирург цларылоу, лэпэлэсэхуо тилъэпкы, адыгэ-хэм, тищытху кызылэтыгъэ-хэм ащышэу Жэнэлэ Заурбий.

Заурбий буж кынаагъэ еж Чэлэмэти. Бэмэ ашлэщыгъ ицлыфыгъи, иушыгъи, ишхъэ-ихыгъэ гушылаккы, шыпкыа-гъэр кылоным, кылон кюды-ем кышымыуцоу, арыгъэуцу-ным пае кызыккэмыккэу зэрэ-щытыгъэри ашлэщыгъ. Сэри ккэлэ паркым сыщылуки, игъу-сагъэу Хьагъундэккэ Нурбий нэлуасэ сызшыфшылгъэм кы-щегъэжъагъэу а лъэныкхэм (ишэн-хэбзэ зеклуаккэхэм) дэ-гъоу гу алыстагъэу, зыфэдэ цыфыр кызыгурылауагъэу шы-тыгъ. Джащ кыхэккэу ллым сызлэпищагъ ыккы ицлыфыгъэ шыпкыэр, шылакэм еплыккэу, хэшылккэу фырилэр, шылаккэу тызхэтым, дунаеу тызхэтым зэрафышытыр, гулытэу илэр зынэсырэр нахь куоу, нахь зэхэ-фыгъэу сшлэ сшлонигоу сыхъу-гъагъ. Сыушъэфынэп: джауэ сылулкэ зэпытэу, сылыплъэу, кылорэм, ары кызырилорэ шы-ккэм, цыфмэ зэрадэгущыларэм сиштыпкыэу, зы гушыли хэсы-мыгъэзэу сыгу исыубытэу сед-лоу, кылорэм акылыгъ хэлы-ми сэгущысэу мафэхэр кю-штыгъэх. Ыужыккэ мы сит-хыгъэ зэгорэм дунаим кыте-хьащтми, кытемыхьащтми сшхъэ кыхьащтыгъэп, сызы-фэягъэр зызакъу — арэуштэу нэлуасэ сызфэхьугъэр, арэу лъэ-шэу апэрэ сыхьатэу сызшылу-клагъэм кыщегъэжъагъэу сыгу рыхьыгъэр зыфэдэ цыфыр, зы-фэдэ ллыр къэсшлэн закъор арыгъэ. Хэтккы нафэба — егъа-шлэм умышлэщтыгъэ цыфым улулкэу, нэлуасэ узыфэхьуккэ, ышлэ-ыльэкъуашлэ фэшъафэу, къуаджэу кызыщыхьугъэ-кызы-диклыгъэр, лъэпкыэу зыщыщыр, юфэу ышлэрэр зэбгашлэ пшл-игъу. Ащ зи мыхъун хэлъэп — хабзэ. Ащ укышымыуцоу, шылэккэ гъогу кыкылугъэми урышлгъэу, ушыгъознэу уфай. Шхъаеу, зытетым тетэу къэс-лоныш, ащккэ ллым екллала-

плэ фэгъотыштыгъэп. Шылэх цыфхэр, ары хэти дэгъоу ешлэ: узэрэлулагъэм тетэу, укьешлэ-ми укымышлэми, шхъащты-хьужь мыухьыкым кырытлуп-шэу, ежми ильэпкыи адыгэхэм апае ашлагъэм гъунэ имылэу кылауатэу. Псэу Мыекъуапэ дэсхэр тызашъорэр ежхэм кырагъэшагъэу, гъогушхохэри, унэхохэри арагъэшылгъэхэу...

Ахэм Чэлэмэт зыккы афэда-гъэп: еж ышхъэ рыхьыллэзэ зыгорэ хьугъэу кылауатэу зэхэ-хыгъэп. Адэ а зэгъашлэ сшл-игоу зигугъу кысшыгъэхэр тауштэу къэсшлэщтха, еж-ежырэу зыгорэуштэу кыри-гъажьэу ищылэккэ гъогу ущи-мыгъэгъуазэмэ? Сэщ нахь нахь зышлэхэрэм зыгорэхэр кысфалауатэх, ары сэ ащ сыфа-еп — икьэбар еж кылауатэу седлэмэ, нахь сигопэшт, нахь сигэрэзэшт. Анахъу сызыгъэ-гумэккэу, сшлэ сшлонигошты-гъэр лъэккэ лъэныккыу пымы-тыжымыр бэщитлоу ылыгъхэм-рэ якъэбар, ауштэу хъуныр кызыхэкыгъэр ары. Ау сыд фэдэ лъэныккыккэ сыккэло-лагъэми, а сигухэлъ кыздэ-хъуштыгъэп. Моу зы цыпэ цыккы горэ кыхьыгъэпсыгъэ фэдэу кызыщыхэкырэми кы-луантл-ылонгъэжыгъи, икьоджэ-гъухэм, иныбджэгъухэм агугъу кыригъажьэти, ахэм ашлэгъэ, алогъэ, кыахъулэгъэ шхэн горэ-хэм, хьугъэ-шлагъэхэм якъэло-тэн хэхьажьыштыгъ. А зыхэ-хьагъэу, зи хымыгъэзэу, сурэт, сценэ гъэшлэгъонэу упашъхэ кыригъэуцоу кылауатэрэр кызыккэлыгъэу, узылэпишэу кыгъэпсыти, зэккэри сшигъэ-гъупшэжъэу сыгу етыгъэу семыдэлун слъэкыштыгъэп.

Ауштэу тхьагъэпцэу сэ сызы-фаем сыгыришэу шхъэщыкы-штыгъэми, а хьугъэ-шлагъэхэу зэгъэлулгъэу, фэлазэу кылауатэ-хэрэми узэдэлун ахэлъыгъ — ащ зи пылхуан шылэп. Ыпэккэ зэхэсымыхыгъэу, сымышлэ-штыгъэу ллым тызшигъэгъуа-зэхэрэм мэхьанэ ялагъ — ти-щылаккэ, тыхабзэхэм, тизэхэты-ккэхэм блэкыгъэм зытеты-гъэр ыккы ахэм ащышэу непэ кытхэнагъэхэр ышлэнхэмккэ хьышъэ тхыгъэмэ афэдагъ. Фольклорым ихабзэхэм атетэу, купккэ ахэлъэу зэхэлъхьэгъэ про-изведениехэу пльыгъэмэ хъунэу шытыгъ. Ахэр зэрэсымытхы-гъэхэми сыфыккэгожыгъ — гукъау нахь мышлэми, тина-хьыжхэр нэмыккэ дунаим зе-хьыжхэккэ, джауштэу мытхы-гъэу зыдахьыжырэп, тшлэкло-дырэр бэ!

Сыдми, сэ сызыфаеу зыуж ситы, сыгу илыр Чэлэмэт кызыдимыгъэхэу, ащ кыхэккэу тэккыи сыфэмыразэу, ары кызы-

хэсымыгъэхэу, зысыушъэфэу уахътэр клоштыгъэ. Сэ зыгорэ стхышт-сымытхыштым емып-хыгъэу зэхэсхынэу сызыфэ-ягъэр, джа кызырэхэзгъэщы-гъэм тетэу, ллым шылэккэ гъо-гу кыкылугъэр, хьугъэ-шлагъэ-хэу зыхэтыгъэхэр, заоу а ыльа-ккэ зыхилъхьагъэм зэрэклогъэ шыккэп, ащ кызыеккыжымы юфэу ышлагъэр...

Шхъаеу, сэ зэрэсшлонигоу, сызэрэфаеу ыбзэ къэзгъэтлуп-шыныр сыд сшлагъэккы кызы-дэхъуштыгъэп, екллалаплэ фэгъотыштыгъэп. Зыгъэгъа-гъэпцэу, чыжыккэ кысыушъэ фэдэу е сэмэркыу зыккэсшлэу «Чэлэмэт, мыр тауштэу хьугъа-гъа, кылауатэба», слоу сызеуп-чыккэ, тхьапырэр сеупчыгъэ-ми, а зэ кылоуагъэм, пынагъ плонэу, тесцын слъэкышты-гъэп, сфытеккыштыгъэп: «Ищы-ккэлагъэп!» А гушылэ пыупкы-гъэм, а псалъэ заккым кылауатэу хэлъыгъэр сшлэрэп, ары ащ буж «о пышхэккэ кылохъулауагъэм ащыш горэ е фронтым нэмыц-мэ узэрэщыгъагъэр кытфэлау-тэба» плыу уелъэлуныр кымы-ккыжэу (кыгъубжынккы пшлэ-хэнэп унгъалоу) хъуштыгъэ.

Джауштэу мафэхэр клохэзэ, кызыгурылауагъ — ащ пыхьын шылэп. «Сигъэшлэнэу, ышхъэ кырихынэу, кыккыиупхъу-кыжыныу фэмыеу зыгъэгумэ-кырэ, ыгъэбылгырэ шъэф гомылу горэ кылоуынккы мэхъуба» зыфэлоштыр сыгу кылыздагъ. «Ащ кылыгъэ-нккы пшлэнэп», — ккэу зэфэхьы-сыжы сшлыгъэ охъэ шлулае тешлагъэу. А гуафэм пыдза-гъэу мурад сшлыгъэ ащ нахъэу сымыгъэгумэккыжыныу ыккы сигухэлъ буж сиккыжыныу. «Иккун нэлуасэ сызшыфэхъу-гъэм буж къэсшлагъэри, еж фэмыемэ, адэ сыд есшлэн», — зыгъэгъэсэжъэу сыфэжыагъ. Ары шхъаеу, сыгу кысфид-агъэп: «Ары цыф гъэшлэгъон, ащ фэгъэхьыгъэу нахьыбэ ушы-гъуазэ къэси, етлани ккэу хьа-лэмэтхэр кыккэлыгъэхэм. Умы-гузакъу, уккэгожынып, — сыгу кысфидагъэп. — Умы-гузакъу, джыри кыослэ. Джа узыщыгъэозгъахэхэм, кыпшлэ-гъахэхэм афэдэу, адрэ узфаехэ-ри нафэ кыпфэхъуных, къэп-шлэных. Еж-ежырэу ыбзэ кытлупшэу кыпфимылауатэ-ми, ллым ищылаккэу блэкы-гъэм шыгъуазэ горэм умышла-хэу, уемыжгъахэу кыпфилот-тэн — ащ фэдэр уушъэфын пльэкыштыгъэп. Угъоигъахэр, зэбгъэшлагъэхэр къэтх, етлани ащ хэбгъэхъожыны...» Джау-штэу ошлэ-дэмышлэу сшхъэ кылыздагъэм сызегушшысэм буж тэрэзккэ сеуцуалы, кы-хъэ-лыхъэ зэсымыгъэшлы-жэу лэубытыплэ кызыфэс-

шышъунхэу сшлэлъхэм ятхын буж сыхьагъ. Адыгэхэм тэлоба: «Юф мыублэм блэ хэс». Адэ тэ-рэзба — Юф емыгъэжъагъэм ушэщынэ, зебгъэжъахэккэ, буж уитмэ, ккэу фэпшышты. Сэри ащ сышыгугъэу, сиыхьэ телъэу, сшхъэ кыхьагъэм теубытагъэ сигъэшлэ, Чэлэмэт сылыплъэ-зэ, зылулкэу, зышлэу шытхэм, ллым фэгъэхьыгъэу кылохэрэми саккэклэдэлухъэзэ, ишэн-зеклуа-ккэхэр зэпэгъэуцухъэзэ, цыпэ-цы-пэу, тхыпхъэ-тхыпхъэу сшхъэ шызэрэугъоигъэхэм сахэшыпы-хъэзэ якъэтхын тэккы-тэккы езгъэжыагъ.

Сызэрэфежыагъэми сыфыккэ-гожырэп — ащ ишлагъэккэ нахь кызыгурылауагъэ сигерой цыф кызырэыклоу зэрэщымы-тыр — еж ышхъэккэ заом шигъэхьагъэр зыщытлысырэм зыгъэиныжъэу кышчымылау-тэми, игъо блимыгъэккэу лэ-зэгъу уцхэу кыфыратхыккы-гъэхэм зэрэщырэми, ишхэгъу теубытагъэ хэлъэу зэрэблмы-гъэккырэми, кылорэм зи хэб-гъэзын умылэккыныу шып-кыагъэрэ пытагъэрэ хэлъхэу кызырилорэми, осэшхо фишлэу адыгагъэр зэрэзэрихьэрэми, пшлэр ыльэгъу зэрэмыхьурэми — сыдми зэккэми кыахэщы. По-литикэмккы цаккоп, еж тэрэзккэ ылытэрэр кылухъумэшт, чи-новникхэу зыпшъэрылт хабзэм тетэу зымыгъэцаккэхэрэри, ты-гуахэккэхэр, олигарххэу зызы-мышлэжъэхэрэри хьапэ-сапэм ккэгъэккы. Иакылырэ шыла-ккэм зэхэшылккэу фырилэрэ куух, зэшъащыккыхэрэп, зэ-тефэх...

Сыдми, ащ фэдэ цыфэу Чэ-лэмэт зэрэщытыр апэу зыщыс-лэгъугъэм кышчегъэжъагъэу, зы мафэм адрэр кыккэлыгъэу сшлэнэу хьугъэ ыккы сигупшыси кыхьахьагъ, сшчымыгъупшэ-жыныу чыплэ пытэ сыгуи щы-убытыгъэ, ицлыфыгъэ шапхэ шысэтэхыплэу кысфэнагъ.

Арыш, джы а мафэр, апэ-рэ мафэу Чэлэмэт зыслэгъу-гъэр, сызылулагъэр сигукъэ-кыжымэ лъапсэ афэсшлы. Джащ бужым зэккэ зэрэхъу-гъэм, зэрэзэккэлыгъэуагъэм якъэлотэн «Юф мыублэм блэу хэсыр» хэсфыгъэу сигерой изэо гъогухэм ащыгъуазэ сыхъу-ныш — джар ккэу фэсшы-ным сышыгугъэу, сыгу кызы-делэу «гъогуафэ!» зэсложьэу къэсэгъагъэ...

Апэршхь

Къэлэ паркым иаллее шхъалэ сьтетэу сыккэзэ, чыгъу-жэу зэхэтмэ аджэ сынэсы-гъэу сэмэгумккэ ллы горэ шы-тэу слэгъугъэ. Гъэмэфэ шля-пэ фыж, джэнэ лэгъопэ ккэо-щыгъых, ыблыгъчлэмэ бэщитлу аккэгъэжъагъэу, лъэккэ заккым

тет. Тэккы мэккыатэш, къэуцу. Зы бэщыр къетлупшы, адрэм гугъэуцо, лэ джабгъу лэгум къэмлэнэ фыж цыккы итэу ещэи, бзыу кыолэн дэхэ цы-ккыхэр къэбыбхэш, а къэмла-ным еулух, зыгорэ псынккэу кырапхъотыш, юбыбыкы-жыых. Ллыр игуапэу ахэм алъэплэ.

Слэгъурэр сшлогъэшлэгъо-нэу сыблэккы, лъэгъо гъунэм нэс сыккыи къэзгъэзэжыгъ. Сыплэмэ, джыри бзыухэр егъашхэхэш, чыгъмэ ахэт.

Благъэу секкэлыныш, гушы-лэгъу сшлынэу сыгу кыхьагъ. Шхъаеу, моуштэу зыгу еты-гъэу, афэгумэккэу бзыу цыккы-пчэдыжышхэ языгъэшлырэ цы-фым пэрыохъу сыфэхъунэп сшлэ, сыккэмыуцоу сыккэжыжыгъ.

Ятлонэрэ пчэдыжымы парк пчэгум сызэккэм, зэлашлэхэрэ адыгэлхэу купышлу хьурэр пхэнтлэккы зэпыщытхэм атес-хэу сырихьыллагъ. Ахэм бэщи-тлур зиккэгъэккэ лъэккэлы-ныккыу бзыухэр зыгъашхэщты-гъэри ахэсыгъ. Кызырэгъуры-лауагъэмккэ, зэккэми ары анахьы-жэу шысхэр зым адрэм пи-дзэжъэ мэгушылэх. Зынэмысы-хэрэ логыгъо шылэп, къуаджэ-хэми, хэккыи, дунаими ащыхъу-хэрэри «аупккэпкых», зэрагъэ-зафэх, ежхэм ашлэшыхэрэр арауаллэх, зэнэккыккы, зыго-рэхэмккы зэгурэлэх. Ахэм си-мынэлосэ ллыр ядэлъуш, еж ишлэш теубытэгъэ пытэ хэлъэу, а зэккэми зэдаштэгъэ-зэдамыш-тагъэм емылтыгыгъэу, кыре-лотыккы. Игушылаккы, кыло-рэми акылыгъэ зэрахэлъыр, джау сыдми макъэ ыгъэлунэу, лшышэ зытыригъэонэу кызы-рэмыгушчыларэм псынккэу сы-налэ тесыдагъ. Джыри ащ сыгосэу кылорэм седлэмэ, иаккыл зынэсырэр сшлэмэ сшлонигоу сыгу кышлыгъ. Шхъаеу, зыккы симыгопахэу ибэщхэр иккэгъэккэонхэу ллыр кытэдджыжыгъэ ыккы зэккэми заккыфигъэзи кылауагъ: «Ккэ-лэхэр (ащыгъум шысхэр зэккэ ккэлыныжымы итыжхэп), сиуц ешъогу кысыгъэш, шъугу кысысшъумыгъабгъ, сымыккэ-жы хъуштыгъ». Нэужым бэщи-тлур лъэккэ заккымрэ ыгъэ-баккэзэзэ, ежъэжыгъ. Ары зэрэ-лулкыжыгъэм тетэу шысхэм сяупчыгъ:

— Хэтэ мы ллы шлагъор?

— Е зиунагъо бэгъон, ары умышлэ хъуна, боу цыф цлэ-рылу, — кылауагъ Хьагъундэ-ккэ Нурбий.

— Адэ кылоба ыцлэр, Нур-бий.

— Боу кыослон — Чэлэмэт. Ащ фэдацлэ зыхьырэ шылэу сшлэрэп. Жэнэлхэм ащыш. Жэнэлхэр сэ дэгъоу сэшлэх. Ахэр лэпкы гъэшлэгъон. Адыгэ лэпкыу Жанэмэ кыатеккыгъэн фэй а лъэккыуацлэри: «жанэ — ллы». Арын фэе ащ лъапсэу илэр, а лъэккыуацлэм.

— Къуаджэккэ тыдэ шыща?

— Бжъэдыгъу лъэныккыом шыш. Джымыш, Мыекъуа-пэ, шэпсэу. Сыда ащ фэдэу укызыфккэушлэрэр, ары пшлэ-рэба?

— Сшлэрэпышь арба.

— Ашыгъум неущ мыш дэжым кьеклуал, сэ ащ нэлуасэ уфэсшышт. Чэлэмэт тишагу дэс, бэшлагъэ ар сэ зысшлэрэр, джа хирург цлэрылоу дунаим ехыжыгъэм ишлуагъэкӀэ — ЖэнэлӀ Заурбий зыфаслорэр. Ишгуз шылэжъэп, ипхьорэлъф пшъашъэу Фатимэ кыкӀэрыс. Ары зылыгыри. Хэта а лыр зымышлэрэр? Цыфхэм яшъыпкӀэу бзыу цыкӀуэху мы паркым дэхэми ар дэгъоу ашӀэ. ПлӀэгъугъэба ахэр ылӀгукӀэ ыгъашхэху ауж зэритыр?

Ыужырэ пчэдыжым, Нурбий джа зэрилуагъэу, тыгъосэрэ чыплэм секлолагъэ. Лыхэр тӀэ-кӀу-тӀэ-кӀуэ кызырэгъуонгъэх. Чэлэмэти «лӀэкъуишымкӀэ» кьапкӀэзэ кӀэсыгъ. Нурбий кызышылэти, сэ лӀпэ кысфифиши, лым рилуагъ: «Чэлэмэт, мыш нэлуасэ зыкыпфифишӀоигъу». «Дэгъуба!» — ылуагъ лым, тӀапэхэр зэрэдгъэубытыгъэх, нэлуасэ тызэфӀхъугъ...

Джащ кышцегъэжъагъэу кымафи, гъэмафи, бжыхыи, гъатхи зы мафэ блӀкыгъэп тызӀумыкӀэу, тызэрэмыльгъоу, гушылӀ кӀыхъэ зэдэтымышӀэу. Иоф горэхэр тӀэху мафэхэр кыхэкӀхэми, телефонкӀэ пчыхэрэ кьэбархэр зэфӀтлуатэхэзэ тызэдэгъушӀыштгъ. Нурбий кытхэмьтӀэу бэрэ кыхэкӀыштыгъэп.

Нурбий зыфаслоу ауштӀэу зигугъу кӀэсшӀырэр — ХьагъундэкӀо Нурбий ары. Нурбий лы цлэрыло дэдэу тилӀэпкыкӀэ тӀэхэм ашыш. РеспубликӀэмкӀэ анахь сымэдджӀх ину тӀлэм, тикъэлэ шъхьалӀ дэтым, ащ игъашлэрэ ыцлэрэ япхыгъэу хъугъэ. Проектым кышцегъэжъагъэу квартал псаур зӀлы-убыгъэу джырэ лӀэхьан медицинэм ишыкӀагъэхэр кыдилытгъэху корпус пчӀагъэм яшын, язэтэгъэпсыхьан кӀэщаклоу, пашӀэу фӀхъугъ. Отделение зэфӀшъхьафхэр зычӀэт унэхом этажи 8-у лӀагъэу зилӀэтыгъэу, квалэр кыгъэдахуэ шыт. ЫкӀыбкӀэ ащ кьепхыгъэ унэхэр кышцӀэлагъох: хирургер, пцӀэрыхьаплэр, администрацием Иоф зышишлэрэр... ДжауштӀэу зэрэквартал плӀэмыеу кызылӀеубыты.

СымэджӀшым игъэпсын Нурбий кӀуачӀэу хильхьагъэр, гумӀэкӀыгъоу дилӀэгъугъэр макӀэп — ар кӀэпӀотэн зы-хъукӀэ, гушылӀ кӀыхъэ хъушт. Джащ фэдэкъабз, профессионалхуэ специалист дӀгъухэм, медицинэм илофышӀэ гурытхэм якъэуӀгоини, отделениехэм, ахэм якабинетхэр аппаратурэ, лӀмэ-псымэ пӀэрытхэмкӀэ зтебгъэпсыхьанхэри лӀшӀэхыгъэп.

Ащ ехылагъэу тхыль псау кӀэптхыныр зэрифӀшъуашӀэр кызыгурӀо, ау ащ шъхьафӀэу Иоф дӀшӀлэн фӀай — мыш дӀжыым Нурбиеу шытхъушхо зыпылым арӀу кӀӀкӀэу ыцӀэ кыхэкӀгъӀфӀныр, джау игугъу кӀэсшӀыныр кызыхэкӀыгъэр Чэлэмэт епхыгъэш ары. Зэрэпхыгъэ шӀыкӀэри мары: сымэджӀшӀкӀэм медицинэу пӀэрытхэм игъӀхьагъэхэм атетӀэу зилофшӀлэн зэхъышӀцӀт специалист лӀзэху ХьагъундэкӀом кыуӀгоигъэхэм Чэлэмэт иунэкъошӀэу Жэ-

нэлӀ Заурбий хирургием шӀэ-ныгъэ куу фырилӀэу, а шӀэныгъэр практикэм шигъӀэфедӀжыын ылӀэкӀэу ахэтыгъ. Заурбийрэ Нурбийрэ зедеджагъэхуэ, институтыри кызыздаухыгъэу ыкӀи ащ ыужыкӀэ Иоф зедашӀагъэу, ныбджӀгъуныгъэ пытэ зэдырӀэу зэрӀхъугъэм нӀбгыритлоу медицинэр яшъыпкӀэу ыпӀкӀэ лыгъэкӀотӀгъэным игъогу кы-хэзыхыгъэхэр зӀпӀагъэ, зӀгъу-сэ зӀфишӀыгъэх. Ащ кыхэкӀэу кӀэлитлӀум ялахылхэри зэрӀшӀагъэх. Ахэм ашышылӀ ЖэнэлӀ Чэлэмэти. Нурбийрэ Чэлэмэтрэ аныбжӀхэмкӀэ зетекӀыштыгъэхэми, ащ изэрар зыкӀи кӀэ-кӀуагъэп — зыр нахыжъэу (Чэлэмэт), адрэр (Нурбий) нахыкӀэу зӀш шъыпкӀэхэм фӀдӀэу хъугъэх.

Джащ кышцегъэжъагъэу Заурбий псау зэхъуми, дунаим зехыжыми ныбжымыкӀэ зетекӀырэ лӀитлур сыдигъокӀи зӀлышлӀэу, зӀготӀэу, зыр зыгъэгумӀкӀырэм адрэр шыгъуазӀэу, яунагъохэр дӀгъоу зэрӀшӀэху хъугъэ. Сэри Чэлэмэт нэлуасэ кысфӀзышыгъэр Нурбий. Ежхэр зӀготӀ зӀпытхуэ, зыгорэм яшъыпкӀэу рыгушылӀэхуэ, зым ышӀлэрэр адрэм кыфифуатӀэу, ымышлӀэрэр зыфифуатӀэрэм кы-хигъэхъожьэу сыдигъокӀи слӀэгъуштыгъэх. Джауэ, сэри сагоуцагъ пытӀэу, ныбджӀгъу шъыпкӀэу сафӀхъугъ. Сызэра-фӀхъугъэми зы сыхьаткӀи, зы такъыкӀыкӀи сыфыкӀлӀгъожыгъэп — ягушылӀ лӀухэм, якъэ-бар гъӀшӀлӀгъонхэм якуплӀэ сы-щицагъ. Ахэм ыпӀкӀэ сымышлӀ-штыгъэу бӀэ кьакӀырысхъэр. Дунаир зыльгъугъэм, шыла-кӀэм ижъотыплӀэм хэтыгъэм, зыгорэ зынӀгу кӀӀкыгъэм, еж ышъхъэ хилӀэтыкӀэу, ылӀэгъу-гъэмрэ ышӀлэрэмрэ фӀдӀэ зыльгъугъыи, зышӀи шымылӀэм фӀдӀэу кӀэмыгушылӀэу, шытхъу зифӀшӀошӀэ цыфым ишытхъу шъыпкӀагъэрэ губзыгъагъэрэ хӀлӀэу кытегушылӀэрэм шъхъэ-кӀафӀ фӀпшӀлӀэу уемыдӀлун плӀэкӀыштӀэп. Джа зэрӀсӀуа-гъэуи, ащ акыль кыхэкӀпхышт. Арышъ, мы нӀбгыритлӀум язэ-дӀгушылакӀэ сшъхъэкӀэ сызэрэ-дихыыхыгъэр сыушъӀфыгъэп, сидуагъэу кӀэсӀо зӀпытӀы.

ЯтӀонэрэшъхь

Джы Нурбий нэлуасэ Чэлэмэт сыфифишынм ыпӀкӀэ слӀэгъугъэр лӀэшӀэу зэрӀзгъэ-шӀлӀгъуагъэм кысфӀсӀэгъэзжы. Джа ыпшӀгӀкӀэ кызырӀэшыс-луагъэу, чыгъхэм ахӀтӀэу бзыу-хэр ыгъашхуэ апӀэ дӀдӀэ лӀыр зысӀлӀэгъум, мӀхьанэ зэсымы-тыгъэ горӀхэми гу алыстӀэнӀэу хъугъэ — бзыугъашхэм тыдӀ-кӀэ зигъэзагъэми, тыдӀэр лӀэ-ныкӀокӀэ кӀуагъэми, бзыухэр ыуж итыхуэ кыдӀзбыбых зы чыгым кьепкӀӀэххэм, адрэм кытетӀысхъэххэ. СыдӀэу за-шымыи, янӀплӀэгъу рагъӀкӀырӀ: еж ыбӀэшитлӀу кьегъапкӀэшъ, ылӀэкӀо закӀо ахэм кьалӀе-гъӀпкӀэжыи, адрӀхэри кӀэпкӀӀэтӀ-лӀатӀэх. ДжауштӀгъуэ, Чэлэмэт зӀсӀжыгъэ итӀысшӀлӀэу паркым дэтым кынынӀышъ, мӀтӀысы. Бзыухэри а чыплӀэм дӀжъ шыт чыгъэу зыкӀутамэхар зӀкӀэшы-гъэхэм кытебыбӀэх «цырыу-шырыу» кьапылукӀэу...

Бзыухэм язакъоп Чэлэмэт ыуж итхуэ зыдӀтӀысырӀэ чы-плӀэм кышызырӀэгъуиштыгъэхэр. ТӀысыплӀэхуэ Чэлэмэт чы-плӀиш илагъ: парк пчӀэгур, КӀэ-рӀэшӀ Тембот исаугъэт зыдӀшӀыт кӀуаплэр («Тембот дӀжъ сӀкӀо» ылотӀи, ащи кьакӀлоштыгъ). Ащ нӀмыкӀэу еж иунӀэ пӀблагъэу тхылышӀэ тучаным ыпашъхъэ ит псыдӀфые цыкӀлӀум дӀжыи шетӀысэхыштыгъэ.

ПчӀэдыжым «жыи кӀэт-шӀцӀт» алотӀи, зызыгъӀпсӀфын-хуэ кыдӀэкӀыхэр — на-хыжыи, нахыкӀи, сэри апӀэ сызӀритӀэу — джа чыплӀишым ашышӀэу лӀыр зыдӀшылӀэ тӀы-сыплӀэр кьагъотыгъи, тыкышылӀэ-зӀрӀэгъуиштыгъ. Еж зӀкӀэми танахыжъэу шытыгъи, инахы-жыплӀэ тӀысыштыгъ. ЕтӀанэ еж кыкӀлӀэтыкӀохуэ тетӀыс-хьаплӀэм тефӀштыр кызыгуи-гъӀтӀысхъӀштыгъ. Ау гъӀшӀлӀ-гъоныр, зӀгорэм слӀэгъугъэп еж нахыжыым «моу кӀэ-тӀыс» римылуагъэу. НахыкӀлэр еж-ежыырӀэу кӀоу готӀысхъа-гъэу. Ар, зы лӀэныкӀомкӀэ, лым шъхъӀафӀэу фашӀырэм ишыхъатыгъ. АдрӀмкӀэ, ады-гагъэм ихабзэхэр зӀрӀдахэхэр, зӀрӀлӀэхыхэр, ахэм плуныгъэ мӀхьанэ ин зӀрӀлэр ашӀкӀэ Чэлэмэт нӀрыльгъэу кышылӀыштыгъ. Нахыжъ-нахыкӀэм ялофкӀэ ар хӀбгъэукожыынӀэу шыты-гъэп — шӀокӀи имылу а хабзэр зӀрихъштыгъ. ДжауштӀгъу ыдӀжъ кьекӀуалӀэхэми хуӀкӀоныгъэ зӀрамышылӀыштым лыплӀлӀэ-штыгъэх. КӀӀкӀэу кӀэплон ху-м, адыгӀ хабзэм, зекӀуакӀэм, шӀнхэм джау сыдми ягугъу пшӀлӀэу, уарыгушылӀэу макъэ кызыпӀбгъӀлукӀы кӀодыкӀэ зӀримыкӀуштыр, ахэр пыта-гъэрэ теубытагъэрэ хӀлӀэу зепхьанх, бгъӀцӀкӀнх ыкӀи уз-хӀтӀэ ини цыкӀлӀуи ябгъӀгъэ-цӀкӀлэн зӀрӀфаер кыгъӀлӀа-гъоштыгъ.

Мы пчӀэдыжыми, хабзэ зӀ-рӀэхъугъэу, еж ышъхъэкӀэ кы-хихыгъэ чыплӀэу чыгышхом икӀутӀэм кӀыхъэхуэ зыпкӀы-чӀжӀгъэу зышӀигъэхэм ачӀлӀгъэ чӀэт тетӀысхьаплӀэм кӀуи, ибӀ-шитлӀуи ыгъӀтӀылыи, тетӀыс-хьагъ. ТурытлӀу-шырышӀлӀэу лы-хэри кызырӀэгъуиштыгъэх. Зым, кӀолӀжъ шӀуцӀ плонӀэу, шляпӀэр ышъхъэ кыришӀцӀхуэ шыгъ, адрӀм гъӀэмфӀэ кепкӀэ фыжыр ынатӀэ тес, ахэт шъхьаплӀи. Сыдми, Иофышхо зилӀэ, унӀшӀо инхэр зыштӀцӀт нартылӀхэм афӀдӀэу, купышхоу кызызхъа-гъэх. КызылукӀагъэхэм нӀбгырӀэ пӀпчӀэ кӀэбар горӀ кызыди-хыгъ — телевизорым кыгъӀэ-лӀагъоу ылӀэгъугъ, е адрӀхэр джыри еджӀнхуэ игъо зыфимы-фӀгъэ гъӀзетмӀэ къарихыгъ, е кьуаджӀм, Краснодар, Москва (хэт ышӀлӀэра!) ашылагъэ горӀм кылоотагъэу зэхихыгъ...

А кӀэбархэм якъӀӀотэн кы-рагъажъэ, зым цыпӀэ горӀм кы-щеублӀэ, адрӀм ащ кыпедзӀ... Ауэ, тӀӀкӀу-тӀӀкӀоу гушылӀэм хӀзӀрӀэгъахъэх. ЗынӀмысхэрэ шылӀэп — унӀгъо хъугъэ-шӀлӀгъэ цыкӀлӀухэм кьащыублагъэу кӀэ-ралыгъо ыкӀи дунӀэ политикэм нӀсӀэу, Хьатыгъужыкьуае, ПӀнӀжыкьуае, ПӀсӀйтыку кьа-щегъэжъагъэу Америкэм шӀо-

кӀэу, космосым хахъэу... Ар Чэлэмэт икӀас, ишъыпкӀэу а зӀптӀэуми ядӀлӀу, ишӀошӀхэр Иофыгъо пӀтӀэумкӀи гъунӀм нигъӀсӀэу кьарӀуалӀэх. КӀӀлӀэ-дӀсхэри, чиновникхэри, адыгӀлӀ зӀфӀшъхьафхэри ашыгъупшӀхэр-рӀэп, «ахъаджых чиновникхэр, аусудых» ялофшӀлӀнӀкӀи, яшыла-кӀӀкӀи мытӀэрӀзӀу, шыкӀагъэу адальгъухэрэр пчӀэгум кы-ралъхъэх. Еж Чэлэмэти ынӀэ чанхэмкӀэ ылӀэгъугъэ, гу зы-лӀытӀгъэ горӀхэм шъхъӀихы-гъэу мыскъарӀэ, шӀхӀны ышӀлӀхуэ ягугъу кьешлы.

Ащ фӀдӀэу зытегушылӀэхэрэм ашышӀэу зы сшъхъэ кынагъ: «Мо Тембот исаугъэт пӀчына-тӀэу тетӀысхьаплӀэм зымафӀэ сытесӀэу, — кылуатӀштыгъ Чэлэмэт, — саугъӀтыр зыдӀ-шӀыт лӀэныкӀомкӀэ мылӀагъэу, ыныбӀэ дӀхӀкӀаеу кыхӀшӀэу, ху-рре-хураеу, мӀкӀэ-макӀэу ба-кӀозэ, лы горӀ кырӀкӀо. Ыб-лыгучӀлӀ тхылыплӀэм кӀоцӀы-шыхьагъэу зыгорӀэ чӀлӀэ. Пар-кым нӀсы зӀхъум, ащ адыгӀэ пӀлошхо кыкӀлоцӀихыгъ, ышъ-хъэ зӀрӀныным нахыи нахъ ин кышылӀэу зӀлукӀэу кызырӀэгъу-игъэм а палом кьахигъӀшӀэу ахъ-уцагъ. ХуӀрӀэр зӀзгъӀшӀлэн сӀуи, сэри тӀӀкӀу тешлагъэу зӀлукӀлэр зышыкӀлорэм блӀагъэу секло-лагъ. СыплӀэмэ, а пӀлошхоу слӀэгъугъэ зышылӀагъэм нахъ кьэмылӀагъоу лӀыр машлор кыригъӀкӀэу, гушылӀхэр ышъ-хъэхэмэ, ыулӀӀрӀэхыхъэ, зӀ кылуагъэр кыкӀилотыкӀыжъэу, кӀыхъэ-лыхъэ зыригъӀшӀлӀэу кӀэгъушылӀэ. Кылоштыгъэри тӀрӀзӀуу кызыгурылуагъэп. «Чы-лӀгъо пчӀагъэ кӀӀкӀожыгъэу МыекъуапӀэ кьетӀысӀкӀыжы-гъэу кӀэшъульгъужыын» ыло-штыгъэмэ сшӀлӀрӀэп. КызырӀэс-шӀошӀыгъэмкӀэ, ащ зигугъу ышылӀыштыгъэр лӀкӀыб хӀгъӀгъу-хэм арыс адыгӀхэр арын фае. Ау сӀэ сыгу джӀнджӀш ин кы-ригъӀхъагъ. «Неужели ауштӀэу кьоджӀэ пчӀагъэмэ кьагъэ-зӀжышъуна?» — сӀуагъэ сы-зӀупчӀыжъэу. КӀо ари сшӀо-фыгъӀэп, плон плӀомэ, лӀджи плон плӀӀӀкышт.

Ау сӀэ ащ дӀжыым зы упчӀэ сшъхъэ кыхъагъ (ары ыкӀи мыр кӀэсӀзыгъӀуатӀэрэри): «сыда а лым ауштӀэу зыкӀишылӀ-гъэр? Ар сӀэ кызыгурылорӀэп. Сыда а палой арӀу ыгъӀбыльӀэу ыблыгучӀлӀ чӀлӀгъэу паркым нӀс кызыдихыгъэр етӀанэ цыф-хэм ахӀхьан зӀхъум зызыкӀы-шылӀжыгъэр — сыд пае ар шыгъэу урамым рымыкӀуагъа? Ара цыфхэр, лӀӀпкыыр зыгъэ-сӀнхэм кӀӀнӀкӀокуӀэр адыгӀ-лӀыр зӀрӀзеклон фаер? СышӀо-упчӀы», — губжыгъэ умылонӀэу, ау ымакӀэ кӀуачӀлӀ хӀлӀэу кы-луагъ шысхэми шытхэми афӀ-гъӀзӀагъэу.

— Олахъэ, Чэлэмэт, упчӀлӀ дӀгъум, упчӀлӀ тӀрӀзым, — кы-дырагъӀштагъ зӀкӀэми.

— АдӀ джары тызынӀсы-гъэр: «адыгагъ», «адыгӀ хабз» жӀм дизӀу кьӀтӀо. КьӀтӀошъ, етӀанэ тшӀгъупшӀжыи, тырӀ-джӀгужыи. Джары «тӀӀкӀоды-жыым» кыкӀырӀэр. Тымышла-хъӀэ тӀлӀгъэ мыльку шлагъор тшӀлоклады... ХушӀтӀэп ар, лы-гъэрэ акылӀр кызыхӀдгъӀфӀн-хъшъ, зӀкӀэми тызӀгъусӀэу, ты-

зӀдӀлӀжыхъӀэ — чиновники, лӀшъхъӀетети, шӀэныгъӀлӀжыи, чылӀдӀсӀи, кӀӀлӀдӀсӀи зӀкӀэ ты-зӀхӀтӀэу ар кызытӀедгъӀуцон ыкӀи тшӀлокладыгъэр зӀрӀтфӀ-лӀэкӀлӀэу кьӀтӀлӀэтыжыын фае. Ар зытфӀзӀшӀомыкӀыкӀэ, убыхмӀэ кьахъулагъэр тӀэри кытӀэху-лӀӀнӀкӀэ бӀп кытфӀнӀжыыгъэр. Ар кытӀэхулыплӀым фӀгъӀхъы-гъэу «лушӀэу» лӀжыэрэ политики кыддызӀрахъагъ — адыгӀхэр ипхъыхъэ-итӀэкъу ташӀыгъ: ашъхъэрэ алӀэрэ рахыжъӀжыи, ячӀыгужъэу апӀсӀэ зыхӀлӀым зырафыхэм, хӀгъӀэгъу шъӀны-кӀом кьӀэхуӀрӀэмэ ятхьама-кӀагъо афахыгъ, зыгорӀуштӀэу зыкьагъӀнӀжыи ашӀоигъоу. Азы-ныкӀом ар кьадӀхъугъ, янасып кыхыи. Тхьапша а хъадӀгъу гъогу текӀодагъэр? АдыгӀэ шӀшӀшӀэ сурӀт дахуэ лӀӀпкыым хӀзыгъӀхъошӀтхуэ ашыгъум агъӀунӀхъугъэр, зыриджӀгужъ-хэр, сатыукӀлӀ ашагъэр...

Сыдми, Чэлэмэт ыгу ильӀпкь пае зӀрӀузырӀэр, адыгӀэ лӀӀпкь гъӀшӀлӀгъонӀэу, лӀӀпкь дахуэ Тхъэм дунаим кытыригъӀэ-хъуагъэм кьӀэхулагъэр зӀрӀ-фӀмышӀцӀырӀэр лӀэшӀэу кыхӀэ-шыштыгъ. НӀрыльгъуштыгъэ ильӀпкь ехылӀлӀгъэ гукъаоу ыгу шызӀтехъуагъэр бӀэ зӀрӀ-хуӀрӀэр. А кылоотагъэри шӀома-кӀуэ, ащ джыри кыгыстагъо зӀрӀшӀоигъон гу лыыстагъ. Сыхэмыукъуагъэуи кычӀлӀ-кыгъ. ИгушылӀэ зӀпигъэуи тӀӀ-кӀлурӀэ жыи кызысӀом кьӀхьа-пши, кыригъӀжъӀжыыгъ:

— ШъуинӀрыльгъэу мыш, тичӀыгу кынӀгъэ тӀӀкӀуми кы-тӀэхулагъэр. Тыбзи тихабзи нахъ псынӀкӀэу зӀрӀкӀодыштым тетӀэу урыс пачыхъӀхэми, ахэм кьакӀлӀыкӀуагъэхэми яполити-кӀэ агъӀпсыгъ — урыс пачы-хъэм кьӀоп-кьуапӀэмэ такъосӀэу, нӀмыкӀ лӀӀпкьхэм тӀяпхыгъэу зӀрашӀыгъэм тетӀэу советмӀэ ялӀэхъани кьагъӀнӀжыыгъ — Краснодар краим шапсыгъэ кьӀоджӀэ тӀӀкӀоу а мыжышъхъа-лым ыуж кьӀнагъэр, Шъхъашъ-фыжъ кьӀоджишыр хагъӀхъа-гъэ. КьӀӀбӀртагъэр бӀӀыкьархэм ягъусӀэху шъхьафы ашӀыгъэх. ЩӀрджӀсхэр кьӀэрӀшӀахэм, нӀгъойхэм, абазӀхэм, искусс-веннӀэу зы республикӀэ ашӀи, ахагъӀхъагъэх — кьӀӀбӀртае-хӀмрӀэ бӀӀыкьархӀмрӀэ афӀдӀэу адыгӀхэм кӀуачӀлӀ ямылӀжъэу ашӀыным пае. Джары, кӀӀкӀлӀэу кьаплӀомэ, тичӀыгуи адыгӀэ тӀӀ-кӀлур лӀульхъэ-лӀульхъэу зыкӀы-шырагъошъхъагъэр, джары кьу-тӀфӀэ-кьутафӀэу тызыкӀашӀы-гъэри. Ащ сӀэ зы пӀыслухъэрӀэп — а лӀӀпкьхӀмрӀэ тӀӀрӀы зытӀшъ-шыпкӀэх, тызӀдӀпсӀух, кӀалӀэ-хэр, пшъашъхэр зӀрӀшагъэх, унагъо хуужыгъэх. СӀэ гукъаоу сӀлӀэр нӀмыкӀ: лӀӀпкьхэм ялоф ежхэм Тхъэм апшӀгъэ кыриль-хъагъэм фӀдӀэу ашӀлӀэ зӀхъум, сыд пае ахэм акыль кымы-убытыгъа зы унагъор, зы лӀӀп-кыыр зы унагъоу, зы лӀӀпкьэу кьӀӀбӀгъӀнӀжыын, шыбгъӀэсын, зӀхӀбгъӀэсын зӀрӀфаер, ащ уӀӀ-шӀуеклоныр зӀрӀмытӀэрӀзыр? Ар шӀлӀэныгъӀлӀжыхъэу шӀушӀлӀгъэ-шхӀохэр зилӀхэми кьалорӀэп, кьа-гъырӀэр. Джары сӀэ гъӀӀшӀа-гъорӀэр, сыгу кьеорӀэр!

Шысхэми ашъхъэ кьамылӀ-тӀэу, шытхэми заушъӀфӀэу едӀлӀу-

гъэх Чэлэмэт игушылэ. «Шорэр тэрэзэп» зыми кылуагъэп. Сэри лым игушылэ сшъхэ гупшысэ гомылухэр кышчыгъэтэджыхэу зи сымылоу седэлэу сышысыгъ.

Мыщ дэжым Чэлэмэт бзыухэр зэригъэшхэрэ шхэлэ цыкълури ыджыбэ ригъуцожы, бэщитлури кыштэжыи, зыкыгъакъуи, псынклэу ежъжыгъ Хьагъундэкъо Нурбий гъусэ фэхъуи. Кызэрэзгурылуагъэмклэ, Чэлэмэт зыгъэгумэклэу зигугъу кышлынэу зыфэгъгэр кыгухыгъэп — джыри ащ пидзэ илагъ. Ау арэуштэу ошлэдэмышлэу зыкыжъжыгъгэр сшлагъэп. Ащ сышчыгъэгъуазэ шлоигъом фэдэу Шэртэнэ Мыхъамчэрые кылуагъ: «Сыхъа-тыр 12-м зынэсыклэ, уцмэ яшъо, шэджэгъуашхи ешлы. А уахъ-тэр къэсы зыхъуклэ, псынклэу ядэжъ мэкложы. Зигъэгужьорэп, блигъэкырэп»...

Яцэнэрэшъх

Ащ фэдэ егъашлэм сымылэгъугъэу гъэшлэгъон дэдэ кысшыхъугъэр мары: ллитлоу урамыз Краснооктябрьскэ тетэу клужырэм адэжыклэ сызэплэм, бзыу цыкълухэр зы отэрэу ашъхъагъ итыхэу мэкклэмаклэу мэбыых. «Сынэ тэрэзэу зримылтэгъурэр армэ сшлэрэп — мор шыпкъа, нэпчла?» — сяупчлыгъ шысхэми. «Нэпчлына, боу нэрылэгъу! Джащ фэд пчэдыжъ къэс: къэкложъ, джа непэ фэдэу егъашхэ. Нэмыкл нэбгырэ зырыхъэми агъа-шхэхэу кыххэкы, ау ахэр зэм къэклож, етланэ къэкложхэрэп. Мыдрэр, Чэлэмэт зыфаслорэр, мыпшыжъэу, зэпимыгъэу ауж ит. Шыу альэгъу. Клужы зыхъуклэ, агъэклотэжы. Агъэклотэжъ кьодыерэп — кьапклэзэ кьаклоу залэгъуклэ, нэмыклэуи кысфэлэштэп, «гушлэхэзэ» пэгъоклы!» — тутыныр зылуилъхэмэ зылуиэхэзэ, лугъом кыххэплэу шыт Быштыкьо Хъалими Мыхъамчэрые ыуж кыпидзагъ. Зым кылорэр адэрэм рнутыжъэу е ежъ ишлэшхэр нахъ шлотэрэзэу кыхигъа-хьохэу, зэнэкьокъухэу гушылэхэрэм ежыри ахэсэу, ау зы псалыи кымылоу, — кыломи, клэкл шыпкъэу ерагъэу зэхэпхэу зыжэ кыдэклэу, ахэмыгушылэу сыхъати, сыхъатигуи шысырэ Тыкьо Бориси емыжэгъахэхэу ымакъэ кэлугъ: «Чэлэмэт — ар лы дэгъу, лы гъэшлэгъон, цыф хьалэл. Джары бзыухэми шлу зыкылалэгъурэр». Тхъамыклэр шылэжэп (Тхъэм джэнэт кырет!) цыф гъэсагъэу, еджэгъэшхоу, философиими, политологиими, дунэе историими, литературэми, искуствэми хэшылк икьу афырилэу, спортри дэгъоу ышлэу, дипломатэу еджагъэу, тиуниверситет ипрофессорэу лф зышлэштыгъэ Хъуажъ Руслъани шхъэкълэф ин фишлэу шытхъушхо кыфилуагъ Чэлэмэт. Къэндаур Исмакылэу сыдыгъоклы зипсалгэ уасэ фзышлэу кьэгугушылэрэми кыхигъэхъуагъ: «Чэлэмэт адыгэлл лүшмэ ашыш».

Джауэ, тлэклэ-тлэклэуэ Чэлэмэт зыфэдэр, ицлыфыгъэрэ илыгъэрэ зынэсыхэрэр, игуп-

шысэхэр, кылохэрэр мэхъанэчъэхэу, шхъашъорыкложэу зэрэшымытхэр кызыгурылоу езгъэжъагъ. Цыфхэм лытэныгъэу фашлырэми уемыхы-рэхъышэжыныу лъапсэ зэри-лэри, шыпкъагъэ зэрэхэлъри нафэ кысфашлыгъ шысыгъэхэми ащ фэгъэхыгъэу кьалуагъэхэм. Ащ фэдэу цыфмэ уигугъу ашыныр зымыуасэ шылэп! Бзыу цыкълухэу ауштэу зыфэгумэклэхэрэр Чэлэмэт кызэрэфэрэзэхэр «яцлырыу-шырыу» жабзэклэ къэошлэ. Яорэд цыкълухэми гушылэ дахэу «шлушлэ» зыфатлорэр, тэрэзэу гуклэ уядэлумэ, кьахэщы фэдэу кыпшлэшлы.

Арэуштэу Чэлэмэт бзыумэ шлушэу зэрафыштыр ежъ бзыухэми, цыф кьэлуклэклэ кьэплон хъумэ, зэхашыкы-цтыгъ дэгъоу. Арышъ, бзыухэм шлушлагъэр зэхашлэу, кьагурылоу шытын фае уигъалоу Чэлэмэт ибзыу кьэбармэ ашы-цэу хъугъагъэм мыщ дэжым игугъу кышчысшы сшлоигъу. Джы кызынэсыгъэми ар сымыгъэшлэгъон слэжырэп — джа кызэрэслогъахэм фэдэу, зэрэдгъэжъагъэу мафэ кьэс шлок имылэу, лымрэ сэрырэ (сэри пенсием сыкьуагъэти) паркым тышчызэлулэщтыгъ. Чэлэмэт зэрэтысыгъэм тетэу икьэмлэнэ фыжъ цыкълу иджыбэ кырихыти, бзыухэр ыгъашхэхэу ригъажъэщтыгъ. Амэкъэ «цлырыу-шырыухэмклэ» зэригуагэр кьыуагъашлэу чэзыу-чэзыоу чыгъ кьутамэхэм кьахэбыкылыхэти, лэ джабгъоу а семчыкылэр зэрилыгъым кытетлысхэхэти, семчыкыцэу апхьотагъэр ацапэ дэлэу лубыбыкыжыштыгъэх. Ауэзэ кьэмланыр кьаунэклэщтыгъ. Етланэ ашхыжыныу агъэбылыштыгъа, хъауми ясабылхэм арагъэшхыштыгъа — хэт ышлэра! Сыдэу шытми, бзыу цыкълу нэкыгъэхэр зэригъэшхэжъхэр ежыми игуагъэу лусылгэ цыкълур иджыбэ рилъхъажыштыгъ, неущ пчэдыжыи кьэклонныш, яклэсэ лусыр ашклэ кьафихыныу.

Ауштэу Чэлэмэт ахэр зэригъашхэхэрэм тэри теплъэу, ау тигушылэн зэпытымыгъэу, ежыми зэпимыгъэу уахътэр клэщтыгъ. Етланэ икложыгъо кызэрэсыгъэм тетэу ибэщмэ ателунклэу, ыльэкъо закъуи ахэм ягъусэу ежъэжыгъ. Бзыухэри унашбоклэ кьалэтыгъэхэм фэдэу, зэкклэм зыкьаугъоий, зыкьалэти ыуж кыхъагъэх кьагъэклотэжыныу.

Сыдми, тизэлуклэгъухэр зэпымыухэу, «расписанием тетэу» зыфалорэм фэдэу клэхэзэ, темыжэгъахэу мы пчэдыжыми аужырэ пчэдыжытлүми Чэлэмэт паркым кьэклугагъэп. Къэхъугъэр сымышлэу, сыгумэклэу Хьагъундэкъо Нурбий сеупчлыгъ.

— Чэлэмэт тлэклэ кьэгъой-цэягъ, унэм тхъамафэ горэклэ кьимыкыныу фэгъэпынтагъ. Уклэупчлэ пшлоигъомэ, неклэ, ыдэжъ сыкыбдэклон, — ылуи, темытлысэхэу, ау лы купэу зэхэхэм сэлам ятхи, паркым тыкыдэжыжыгъ.

Зыдэжъ тежъагъэр зышыпсэурэ унэм благъэу тызеклуалэм кьэтлэгъугъэр умыгъэшлэгъон

плэжыштыгъэп: унэу зэрысым (ар апэрэ кьатым хэтыгъ) ишъханыгъупчъэ лухыгъэу, ащ ежъ Чэлэмэт кыкълэрыс. Шъханыгъупчъашъхэм семчык изэу лагъэр тет. Ар ыпашъхэ итэу, семчыкыр еупклэпкышъ, адрэ лэгъэ цыкълэу кыготым редзэ. Иныбджэгъу бзыухэр ыдэжъ кьэбыбыхъэхэу шъханыгъупчъэ пашъхэм ит чыгъ пырацэм икьутамэхэм ежъхэм абзэклэ «цлырыу-шырыушхор» кьахэлуклэу атесых. Паркым зэрэ-шашлырэм фэдэу зырыз-тлүры-тлоу кьэбыбыхэшъ, шъханыгъупчъашъхэм лагъэу кытыригъэуцагъэм апэ цыкълухэмклэ ипхьохэзэ, семчыкыцэ упклэпкыгъэхэу ащ итэкьуагъэхэр жыкыбэщэгъу имыфэхэу апхьуатэшъ, ауштэу кьафэхьалэ-лэу зыгъашхэхэрэм «тхъаугъэпсэу» кьыралэщтын уигъалоу кыфэрэзэхэу лобыбыкыжыых.

Сэлам зызэтэхыхэ уж Чэлэмэт унэм тыригъахэ ыкыи тыхъаклэ шлоигъоу лъэшэу кытетлэлэуштыгъ, ау изытетклэ тыкълэупчлагъ нахъ, тыфихыагъэп. А уахътэм сыналэ тесыдзагъ зылу сшъханыгъупчъэм бзыухэр зэрэшыбыбатэхэрэр. Сигъусэ Нурбий зигъэсэмэркьэу кылуагъ:

— Плээгъурэба, джары ащ иуз илэзэгъоу, иуцэу кыгъотыгъэр. Дэгъуба кыддэпсэурэ бзыу цыкълухэм ауштэу уафыштыныри. Сэри ахэр зыгъашхэхэу слоу сапыхъэгъагъ, ау мыщ фэдэу сапылтын слэжыгъэп, псынклэу шчызгъэтыжыгъ.

Чэлэмэт ащ кыпидзагъ. А ышлэрэр, ыгъашхэхэу джа цырыу-шырыухэм зэрапылтыр шъхъапэгъэ лфэу зэрэшымы-тыр, ащ цыфыгъэ-хьалэлыгъэ зэрэхэлъыр кыхыгъэщы шлоигъоу ыкыи зеухыжыи плонэу шъэбэ-шъабэу кылуагъ:

— Адэ, Нурбий, сыд ясшлэн мо дэхэ цыкълумэ — сыкыхагъэши зыкыспашлагъэшъ, джащ фэдэу пчэдыжъ нэфшъагъом мафэ кьэс паркым сышамыгъотымэ, мыщ кьэбы-ых, кысаджэхэрэм, кыздэгущылэхэрэм фэдэу, амакъэ лэ-тыгъэу мыуцухэу зыгорэхэр кьалуагъэхэу, якьэбархэу кыс-фахыгъэхэм сахагъэдало кыс-шлуагъэшлэу мы чыгъ шъхъа-пэм кытетлысхэхэ пклэ-лэ-тэхэу. Сэри шъханыгъупчъэр, джа зэрэшъульэгъоу, лусэ-убгъуклышъ, «завтрак» ясэгъэ-шлы...

Лым кылуагъэрэр сшлогъэшлэгъон, сыгу етыгъэу седэлэ. Сшлогъэшлэгъон ежъ исабылхэм афэдэу а бзыу цыкълумэ кызэрэтегушылэрэр. «Ахэм абзэ ядэлэуэ зэригъэшлагъэ шлулуа?» сегъало. Мы упчлэр ауштэу сшъхэ кызыгъэхъагъэр уахътэклэ узэклэбэжыкымэ, сымышлахэу кысэклафи, зэгорэм сызэджэгъэгъэ тхылыр ары. Ащ иавторыр специали-стшху. Илэсыбэ хъугъэу бзы-умэ абзэ зэригъашлэу пылыгъ. Кьыдэхъугъэри бэ. Чыплэ, хэку, кьопэ ладжмэ кьолэбзыу зэфэшъхъафхэм, шагубзыухэм макъэхэу кьагъэлухэрэм е, нэмыклэу кьаплэмэ, «зэрэздэгущылэхэрэм» ашадэлэуэ, зэрэдэ-лүрэмми кышчымыуцоу, апа-ратурэ хэхыгъэхэмклэ ытхыхэ-

зэ кызфэкьуагъэм ар зыкыи ежэгъахэп. Ащ фэдэу ыгу етыгъэу, мыпшыжъэу, ышъхэ хэгъэнагъ зыфалорэм фэдэу, илэ-эсыбэрэ зы чыплэм иклмэ, адрэ чыплэм клэзэ кыуыгъоигъэхэр, ытхыгъэхэр зэригъапшэхэзэ, зэхифхэзэ, нэрылэгъу кыфэхъугъ — губгъо-мэз ыкыи ша-губзыухэм яунаеу бзэ алулэ, ежъхэм кьагурылоу, ежъхэр рыгушылэхэу, зэгуригъалохэу. Ащ даклэу нэмыклэу бзыуы-плэхэри кыхыгъэщыгъэх про-фессорым: зэфэдэ бзыухэу чыплэ зэфэшъхъафхэм ашып-сэухэрэм бзэ зэфэшъхъафхэри «алултых», шъхъадж иеу ежъ «идиалект» илэу. Гушылэм пае, Волгэ/Индыл/ лъэныкьомклэ е Ростов игубгъохэм ашыпсэурэ, е Уралклэ шылэ кьолэжъхэм абзэ зэтэклы, зэгурылохэрэп — «ядиалектхэр» пэрыоху кьа-фэхъух. Адрэ кьолэбзыухэм ялофи джащ тет.

Чэлэмэт ауштэу бзыу цы-кълухэу зыуж итхэм абзэ науч-нэу зэригъэшлагъэу, зэхэфыгъэу шытыгъэп. Ау адыгабзэклэ адэ-гушылэщтыгъ: «Мары шыуип-чэдыжышхэ кышпъуфэсхыгъ, шлушхы», — ылогы, яджэщтыгъ. Ежъхэри зырызэу чыгъ кьута-мэмэ кьапклэхыхэти, кьэмлэнэ цыкълум ипхьохэмэ, семчыкы-цэ упклэпкыгъэхэр апхьуатэхэ-мэ, лубыбыкыжыхэу ригъэса-гъэх. Ахэр ытамэхэми кьате-тлысхэщтыгъэх, ыпашъхыи кьитлысхэщтыгъэх.

Шульэгъуныгъэу афырилэр, ыгуклэ афэхьалэу, афэсакъэу, илулхъэ афишъэ, ежъхэми ар зэхашыкырэп фэдэу «цлырыу-шырыу» кьыфалоу кьыдебы-бэклэхэу, ылэгу ишхыклэхэу зэрэ-шытыгъэр ары лым а бзыухэм бзэу адырилагъэр. Ау сэ лъэшэу сшлэ сшлоигъуагъ а шульэгъу-ныгъэм лъапсэу илэр кызщэ-жъагъэр. Ошлэ-дэмышлэу, тыгу-шылэ фэдэзэ, Чэлэмэт джы нахъ кыттелунклагъ ыкыи кытфэ-губжыгъ:

— Арэп, зи слонэп сьуагъэ шъхъае, ар хъуна, бзыухэм «сазэрэдэгущылэрэм» фэдэу шъхъаныгъупчъэмклэ шьори сыкыжъуэдгущылэ. Моу унэм шыукыхыи шыутлысба!

Нурбий кылуагъ:

— Неклоба адэ, мыр кыт-шлокыштыгъ.

Тихыи тытлысыгъ нахыжъ-нахыкыклэ тлысыклэм тетэу. Апэрэу сэ сызыфэгъэр псалтэу тызыхэтыгъэм тыхэмыклэу бысымым зы упчлэ естынэу арыгъэ. Ащ пае, тызэрэтлы-сыгъэм лыпыгъэу, сиупчлэ кьэ-гъэжъагъ:

— Арэп, Чэлэмэт, мы бзыу-хэм узэрафышчытым лъапсэ гора ила, тыда ар кызщэжъа-гъэр — чылэр ара, хъауми Мыекъуапа? Ар чылэм кыше-мыжъагъэу шытэпштын.

— Бзыу макъэхэр, «абзэхэр» апэу зышчызэхэсхыгъэр чылэр ары, — кырегъажъэ тызибы-сымым. — Ау анахъэу куоу бзыумэ яорэд сыгу итлысхъанэу, слыи кыхэхъанэу зышчыхъу-гъэр фронтыр ары. Шьори шьошлэба урыс композиторэу Соловьев-Седом иорэдэу «Со-ловьи» зыфилорэр — хэта ар зымышлэрэр? Адэ а ордэ шла-гъор фронтым сылутэу Хэгъэ-

гу зоошхом илэжъхъан апэрэу зэ-хэсхыгъ. Наступлением тышчы-лагъэу, нэмыщ фашизмэ утын шлулае ятхыгъэу, ау зэкклэгъэ-клонхэ, чыплэу аубытыгъэм идгъэкощыкылынхэ тымылэклэу тыкызэкълэклэжыи, улагъэхэри хэклодагъэхэри тилэхэу, мээ ку-уплэм тыкышышээрэуыгъоижы-гъэх. Зыттыкыклэ фэдэу тшлэ, губгъо пшэрыхъаплэм фронт шхыныр кышчытати тызэхэ-тлысхъагъэу, моу едгъэжъэнэу тлозэ, кыздиклыгъэр тымы-шлэу, нэбгыри 9 хъоу артист куп тапашъхэ кьыуцуагъ. Къэбар, рассказ шхэн гъэшлэгъонхэр кьалотагъэх, зэфэусэхэри кьалуа-гъэх «Гитлер нэшъум тыте-клошт, ащ ихъашхъурэлухэр зэхэдгъэтэкъоштых, теклоныгъэр тилыхъужъмэ кьыдахышт. Шьоры Родинэр зышчыгъы-рэр» зыфэлэшт гушылэхэр хэлъ-хэу. Етланэ ордэу бзылфыгъэ дахэу, дзэклэу шлуашэр зы-шыгъэу ахэтым а ордэу зы-фэсьуагъэр — «Соловьи» зыфи-лорэр — кьылуагъ ымакыи, гу-шылэхэу ордэым хэлъхэми дзэклэу пшыгъэхэу зэуаплэм кьылуыжыжыгъэхэм тыгу кьа-лэту. Джы кызынэсыгъэми ар сшыгъупшэжырэп: «Соловьи, соловьи, не тревожьте солдат. Пусть они немного поспят...»

Концерт ужым, ордэулом кьылуагъэм тиумэхыгъэм фэдэу, чыгъмэ ачлэгъ тызэрэчлэсэу ордэым иклэхым тыкызы-хэшъхъэукохы, сыхъатипл-тфы фэдизэ пытэу тычъыагъ. Етланэ нэфшъагъор кьэмы-сыгъэу тикомандир мэкъэ лъэ-шыклэ командэ кыти, тыкыиз-щигъэлэтыгъ. Сызэрэчъе нэхъо-нажъоу кызэхэсхыгъ мээу тызхэтым хэс бзыухэр — амкышпэхэр яшъуй ордэ мэ-кьэмэ дахэклэ зепежыужыхэ-зэ кызыралорэр. Джэнэтым си-фагъэу, ащ джэнэт бзыумэ яорэд сышчэдэлэу кысшлэшлэу, нэмыклэ гори зэхэсымыжыжъу тлэклэрэ сышчытыгъ. Егъашлэм ащ фэдэу мэкъэ хьалэмэт зэхэсхы-гъэп. Топхэу кьаохэрэри, само-летхэу гырэхэу тшъхъащытхэри шымылэжъхэу а уахътэм кыс-шыхъуагъ.

Заом сыкызеклыжыым, а бзыу лъэпкъым бэрэ сылгы-хъугъ, ау тэ тичыплэмэ ащыс-лэгъугъэп — Урысыем игуп-чэ шьолырхэр ары ахэр ана-хъэу зышыпсэухэрэр. Ау ащ кышчыублагъэу тэ таджыкы-цылэ бзыу кьолэн цыкълухэр амкышъ макъэхэм нахышлу сагъэлэзгъугъэх. Джары ахэм сафэгумэклэу сызышлыгъэри. Синэлуасэмэ кьахэкыи кысэуп-чыхэрэр: «Сыда, Чэлэмэт, мы-хэм зыкылабгъэгъалэрэр? Пчэ-дыжъ кьэс огъашхэх: ашхы-щтыр афэогъэхъазыры, паркым кьафэохыи, уакылэкложъ, пчэдыжышхэ яогъэшлы. О уалымыкломэ, ежъхэр кып-фэбыых. Ори бэщитлур пы-гъэу упклэзэ пшъхэ ерагъэу зеохъэ. Хылылэба ар орклэ?» Ащ фэдэхэм ясэложыи: «Шъу-мыгумэклэ, ар сэрклэ хылылэп. Зэрэсфальэклэу, склуачлэ кызы-рихъэу псапэ сэшлэ. Цыфым ышхыштыр, игъомылапхэ ежъ ылитлуклэ ежъ-ежырэу кьегъо-тыжыи, кьолэжыжыи. Бзыур

сыд — губгьом ригьуатэрэр, мэзым хигьуатэрэр, шагумэ кьыратэкьугьэу адигьуатэрэр ары илусыр. Гьэмафэм ар ащ фэдэу гумэкьырэп — ышхын егыоты, кьымафэр ары хьылъэ кьышыхьурэр. Осыр кьызесыкьлэ, чьыгур кьызыгьэшткьлэ. Ащ дэжым цыфхэр кьолэбзыумэ афэсакьынхэ фае. Ар псапэ, гуапэ. Псэ зыпытым уфэсакьыныр — ар «цыфыгь» зыфалорэм шыщ.

А философии инэу акьылышхо зыхэлтым джауштэу тыригьэдэлугь. Ауштэу еж ышхьэкьлэ а зыфилорэр зэригьэцакьлэрэр тэ тинэрылэгьугь, ау игушылэхэм цыфыгьэм мэхьанэу илэр нахь куоу тагьэгупшысэу кьыдгурагьэлугь...

Яплэнэрэшхь

Ар зы лэзныкь, ау нэмыкь лэзныкьоу Чэлэмэт ищылэкьлэ гьээплэ шьхьаф фэзышлыгьэри нахь игьэкьлотыгьэу, нахь зэхэ-фыгьэу сшлэ сшлоигьуагь — а гухэлтыр чьылэ горэми кьышыхьэгьэщыгьагь. Зыфалорэр зэхьылагьэр заом лыр зэрэкьогьэ шлыкьлэр, ащ зэрэхэтыгьэр, зэрэщызуагьэр ары. Ащ дэжым кьыхьэгьэпсыгьагьэкьлэ сэгугьэ сэ хьышэ шлэныгьэм иматериал ыкьлэ идокумент зэфэшхьафыбэ сакьэрысэу юф зэрадэсымышлэрэр. Сэ анахьэу сызыфаер еж цыфым ищылэкьлэ шыпкьагьэ хэлъэу, хэти фызэшломыкьлэ лыгьэр зэрихьагьэу нэмыц полк псаур еж изакьоу зэхигьэтэкьуагьэу кьызышмытхьужьэу кьылуагьэу седэлуныр ары. Чэлэмэт еж фэгьэхьыгьэу е ыцлэ кьыхигьэщэу зи кьезгьэлотэн слэзкьыгьэп.

Арэу шытми, Хьагьундэжкьо Нурбий, Сьджыхь Хьазрэт-быеу Москва военнэ архивхэм ахэсэу юф зышлэрэми, нэмыкьлэхэми тлэкьлэ-тлэкьлоу кьалотагьэхэм, ежыр шыпкьэм загьорэ кьэбар горэм епхыгьэу кьыхилукьыгьэми кьахэсхыгьэр ары сэ лэубытыплэ сшлыгьэр. А кьэбарым кьэжыаплэу, пэублэу фэхьугьэр Хэгьэгу зэошхом иапэрэ мафэу Чэлэмэт фронтым зашагьэр ары. Джь мыш кьыкьлэтыкьлоштыр еж Чэлэмэт шыпкьэм кьысфилотэгьагьэу дэгьэ дэдэу кьэсэшлэжы. «Пчэ-дыжым жьэу зэо машом хэхьаштхэр, дзэкьолыбзэкьлэ кьэ-плон хьумэ, атакэм кьлоштхэр, пыим пэгьокьышт кьалэхэр хэшпыкьыгьэхэу, куп-купэу фронт лүшом дэж тыщызэ-хагьэуцагь. Командирэу кьыт-фашыгьэм зэуаплэм лүишэштхэм зырызэу кьытэкьуалэзэ, нэлуасэ зыкьытфилыгь. Тлэ-кьуацлэхэр, тцлэхэр, тыкьызди-кьырэ чьыллэхэр шьхьадж кьыригьалохэм ытхыхэзэ, садэж кьэсыгь. Зыфаер зэкьлэ зэкьлэтыкьлоу еслуагь. Ащ ыужым сынэгьу гуапллэу кьыкьлэп-лэагь. Етланэ командэ кьы-тыгь: «Джы завтрак. Теперь все на завтрак. Даю 30 минут! Запомните, действуем в при-фронтных условиях! Ясно?» Зэдетымыгьаштэу хэо-хапкьлэу кьэтуагь: «Да!» «Повторить погромче — и всем!» — Джь нахь пхьашэу командэр кьэлугь: «Да-а!» — зэкьлэми зэдедгьаш-

тэу кьызэдэгьлэагь. «Выполнять приказ!» — ащ кьыкьлэтыкь-кьуагь. Псынклэу купхэр зэбгы-рытэкьугьэх. Ащ дэжым сэ ко-мандирым сыкьыгьэуцагь: «То-варищ Женетль, мы с тобой, оказываемся, земляки. Оба с Краснодарского края. Так вот, мы пойдем вместе в бой. Будем сражаться за Родину рядом друг с другом». Ауштэу кьызелом, сшхьхэ псынклэу, пчыкьлэ хьопскьлэ плонэу, кьылэ-дагь. Ащ нахь спэблагьэ мы чьыллэм сэ щысилэп. Арыш, ащ сыгу илтыр пцы сымысэу еслон». Сыушгьэфынэп: сыкьэ-мыштагьэу шытэп. «Саригьэ-убытынкьлэ мэхьуба», — сы-кьэгуэмэкьыжыгь. Ау «хьу шлоигьор орэхьу!» — сьуй, зы-фэгьэзагь: «Товарищ коман-дир, я даю вам клятву сражать-ся впереди, на самом передо-вом. Но если я получу тяжелые ранения и покинут меня силы... оставьте для меня одну пулю... не возитесь со мной!» Ежми ащ зыкьыфигьэхьазырыгьэм фэдэу кьлэкьлэу кьылуагь: «Я тоже, земляк, прошу тебя об этом. Я тоже хотел сказать тебе... Не хочу быть добычей этих зверей! Так будет лучше. Но мы обойдемся без этого». Ауштэу хьадэгьум тыпэмычы-жэу тыщызэу лым кьызелом, гумэкьыр схэкьыжыгь».

Чэлэмэт ащ дэжым кьышы-уцуи, зи тымылоу тлэкьлэу ты-щысыгь, етланэ кьыригьэжэ-жыгь: «Сэ кьызгурэло о кьа-плэ пшлоигьор. Псэр лэшлэ, ащ кьыпыплүхьажын шылэп, зэкьлэми ар дэгьоу тэшлэ. Ау ащ илэшлугьэрэ илэплагьэрэ гуми, шьхьэкуцлыми, пкьыми алгы-лэсэу, ахэтлысхьэу кьызыпшлэ-рэр зэо мэшлэ жьотым икууплэ ухахьэу зэбгьажьэрэм дэж. Чьыгу ныбэм ихьэу бомбэхэр кьаохэу, гьучьыр ыстэу, ыгьэт-кьлоу, уашьор умылэгьужьэу... Кьэзылохэрэр кьыхэкьых: «Ащ дэжым ппсэ уегупшысэжы-рэр». Пцлы ар. Ппсэ уемыгуп-шысэу зы такьыкь кьыхэкьы-рэр. Ау джа заом ыпэкьлэ кьа-лоштыгьэ оредым хэл гьушы-лэхэм кьызэралорэм фэдэу хьу пшлоигьу: «Если смерти, то мгновенной, если раны — не-большой». Ар нахьышлэба, нахь псынклэагьоба? Хьауми улэгьэ-шхо птелъэу укьэтэджыжы-ныш, зыбгьэхьыен умылэкьлэу пыим улэклафэу, о зи пфэмышлэ-жэу, кьыбдэхьашхэу а узэрэ-щылъэу улагьэм уишхызэ, губ-гьом уилыхьэмэ е мэзым ты-гьужэ лүсэу укьыханэмэ нахьы-шлэу? Аштэу кьытэмышьулэ-ныр ары а тигушылэмэ, а зэ-тлуагьэмэ кьарыдгьэкьыгьэр. Пыим тызэрэшхьамысхыт-ыр, тпсэ хэтлэхьаштми, тыткьло-ным тилыгьэ зэретхьыллэшт-ыр кьытэпложынэу шытыгьэп, тыхэгьэгущо кьэтыухьумэным тыфэхьазырыгь. Кьэплонэн зыхьукьлэ, тыныбжылагьэба — кьызэкьлэлон зыфалорэр тшлэштыгьэп. Щылакьлэу, хабзэу тызхэтыгьэм, хэгьэгоу тызып-лүгьэм джауштэу тагьэсагь — тыкьызэкьлэмылонэу, пыир хэд-гьэфэнэу. Мы гушылэхэр гьэп-щыгьэ-зегьэлэтыгьэу, шьхьа-щытхьужьэу кьызышомыгьэшл — ары хэбзэ-бзыпхьэу тилагьэр е, нахь тэрэзэу кьэплон хьумэ,

тихэгьэгу шыхьэбзагьэр. А шы-лакьлэм ори ухэтыгь, укьыхэ-кьыгь...

А гушылэхэм кьаклэтыкьлоу Чэлэмэт фронтым зыкьыфи-гьээзэжыгь: «Командирым кьытыгьэ уахьтэм шломыкьлэу дзэ купым зыкьыгьэхьазырыгь. Нэфыр джыри кьэшыпагьэп. Нэфри кьытекьло фэд, шлункьлри шьхьашыкьлапагьэу шытэп.

Нэмышхэр тэ апэу атакэр ты-ублэнэу кьытажэштыгьэмэ сшлэрэп е тыгьосэрэ зэо хьы-лэм ыуж зыкьымышлэжыгьэмэ сшлэрэп — сьидми, типыймэ зыкьагьэхьыештыгьэп. Кьло, сьидэу шытми, мэзым хэтыгьэ тиокопхэм командирым ико-мандэкьлэ такьыдээрэпхьоти, нэмышцмэ ошлэ-дэмышлэу тате-бэнэнэу тежыагь. Ежхэри тэ кьытажэхэу (ар тэ тшлагьэп) зыкьагьэхьазырыгьэти, зэо мэшлэшхом псынклэу зыкьылэ-тыгь. Лээхэри, танкхэри, са-молетхэри, артиллериири зэхэп-хьэгьагьэх. Заор кьэжьотыкьлэ, дунаир кьутэжыкьэрэм фэд. Бом-бэхэр лэзныкьуитлүмкьлэ само-летхэм кьырадзыхых, топхэм якьэон зэпагьэурэп, танкхэр зэ-жэхьагьэх. Командирым идзэ-кьло куп сэ сыготэу танкмэ тапэ-гьокьыгь. Пчыхьэ нэс зэо мэ-шлэ джэхьнэмыр зэпыугьэп. Лэзныкьуитлүмкьлэ хэкьлодагьэр кьэпчыгьуаеу шытыгь.

Тикомандир еж ыпшэ кьыралхьэгьэ чьылэу изэол-хэр зыщызаохэрэр кьыгьэгьу-нэштыгь. Шлункьлэ кьызэхьым, заор ошлэ-дэмышлэу лэзны-кьуитлүмкьлэ кьызэтеуцагь. Хэкьлодагьэхэри, псаоу кьэнагьэ-хэри, улагьэхэри ауплэкьлүхэу рагьэжыагь. Сэ силоф дэигьэ — улэгьэ хьылъэ стелъэу, сыкьэ-тэджыни, зызгьэхьыени сымы-лэкьлэу зэоллэ лүшом сыкьылу-нэагь, спсэ хэкьылкьлэ бэ кьэ-мынэжыгьэу кьысшыхьу-щытыгь. Тхьэ селъэлүзэ, сыз-щышхэр нахьыбэрэ зэрэсы-мылэгьэжышхьэ сегупшы-сэштыгь. Джауштэу сызшы-гугьыж шымылэжэу сикоман-дир кьысшыхьарытлысхьагь. Из кьысшефэ, сиулагьэ зэригьашлэ шлоигьоу кьыстелабэзэ, хьу-гьэмкьлэ кьысэупчлы. Сэри аужырэ кьуачлэу силэмкьлэ кьы-фэслотагь нэмыц танкуу занкьлэу кьысфакьлоштыгьэм сипу-леметкьлэ сеуи, гьэстыныпхьэм зэрэтэгьэфагьэр кьасшлэу машлор кьызэрэкьлэнагьэр, ау исыгьэхэр топымкьлэ кьэонхэу игьэ зэрифагьэхэр, сэри сыкьы-зэраулагьэр. Етланэ селъэлугь атакэм тежьэным ыпэкьлэ тхьэ-лэанэу тшлыгьагьэм тетэу кьыздэзекьлонэу.

Командирым зыфалорэр кьызыгурэлом, нахь благьэу кьызбгьодэтлысхьы, джыри Из кьысшифагь, лэу кьысэчэхэу джы ыльэгьурэм ынэ тыримы-хэу теубытагьэ хэлъэу кьы-луагь: «Нет и нет, дорогой Че-лемет, я помню хорошо о на-шем уговоре... Но я этого не сделаю, ни за что. Тебе нуж-но жить, и долго, тебе надо жениться, ты молодой человек, у тебя будут дети, внуки. Ты же черес, не падай духом. Мы добьем этих, я вернусь домой, встретимся, отметим нашу об-щую Победу! Понял?»

Нэужым псынклэу санбатым сынагьэсыгь. Джауштэу си-командир, сичлыгогьоу Федор Иванович Неуступовым си-кьиныгьом сыгу кьылэтыгьагь. Ащ кьысилогьэ гушылэ шлагьо-хэр кьыздэхьугьэх. Ар шьори шыуинэрылэгьэу. Зэрилуагьэуи тызэлүкьлэжыгь. Краснодар сыщыпсэу, юф горэхэми са-пылэу сыкьыгьоти, садэж кьэклогьагь. Военкомати, себе-си, кьоджэ совети кьыгьэзна-гьэп, сыкьыгьотыгь. Сымытлүп-щыжэу чэш-мэфицэ тизэлү-кьлэгу дгьэмэфэкьыгь. Ыужкьлэ кьыслыкьлэуагь, ежым ыдэ-жыи зэ сицагь, тиунагьохэмкьлэ тызэхэхьэштыгь. Тхьамыкьлэр ошлэ-дэмышлэу дунаим ехы-жыгь. Джары а кьэбарым кьлэ-ухэу фэхьугьэр...

А хьугьэ-шлэгьэ гьэшлэгьо-ныр сыд сломи кьезгьэлотагьэу, ауштэу зэрэхьугьэр лэшэу си-гуапэу, сыгукьлэ разэ сыхьугьэу тызэхэкьыжыгь.

Ыужырэ мафэм пчэдыжым тэш нахь нахь пасэу паркым кьэсыгьэу, иуз зэрэзэкьлэуагьэр кьыуигьашлэу, чэфыклаеу бзы-ухэр ыгьашхэхэу ищысыплэ селкьлолагь. Сэлам зэтхыгь, пен-сионерхэу дунэешхоми, тирес-публики ащыхьухэрэм ащыгьэ-зэ зэпытыр зэдэгущылэнхэр, нэкьокьоньр зыкласэхэри сэлэ-мышхо зэрахэу ыкьлэ а мафэм-кьлэ, жьоныгьуакьлэм и 9-м Те-кьлоныгьэшхом ыцлэкьлэ зэфэгу-шлохэу, аланэ зэрагьэуытхэу куп дэхэкьлае кьызэрэугьо-игьагь. Анахьэу зэкьлэми гушылэ дахэхэр игьусэхэу тызфэгьу-шлуагьэр Чэлэмэт ары — а зым нэмыкьлэу зэуаплэм лүтыгьэу ыкьлэ ащ итыркьо телъэу кьытхэ-тыгьэп. Ар еж Чэлэмэти, адрэ щысхэми амышлэрэм фэдэу, лым зыфигьази зыгорэм кьы-луагь: «Ори а Текьлоныгьэр кьыдзыхьыгьэхэм уащыш, шьхьэклафэ пфэтэшлы, шытхьур пфэшша!» Тэри ащ игушылэ-хэм адедгьэштагь. А шытхэу псаллэм еж Чэлэмэт зи кьы-римылуалэу тлэкьлэу зыщэсым, ибэщхэу зэблэгьэуцукьыгьэхэу шылыгьэхэр кьыштэхэи, зэгуи-гьэуцагьэх, ылэхэр лакьумэ атырильхьагьэх, кьытхэонэу зыкьегьэхьазырым фэдэу. Етла-нэ игупшысэ дзыо ышхьапс «кьытлати», ащ еж нахь тэрэ-зэу ылыгьтэрэр кьырихыгьа уигьалоу, шытхэу джыдэдэм зэхихыгьэр изакьоу зыфимы-хьыжэу, зыригьэушомбгьоу кьыригьэжыагь.

А Текьлоныгьэшхор кьы-дэзыхыгьэмэ сэри сахэтыгь, шыуатэхэри ахэм ягьусагьэх. Зэрэхэгьэгоу зэуагьэ, шьори ащыгьум шыукьлэлэцлүхэзэ шыуанэхэм, шыуатэжьхэм шы-рягьусэхэу шызуагь. Нэмыкьлэу зэуаплэм, лэжэклэ фронтым шылуытыгь, чэши мафи шыуи-мылэу. Сэ лекции сыкьышху-феджэрэп, ау зэуагьэхэми лэжэ-гьэхэми нелэрэ мфэкьыр ти-зэфэд, ащкьлэ тызэлэхьэгьух, а лээхьаным Хэгьэгушхоми, фронтми япащэу тилагьэри кьытхэтэу.

Ары шьхьаем, а Текьло-ныгьэмкьлэ а пашэу зыфалорэр зыкьлэ тимылахьэгьоу, ащ илоф хэмылтыхэу заор рекьлокьыгьэу, народым текьлоныгьэр еж-

ежырэу кьыдихыгьэу зыло-хэрэр джы шылэх. Ащ сыда иштыпкьаплэр? — Тхьагьэп-цэу кьыдыгь Шэртэнэ Мы-хьамчэрые.

Мыдрэ кьедэлүхэрэми ащыш-хэу а упчлэм дезыгьаштэхэрэ-ми зыкьыхамыгьэщыпэу ама-кьэ кьыгьэлугь:

— Тэрэз, тара адэ, плонэн хьумэ, шыпкьэр?

Чэлэмэт кьэгубжыгьэмэ е кьэмыгубжыгьэмэ умышлэнэу, ау зэхихыгьэр ыгу зэрэримы-хыгьэр кьыхэхэу, бэщхэр ыгьэтлылэжыкьлэ кьызытхэп-лэм ыуж, Мыхьамчэрые зы-кьыфигьази, еупчлыгь:

— Хэта ащ фэдэ далагьэр зылорэр?

— Бэмэ алоба, хэт ышлэра ар, — ышхьхэ филожыкьэрэм фэ-дэу теубытэгьэ шлагьо фыри-мылэу, джэуапыр кьытыжыкьыгь Мыхьамчэрые.

— Хьау, хьау... Сыда, хьыкум кьыптырызгьэшлыхьанкьлэ ошчы-на? Кьелоба ауштэу зылорэм ыцлэ!

— Ацлэхэр кьэсымылохэми, сэш нахь нахь дэгьужьэу о ахэр ошлэхэба.

— Джары шыпкьэр осэнчэ зышлырэр... Мышыпкьэр шыпкьэу кьэзылоу, ар цыф-хэм языгьэштэнэу пылэхэу пцыр шьхьэхыгьэу, мыукьлэ-тэхэу зыусыхэрэм ацлэ кьетло-рэр, тажэхэхэрэп — «о ошлэба, сэ сэшлэба» тэлэш, тыхэкьы-жы, ар тэ тимылоф фэдэу. Еж-хэм нэрылэгьур мынэрылэгь-гоу ашлынэу пылтых. Ауштэуи ало. Шьо шьольэгьуба лээкьо лэзныкьор зэрэспымытыжы-р, шьольэгьуба зэкьлэми сибэщ-хэр?

Ащ фэдэу упчлэу ратыгьэм занкьлэу ардэдэм зи кьыри-мылуалэу, еж иупчлэ Чэлэмэт кьыгьэуцунэу тежэгахэп. Ау сэ сыгу кьыхьагь: «Ащ зыгорэ хэллын фае ыкьлэ, кьызэрэс-шлэшлэрэмкьлэ, зыгьэгумэкьырэ гупшысэхэр зэу, зы ларамэу ышлынэхэш, зыр адрэм еп-хыгьэу, зым адрэр кьыгьэ-шыпкьэжэу иджэуап кьыты-жы шлоигьу — джары лэ-кьоу пымытыжыым илофи кьызкьыхыгьэхьагьэри. Ар сшхьхэ щызекьлофэ, лым ибэ-щхэр ыгьэтлылэжыгьэхэ, етланэ кьыштэжыгьэх. Мы-хьамчэрые ащ кьыгьэгумэ-кьыгь: «Джы мыр тхьэ сэлэ кьытхэхьанкьлэ!», — ылуи, кьызышлытэтыгь. Тыгьужэ Рэ-щыдэ, Сирием кьыкьыжыгьэм, ар кьызелэгьум, ыгу кьыделэу кьэщыгь...

Ау Чэлэмэт а хьугьэ цыкьлү-шкьлүмэ зыкьлэ апылгыгьэп, заригьэгьэгумэкьыгьэп — ибэщхэр пытэу ыубытыхи, иупчлэхэм зафигьээжыгь.

— «Слэакьэ зэрэпымыты-жыкьыр шьольэгьуба» сьуй, сыкьызэрэушлэгьэмкьлэ сыш-хьащыгушытыкьыгьэу кьыз-шлэшлэуыгьэшл — ащ мэхьэ-нэ лэапсэ ил. Шьушлэш мы-хьункьлэ мэхьу, ау Тхьэм ыцлэкьлэ тхьэ сэлэ, пенсиер сызэрэска-тымкьлэ кьысатыным пае илэс кьэс комиссиер сэкьлэ. Тхылы-плэхэр тхьапэ пчьагьэ хьоу сэг-угоихэш, мы бэшитлүмэ лэ-кьо лэзныкьор адзгьапкьлэзэ, а

тхылыпхэр сэхых. Ахэм а зэ кьаратхэгъагъэр ары ильэс кьэс кьаратхэгъагъэр. СэкIo, дахэу кьыспэгъокIых, сагъэ-тIысы. Сантиметрэр кьаш-тэш, егугъупэхэу пымытыж льякъом шыцэу кьэнагъэр ашы, ашы. Зым адрэм фещи, регъэплъы. ЕтIанэ «Все нормально!» алош, зэдаштэ. Сид аш, сэ кьызэрэзгурылорэмкIэ, кьикIырэр? Зи кьыпыкIэжыгъэп, зэрэщытыгъэм фэд! Кьы-кIэлыкIорэ ильэсми сэкIo — «повторение пройденного» еджапIэм кьызэрэщыталоштыгъэм фэд.

Сыда сэри ащ фэдиз кьин сызкIыхагъэтырэр, ежъхэми уахьтэр пкIэнчэу зыклагъэкIодырэр? Альэгъурэба, кьагурылорэба... ашIэрэба... льякьор кьызэрэпымыкIэжыгъэр... кьызэрэпымыкIэжыгъыттыр. АмышIэ хуна мощ фэдэ специалистхэм? Нэрылэгъум еуцолIэнхэу, аштэнэу фаехэп — ащ ежъхэм, а Ioфым пылхэм, еплъыкIэ шъхьаф фыряIэш ары.

Зы гушыIи хэтымыгъэзэу кьэтихуатэу тедэIу, кьымыу-хэу джыри кьэдгъэгущыIэ, кьы-ригъэжыагъэр гьунэм нигъэсы тшIоигъу, тежэ ащ гъэзапIэу фишIыштым — ауштэу зэрэ-хуштым джэнджэш фытиIэп — тедэIуным тыфэхъазыр. А кьыIотагъэхэм тэри кьытэ-хуулагъэ горэхэм, шылакIэм тызэригъэутэкIыгъэу тцымы-гъушшэрэмэ кьафитегъэгъэзэ-жы. Сэ, гушыIэм пае, опера-ция ужым нэлэныкьор нэшъу зэрэхуэгъэр, адрэм ерагъэу пщагъом хэтэу тIэкIу нахь зэ-римыльэгъузэ, ильэсищыкIэ инвалид пенсиер кьызэрэсамы-тыгъэр сыгу кьэкIыжыгъэ. Адрэхэми нэфшъхьафхэр агу кьэкIыжыгъэх...

Бзыу цыкIухэми якъэбыбын шагъэтырэр. Мыдрэми, джа зэрихабзэу, кьэмланжыер афи-щэмэ, кьыригъэуIохэзэ, гушы-Iэм зэрэхэтэу, кьыIуатэрэр зэ-пимыгъэу егъашхэ. Джауштэу ахэм «яцIыру-щырыу» кьыт-шъхьашыт. Ащ кIэдэлукIы фэдэзэ, лIым икьэлотэн эзпигъэ-ун гухэлэ илэу кьышIошIыгъ шъхьае, сыхэкъуагъ...

— Джащ фэдэ а зигугъу кьэ-шъушыгъэхэри, — джы кьыз-гурыIуагъ Чэлэмэт а кьыIота-гъэр «трамплин» зыфалорэм фэдэу зэригъэфедэгъэр. — Шыпкьэр мышыпкьэу, тэрэ-зыр мытэрэзэу, нэрылэгъур мынэрылэгъэу агъэуцуныр ары ахэр зыпылхэр. Шъхэу пшIотым акьыл ильмэ, зэхэ-шыкI уиIэмэ, заоми ухэмылэ-жэгъахэми кьыбгурыIон фа-еба пацэ уимыIэу, а заори, хэгъэгури зэдиыгъэхэу пэцэны-гъэр зезыхан зыльэкIыштыр ары зыфаслорэр — ащ фэдэ пацэ уимыIэу а зэошхоу тыз-хэтыгъэм текIоныгъэ кьышчы-дэпхын зэрэмыльэкIыштыр. Ахэм джа зыцIэ кьэтионэу тызфэмыехэм (Мыхьамчэрые джэбкIэ плъагъэ) адедгъаштэ-мэ, тызфэкIоштыр гъэшIэгъо-ны: пацэм зыкIи иIoф кьыгхи-

мылхэу, «Шьузэрэфай!» кьы-тиIуи, «Дэгъуба!» тэри зэтIо-жы, тэрэзэу зытIэти, пым ты-пэгъокIи, тезэуагъ, текIоны-гъэри кьыдэтхыгъ. Арба ащ кьыкIырэр? КIo, дзэхэр зезы-цэштхэр, зыгъэлорышIэштхэр лыхуужхэу, Iушхэу, стратеги-еми, тактикеми афэлэзэхэу, заор зыфэдэр ашIэу. Фронт зэфэ-шъхьафхэми командуюнцэ бэ-лахьхэр ялагъэх. Ахэм цыгъу-шхор яфэшъуаш, ащ пыпIухьан шыIэп. Власовым фэшъхьаф кьумалэ кьахэкIыгъэу сэ сшIэ-рэп. Ау а зэпстэуми — зэкIэри зэрипхэу, зэгуригъаIoу, ыуплэ-кIoу, ежъыр ашъхьагъ итэу ге-неральнэ штабым шыраху-хэгъэ, шызэдаштэгъэ планыр зэрагъэцэкIэшт шIыкIэмкIэ, кIуачIэу пэIуагъэхъаштымкIэ унашъо зышIын ищыклагъэба? ЕтIанэ, а дзэ пацэхэм унашъо афэзышIын, ахэм япшъэрыл-хэр зыгъэнэфэрэ Iэшъхэтет ищыклагъэба! ЕтIанэ, а фрон-тым Iутхэм, а дзэшхом ашхы-штыр, зыщальэшттыр, нэмыкI мылькIoу, Iашэу, танкэу, само-летэу, кьухьэу — ар бэ мэхъу, а пстэури кьэпIыгъэнэу ищы-клагъэп, а зэпстэур тыдэ кьы-кIышта, ар зыпшъэ дэкIыштыр тылыр арба? А зэокIыбэу а зэ-кIэ кьэзытырэм иIoфшIэн, илэ-жъэн, зыч-зыпчэгъоу зэхэтэу, кьэуцу ямыIэу бгъэпсын фая, фэмыя?!

Сидми, лэныкьо пстэури, амал пстэури зы кIуачIэу, кIo-чIэшхоу, зэзыпхын, нэмыкIэу кьэпIон хьумэ, фронтырэр хэ-гъэгущомрэ зэгъусэхэу пым текIонхэр зэхэзышъэныл ищы-кIэгъагъ. Ащ джэ зэкIэ шы-зэкIолIэжыштыгъ, шызэхъа-жыштыгъ. Шъхьадж зэрэфаеу, ыгу кьызэрихьэу зекIонэу шы-тыгъэп. ЗэкIэ пацэм екIолIэ-жыштыгъ. Ар заом, цыкIуи иными, изакон. Ащ ухэткIи упэшIуекIон плъэкIыштэп. Ащ фэдиз хьылтэр зыпшъэ дэфэ-штыр зещэкIo Iэзэ дэдэу, акьы-лышхо иIэу, лыгъэ иирэ кIo-чIэшхорэ хэлъэу, кьызэкIэмы-кIoу, игущыIэ пхыригъэкIэу, на-родыр кьыготэу, игъусэгъоу, фронтым Iутхэми, тылым шы-Iэхэми ыIорэр кьагурыIоу, зэхашIэу шытын фае. Свани-дзэ, Жириновскэ купым сид мыхъун паIухьагъэкIи, ар шыбгъэзыен, умыштэн плъэ-кIыштэп. А пшъэрылхьшхор — Верховнэ командуюнцэм иIэнатIэ текIоныгъэм нигъэсэу народым игъусэу, ыпэ итэу, ипа-шцэу ыгъэцэкIагъ, зэшIуихыгъ зигугъу кьэсшыгъэхэм амыш-тэрэ Сталиным. Алон аIомэ, абзэ тIупшыгъэ, шыпкьэр ахэм ящыклагъэп. ПцIэу зэ-халхьхэрэм рагъэдэлун агъо-ты. Ау сэ ащ седэлурэп — сищыклагъэп. ЗышIошъ хуэрэр а пцIым ередэлэу... Сэ Ioфыр зытетыр а заом икуупIэ ситэу нэрылэгъу кьысфэхъугъ...

Мыщ дэжым Чэлэмэт игущыIэ, эзпигъэу, сыхъатым еплъыгъ, «Иуц ешъогъу уахь-тэ кьэсыгъэн фае», — сшъхэ кьылэдагъ. Джыри шьыдгъэ-сынэу, тедэIунэу тыфэягъ

шъхьае, сид пшIэн — игра-фик, ирежим пфиукъоштэп. Нурбый риIуагъ: «Хьугъэ шьыу, шысба, моу тыщыгъэсба — сыхъатныкьокIэ угужьокIэ, сэ сыдокторба, кьыосэлэ, зи хууштэп. Шъхьае, ыдагъэп, ибэшхэр кьыштэжъхи, кьэ-тэджыжыгъ. Емыжъэжызэ кьыIуагъ:

— Философием сыхахы, шьушъхэ згъэузыгъэн фае. Ау сэ джыри кьэсэлэ: лекциеп шьузэгъэдэлугъэр — сэ заор зыфэдэр сэшIэш, Ioфым еплъы-кIэу фысиIэр, сыгу илыр, сы-зыгъэгумэкIырэр шъхэихы-гъэу, пцIы сымысэу кьышъу-фэсIотагъ. Шьукъедэлугъэш, шьугу рыхыгъэми, римыхыгъэми, сигуапэ, сышъуфэраз. ХьаркIэ!

Нурбыйрэ сэрырэ гъусэ зы-кьыфэтшIи, паркым тыкьыдэ-кIыжыгъ. Чэлэмэт ишIульэгъу бзыухэр ташъхьагъ итхэу, «яцIыру-щырыу» ордэ кьыт-фырагъаIoзэ Краснооктябрь-скэм тыкьытехъажы, сэ са-кьыхэкIыжыгъ, ежъ нэгбь-ритIум яцагукIэ ауээнкIы-жыгъ.

ТызэхэкIыжыгъэх неущ пчэдыж, хабзэ зэрэфэхъугъэу, тызэлукIэнэу, ары, тызэлукIэ-нэу ыкIи Iаджми тарыгу-шыIэнэу — джауштэу тызэхэ-хьанэу, тызэрэлэгъунэу, уахь-тэр дгъэклонэу. Ау хэти ышIа-гъэп, ышъхьы кьыхьагъэп ыужыкIэ кьэхуштыр...

Ятфэнэрэшъхь

А мэфэ дэдэм систатъя Хьаткьо Ахьмэд ехьыллагъэу «Адыгэ макъэм» кьыхиутыгъ. Ащ фэдэ материалхэр ямыджэу зэрэблимыгъэкIырэр дэгъоу сэшIэти, еджагъэмэ ишIошI кьезгъэлон сIуи, пчыхэм сы-фытеуагъ: «Чэлэмэт, систатъя кьыпIэкIэхъагъа, уеджагъа, тауштэу уеплъыра?» «Кьыс-IэкIэхъагъ, сыхэплъагъ, сы-мыгъольжыжызэ, сетIысылIэ-нышъ, сишъыпкьэу седжэшт. ЕтIанэ, неущ, ащ тырыгу-шыIэн. Непэ Ioф горэхэми ауж ситыгъ, бэдзэрми сышылагъ, игъо сифагъэп», — кьысиIуи, кьэхъугъэ-хуужыгъэхэм та-рыгушыи, «чэщ рэхъаткIэ» тухыгъэ. Ащ ыуж телевизо-рым кьыгъэлыагъорэмэ сяплъ-сэдэлэу фэдэу сышыси, чъыер кьыжэхахэ зэхъум, сыгъо-лжыжыгъ.

... Пчэдыжым жъэу теле-фоныр зэгоутэу кьытео. Кьэ-хуэгъэр сымышIэу сыкьыз-цхьэлэтыгъ. Трубка кьэс-пхуати сызедэлум, Нурбый ымакьэ кьэсшIэжыгъ.

КьэгушыIэн ыльэкIырэп, мэхъапшэ, хьылтэ кьышцхъу: — Хьугъэр ошIа? — ерагъэу кьыIуагъ.

— Зи сшIэрэп, сыда хьу-гъэр?

— Ашъыу, кьысфалорэп, — ижыкьащэ зэпеубытыкIы.

— КьаIo, Нурбый, кьэмы-Iомэ, хьугъэр тауштэу кьэс-шIэна?

— Чэлэмэт... шыIэжэп, — кьэгыштым фэдэу кьыIуагъ.

СIoшти сшIэшти сымышIэу, зэрмырым фэдэу а псэлъитIум сызэшIуагъэнагъ.

Адэ сид пшIэн — джары дунаир зэрэклорэр, кьызэрэкло-кIырэр.

ЦIыфхэр кьызэрэуэгъоигъэх — Iахьылхэри, икьоджэгъухэ-ри, ныбджэгъухэри, гьунэгъу-хэри. Зыгу кьэмыорэ цIыф ащ кьэклонлагъэп. Фэшыгъуагъэх, гушыIэхэр фалуагъэх — ицIы-фыгъэрэ ишъыпкьагъэрэ кьы-хэзымыгъэщыгъэ кьахэкIы-гъэп, шыIэкIэ гьогоу кьыкIу-гъэри ветеранхэм ясовет кьы-гъэкIуагъэми кьыIотагъ. Тэри, Нурбыйрэ сэрырэ, тызэготэу ихъадашъхэ тышъхьарыгъы-жыгъ. Мыхьамчэрыи ыбгъу-кIэ шытыгъ. ГушыIэхэр кьы-зэраухыгъэхэм тетэу, псын-кIэу апхъуати, джы егъэшIэрэ унэу, егъэшIэрэ шагу фэхъу-штэу Тхьэм кьыфиухыгъэм — адыгэ кьэхалэм ащи, ишъхэ-гъусэ гуальхъажыгъ.

Джауштэу тымышIахэу, те-мыжэгъахэу Чэлэмэт тыкьы-зэхини, тхэкIыжыгъ. Тыгу кьео, тцыгъушшэрэп. ЗышIэ-штыгъэхэр тызызэлукIэхэкIэ, игугъу тымышIэу, ыIуагъэхэр, зэрэклонштыгъэр, адыгэ лъэп-кьыр, ичIыгуж, адыгэ шэн-хабзэхэр шIу ыльэгъухэу, зэкIэ шIоу, дэхагъэу тхэлыр кьы-ухъумэу, ахэм арыгушхоу зэрэ-шылагъэр, кьызэрэтхэтыгъэр тыгу икIырэп. Анахъэу гукъэ-ошхоу илагъэр адыгэмэ блэ-кIыгъэм кьытэхъулIэгъэ тхъа-мыклагъор ары. Ащ игугъу ышIызэпыгыштыгъ, ащ ех ы-лIэгъэ тхылхэм, МэщбэшIэ Исхьакь ироманхэу а кьэбарым ехьыллагъэхэм блимыгъэкIэу яджэштыгъ. ИшIошIхэри кьы-рилотыкIыштыгъэх. Совет ха-бзэм шIушIагъэу илагъэхэми осэшхо афишIыштыгъ. «Ащ тимыIагъэу кьытфихыгъэр бэ», — ыIoштыгъ. — Аужырэ лъэхъаным партием пацэу илагъэхэр арых (Горбачевыр, Яковлевыр апэ зэритхэу) мы-хъунэу шыIэр зэкIэ кьытфэзы-хыгъэр». Непэрэ чиновникхэу зызымышIэжъхэрэми, хабзэм етыгъохэрэм, хэгъэгущом, народым аугъоигъэ мылькур зезыпхъуи, хэгъэгум изышчы-гъэхэм, уклэкIохэм, зисабыйхэр зышцэхэрэм, зыукIыжыхэрэм ящылэкIэ-зекIуакIэ ыгу зэгъа-гъэуыштыгъ.

Джащ фэдэ лIы Iушэу, иакьыл зэтетэу, игупшысэ куоу, тызэрильэгъурэр игуапэу, тэри тигуапэу, тлэгъу, тьулкIэ тшIоигъо зэпытэу кьытхэтыгъ, дунаим тетыгъ. Алъытэу, шъхэклафэ фашIэу шылагъ.

ЦIыфыр зэ ныIэп кьызэрэ-хуэрэр, зэ ныIэп игъашIэ дуна-им зэрэщигъаклорэр. Ар, а шыIэ-кIэ закьор, зэрэбгъэшIагъэм, уильэпкьэ узэрэфыштыгъэм пытэу, шIокI имыIэу, гъэзапIэ ульымыгъэхуужыгъэу япхыгъ. Джары узэрагъэлэгъэшIэштри, узэрэщымыгъушшэштыри.

Ар икьоу зэхэзышIыкIырэ ыкIи хэмыукъоу зыгъэцэкIэрэ цIыфэу шытыгъ Чэлэмэт!..

Яхэнэрэшъхь

Мыщ дэжым сыкьышчы-уцунышъ, повестым кIэух фэс-шынэу мурад сшIыгъагъэ, сэ сызыфаем нэсымыгъэсыгъэу шыклагъэ илагъ нахь мышIэми. Шыклагъэу слъытэрэр Чэлэмэт фронтым шигъэхъагъэр, лIыгъэу шызэрихъагъэр кьэзыIотэрэ нэклубгъо ащ зэрэ-хэмытыгъэр, кьызэрэсымыт-хыгъэр ары. Попэн зыхъукIэ, ар зэрэщыкIэрэр сшъхэ изгъэкIын слъэкIыштыгъэп. Адэ, шыпкьэмкIэ, ар хэмыт-мэ, лIым ыльэкъо лэныкьо зыкIыпымытыжыр, ащ кьэхууллагъэр тауштэу кьэтшIэшта — заом иIoф хэ-мылхыхэу уз Iае кьэузэу па-хыгъэнкIи мэхъуба! Шъхьэм Iаджи кьыхъашт.

Сидми, ащ сегупшысэу, сы-гу кьеоу, зэрэсшыштыр сымы-шIэу хэкIыпIэ сылхыхоу, ежъ Чэлэмэт шыIэзэ, кьыIотэнкIэ фэмыагъэми, сышчыхэу ыбзэ «кьызэресымыгъэпIэагъэмкIэ» зызгъэмысэжъэу уахьтэр кIo-зэ, мазэ фэдиз тешIагъ лIыр зы-щымыIэжыр. «КIo, хууштыр хуугъахэ, ыуж сикIыжыын», — зэсложыгъэу лIым итIысы-пIэштыгъэхэм ащыш горэм Нурбыйрэ сэрырэ тыщызэ-Iуклагъ. Сызэрильэгъоу гушIоу кьыспэгъокIыгъ:

— ОшIа хьугъэр? — «кьэ-бар гомыIу горэ джыри кьыIон-штын» сIуагъэ сыгукIэ, ау зэрэ-гушIорэмкIэ ащ фэдэгъэп.

— КьаIоба давленииер кьы-демыгъэфеу!

— КьэсIoштым уигъэгъу-шIошт: Хьазэрэтбий, полковни-кэу Сыдыхыым, Москва во-еннэ архивым Ioф шызышIэ-рэм, ышъхэ хэгъэнагъэу лъы-хуэзэ, Чэлэмэт дзэм зэрашцэгъэ шIыкIэри, фронтым лIыгъэу шызэрихъагъэри, ордэнэу кьы-фагъэшъошагъэри — сидми ащ ехьыллагъэу о уищыклагъэр зэкIэ зэрыт тхъапэр кьыгъо-тыгъ. Ащ кьытыраригъэхэи, кьызыдищагъ. А тхъапэр сэ кьыситыгъэти, сипхьорэльфэу Фатимэ естыжыгъ. Моу сы-фытеонышъ, джыдэдэм кьы-хышты.

Кьыхыгъэ. Кьыситыгъэ тхылыпIэ тхъапэм сызеджэм, ащ сызэригъэгущуагъэр кьэIo-гъуай!..

Тхъапэр зэрэзгъэфедэшт шIыкIэм сегупшыси тесыубы-тагъ: сэ гушыIэкIэ кьыкIэсIo-тыкIыжыштыгъ, зэсыдзэкIы-штэп, зы псалы, зы тамыги зэблэсхууштэп. А тхылыпIэ тхъапэу зэошхом ихъишъэ хышхо шышым имэхъанэ зэрэ-иныйр кьыдэслыгъи, зэкIэ джа зэрэщытэу кьэзгъэнэжынышъ, ситхыгъэ кIэухэу фэсшIынэу исхухъагъ. ШыпкьэмкIэ, мы тхъапэр тхъэпэ лъапI, зыпэп-шIын шыIэп, гушыIэ лые хэ-мыльэу лIым, ЖэнэлI Чэлэмэт, лIыгъэу зэрихъагъэр, ихэгъэу, ичIыгу, инарад пае фашистмэ зэрэзуагъэр кьэлотэ-Iотэжъ хэ-мытэу IэубытыпIэхэмкIэ кьыт-феушыхъаты. Ащыгъум кIэла-гъэми, лIыгъэ зуауакIэу зэрэзэ-

уагъэм хэпхуан щымылэу уасэу кыфашыгъэм тырыгушхонэу тыкешы. Ащ Чэлэмэт ыцлэ кьелэты, кьегъэлъаплэ, тильэпкыи кьегъэдахэ. Мары а щыгхуэр кытфэзыхыгъэ тхыгъэ бзыгъэр — сигуапэу, Чэлэмэт зышлэ зымышлэ шьушызгъэгъуазэ сшлоигъоу клэухым ычлэпхуэу кыххэсэуты.

Наградной лист

1. Фамилия, имя и отчество **Женетил Чвлемет Хатлистонович.**

2. Звание **Гвардии красноармеец.**

3. Должность, часть **Номер расчета орудия 45м/м пушек 6 гвардейского стрелкового Севастопольского Краснознаменного полка 2 гвардейской стрелковой Таманской Краснознаменной орден Суворова дивизии. Представляется к награде орденом КРАСНАЯ ЗВЕЗДА.**

4. Год рождения **1924.**

5. Национальность **Адыгеец.**

6. Партийность **беспартийный.**

7. Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и Отечественной войне (где, когда) **В гражданской войне не участвовал. В Отечественной войне с 10. 43г. СКР, с 11.43г. ОПА, с 7.44г. 1-й Прибалтийский флот.**

8. Имеет ли ранения и контузии в Отечественной войне. **Ранен 3.10.43 г. Тамань. Находится в строю.**

9. С какого времени в Красной Армии **С июля 1942 года.**

10. Каким РВК призван **Тахтамукаевским РВК Адыгейской А/О.**

11. Чем ранее награжден (за какие отличия) **Наград не имеет.**

12. Постоянный домашний адрес представляемого к награждению и адрес его семьи.

1. Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуг **В бою за населенный пункт Неомокшты Расейняйского уезда Литовской ССР 7 октября 1944 года товарищ Женетил проявил себя решительным и бесстрашным артиллеристом. В составе своего расчета он выдвинулся с орудием в боевые порядки пехоты и прямой наводкой вел огонь по врагу. Когда противник перешел в контратаку тов. Женетил действовал смело и решительно и обеспечил бесперебойное ведение огня по контратакующим гитлеровцам. Контратака была отбита. В этом бою товарищ Женетил в составе своего расчета способствовал уничтожению танкового пулемета противника и 20 немецких солдат и офицеров.**

Достоин правительственной награды орденом

Красная Звезда

Командир Гвардейского стрелкового Севастопольского Краснознаменного полка, гвардии подполковник

/Кашицын/ 13 октября 1944 года.

Авторым иклэух гушыл

Мыш еджэштхэм, литературэм икритикхэр ахэтхэу, псынклэу гу лъатэн: повестым ихэбзэ уцугъэхэм якъузылагъэу, атегъу мыр тхыгъэп. Ащклэ сэрымысэр, ау сэ, авторым, сыкбэзыухыйжыгъэр, сыкбэзыщэфыжыгъэр ситхын кьезгъэжъэн зэхъум гухэлъэу, пшьэрылъэу зыфэгъэуцужыгъагъэр ары. Сэ сызыфэгъэр зыкакъу нылэп — литературэм иунашъохэм ялъахъэ стемылъэу Чэлэмэт ехылапхуэу сэ сшъхэклэ сызыщыгъуазэ хъугъэр, слэгъугъэр, зэхэсхыгъэр нахъ икбоу зэхэутоягъэу, зэпхыгъэу, ежъ псаоу щылэм фэдэу повестым ыклоцл итэу, герою пхырыклэу, кызырэтхэтыгъэм, тыгу кызыринагъэм фэдэу кьэзгъэлъэгъоныр арыгъэ. Нэмыклэу кьэпхон хъумэ, ищылэныгъэ гъогу сырыклонэу сыфэгъэ. Шыпккъэмклэ, шылэныгъэр арба эклэмкли шапхъэ хуэрэр. Шылэныгъэр арба литературэм ишапхъэхэр кьэзылэтхэрэри, зыгъэуцухэрэри, ахэм уадэхыни, тхэрэ пэпчэ клэ горэ хэлъэу лъагъо кыхыхыным фэзыщэрэри. Шылэныгъэр ары эклэмкли унашъо кытфэзышлырэр, тыкыыздеклокырэр.

Мы гупшысэхэр кьэслонхэ фаеу сызышлыгъэр кысэхулапхуэу ары. Джа мурадэу кыкхэхыгъэр кыздэхуным сыгу етыгъэу сыпылъэу сыкбаклозэ шъхъэу «Наградной лист» зыфилорэм сыкызыссым, джарклэух дэгъу хъугъэу, ащклэ повестым лунклыбзэ естыжыгъахэу слъыти, тхыпэхэр кьэсыугъоижыкыи, зэтеслъхагъэх.

Етланэ семыжэгъахэу клэухыр зэблэсхуан фаеу, лунклыбзэу езгъэтыжыгъагъэр кылысхыжынын хъугъэ. Арэушгъэу сшлэнэу кьэзышлыгъэри — ари щылаклар ары кызыхэклыгъэр, сэ силажъэ хэлъэп. Зэрэхугъэ шылклэр мары: зэтеслъхэгъэ тхыпэхэм аклыу лэ кышысфы, шагум сыкыкылыгъ, жьым сыхэхъагъ, «Тембот дэжыклэ» згъэзагъэ Шэртэнэ Мыхьамчэрые стхырэм щыгъуазэти, зылузгъэкленыш, кьэбарыр фэслотэн сыгу хэлъэу. Тызэлулапхуэу шъхъаеу, сигушуагъо фэслотэнэу игъо сыримыгъафэу (сынэгуклэ кышлэгъэн фае) кылыуагъ: «Кызыгурыуагъ, гъунэм нэбгъэсыгъ». Етланэ ыгу кьэкыжыгъэ фэдэу кысэупчылъыгъ:

— Псаоу кызырэнэжыгъэр кыххэбгъэхъагъа?

— Ар кьэстхыгъэба — улэгъэ хылыгъэ тельэу кьэздэжын ымылэкълэу икомандир кызыкълэуалэм, зы щэ кыфырыгъэкынын зэрелъэулапхуэу.

— А зыфалорэр фронтыр ары кызыщыгъэу. Сэ зы-

фаслорэр заом кызыкълэжыкым ыуж кызыхулапхуэу.

— Зэгорэм кылыуагъэу зэхэсхыгъагъ, ау тэрэзуу кьэсшлэжыгъэр...

— Кьедэлэу ащыгъум: Чэлэмэт зэо машлом лъэкъо лъэныкьор пымытыжъэу, улэгъэшхуи тельэу кыххэкълэжыи, ядэж кызыгъэгъэжыкым, заулэрэ зи ымышлэу щысыгъ. Етланэ иунэкъошэу кьоджэ колхозым итхыаматэ дэжэ эклом, бухгалтер ищыклапхуэти, а лэнатлэм луигъэхъагъ. Тхыаматэм кырылуагъ: «Тызэунэкъош, тызэгурылон!» Ащ дэжыкым а гушылэхэм тхыагъэпцылъыгъэ горэ члэгъчлэлъэу аклоцллыгъыи ышлагъэп. Ыужыклэ илофшлэн икууплэ зыхэхэм, дэгъоу кышлагъ. Кло, ащи тынэсын...

Бухгалтерылэм дзэм, фронтым порядкэм зэрэсэагъэм, командирмэ яунашъо шломыклэу ыгъэцаклэу зэрэсэагъэм тетэу илофшлэн мыши щигъэпсыгъ. Документхэу тхыаматэр кызыклигъэтхэжынын фыхыхэрэр ахэпшыхъажыныи, зэблэпхуэжыныи ахэмыгъотэнэу зэхигъэуцощтыгъ. Ар цыфхэми алъэгъуштыгъ, агу рыхыштыгъ. Ау а лым шыпккъэныгъэшхо зэрэхэлъыр тхыаматэм ыгу зэрэримыхыгъэр кыхэхэу хъугъэ. Чэлэмэт ащ пымылъэу ежъ ипшэрылэ ыгъэцаклэшттыгъ. Чапыч пэпчэ, сомэ пэпчэ кызыдиклыгъэм, зыдэкълэуагъэм, зыпълауагъэхъагъэм — зэкълэми алъышлэшттыгъ, гъунэ алъыфштыгъ. Ащ фэдэ ухъумакло колхоз ахышэм, цыфмэ ямылкъу кьэзыухъумэрэ лофшлэгъу тхыаматэм игъусэмэ, готмэ, тхылы нэпцлхэр зэхимыгъэуцоу, мытыгъоу, уимашэ кымылэу лоф дишлэмэ, ар бгъэлъэллэн фаеба! Хъау, ежъ тхыаматэр зыфэгъэр нэмыкыгъ... Зэхэхъа, укъэдалауа?

— Зэхэхъа, сыкъэдало. Сыда зыфэгъэр? Къэлуат.

— Ащыгъум кьедэлэу адыклэ хуэрэм. Правлением имашинэу тхыаматэр зэрысыр зезыфэшттыгъэмрэ ежыгъэрэ зэныбджэгъухэу, зэгурылохэу, лофхэр зэдаушгъэфхэу, ау зэрэчылэу а шъэфхэм ащыгъуазэу щытыгъ. Зэлахылыгъэхэу кьало. Шоферыр хъапсыми члэсыгъ.

Кьедэлэу адыклэ. Машинэм фыкыуагъэхэр илэхэу, пкыгъо пчъагъэ кьэщэфыгъэн фаеу шоферым акт кызызэхигъэуцауагъ. Ахышэу ищыклапхуэу зыфэдизыри кыыригъэуцауагъ. Тхыаматэр кытетхэжыгъ: «Бухг! Выдагъ требуюмую сумму!» Кыкылэтхэжыгъ. Чэлэмэт еджагъ, ыгъэтлылыгъ, тлэклэу тыригъэшлагъ, кыштыжыгъ, джыри еджагъ, ыгъэтлылыжыгъ... Кьэтэджи, щэджэгъуашхэ ышлэнэу ядэжэ клэжыгъэ. Кызыгъэгъэжыкым актым джыри зэ еджэжыгъ — ицыхъэ тельэп, еджэнджэшы. Шъхъаеу, сыд ышлэн — «икомандир», тхыаматэм унашъо кышлыгъ, тхылыпхэм кыфтыритхагъ. А такыкь дэдэм шоферыри кьаклуи кабинетым кыпклагъ. «Тхыаматэм

сыкынгэкълэуагъ «клуи, ахышэр кылых», ылуи», — зыкыфыгъэзагъ. Чэлэмэт ыгу щыхъэрэр кьэмышлэнэу, зы гушыли кымылоу, кассырым лэпэ фишлыгъ. Кассырым ахышэр кылытыагъ, шоферыр кыклигъэтхэжыгъ тхылыпхэм, псынклэу ахышэр ыпхуати, ихыушъуытыжыгъ.

Ыужырэ мафэм Чэлэмэт зэхыхыжыгъ тхыаматэмрэ ишоферырэ бзылфыгъэ ныбжыклэхэр ягъусэхэу кьалэм (Краснодар) ресторанэу «Кубань» ешъохэу, кьашъохэу пчыхэр зэрэцагъэкълэуагъэр. Чэлэмэт губжыклаеу кьэгубжыгъ, ау зи ымылоу хэтыгъ. Тхыамафэ тешлагъ. Тхыамэфитлу тешлагъ... Шоферым кьеджагъ: «Тыдэ щыла детальхэр кызырэшъушэфыгъэхэмклэ отчетыр?» «Умыгумэкл ащ пае», «Сымыгумэкл хъуна, мазэр еклы, отчетым хэдгъэхъан фае». «Къэхушгъ, кьэхушгъ». Тхыаматэм дэжэ кълэуагъ: «Квитанции, чеки кыытыжыгъэр, отчетым игъо кьэсыгъ». Ащи ардэдэр кырыло: «Умыгумэкл, кьэхушгъ, кьэхушгъ». Ауэ мазэри икыгъ. Адрэ мазэри макло. Бухгалтерыр тлэми ауж икырып: «Документ щымылэмэ, ащыгъум товарыр щылэп. Арэушгъэу зыщытыклэ, ахышэр кассэм кышъулъхъажъ». Ау документхэри щылэхэп, ахышэри кьатыжыгъэр, товарыри щылэп. Бэщитлур ыгъапкълэмэ, лъэкъо закыр алъыгъэпкълэжэу ауж ит. Кьащэфынэу зыфалэуагъэр кызырамышэфыгъэр, ахышэр зэрэрашъугъэр инэрылэгъу. Шъхъаеу, фронтовикыр кыпшлокына — гупсэфыгъо арытырэр. Райкомым арилоньш, партием кыхафыным, прокуратурэ-суд лоф ышлыным, ипхыэнтлэклэу щыхъагъэм кырадзыным тештыхэу тхыаматэр ышлыгъ. Шоферым ишъхыэрытлупшыгъэ ищы-лэклэшлы шлоклодыным ищынагъо кышъхъаригъэхъагъ. А щынагъом тлэри эклоклыным нигъэсыгъ.

Джауэ уахытэр клоу, бухгалтерым рашлэштым тхыаматэмрэ шоферымрэ егупшысэхэу рагъэжагъ. Луигъэклыныш, фыклаеу ыфынэу, гъогум тыридзэнэу иунэкъош тхыаматэм ышъхъэ кыхыагъ. Шъхъаеу, ар зэригъэпсышт статьяры фэгъотырэр, щылэп. Мыхъо-мышлапхуэклэ дзэеклонхэу, кьумалыгъэ дызэрахъанэу рахъуагъ. Сэ кьэслонэу сшлэрэр ахэм ашъхъэ кыхыагъэр. Ау адыклэ зэрэхуэрэм еплэ — укьедэлэуа?

— Сыкьедэлэу, ащ фэдызырэ укысэмыупчлэу кьэлуатэба.

— Кло, пшломыгъэшлэгъо-ныжымэ сэлэш ары. «Кьэпхотэагъэр икьун» олонкли мэхуба! — Таушгъэу «икьун» кьыослона лъапсэм унэмысыгъэу. Кьэлуат, сыодэлэу.

— Ащыгъум кьедэлэу, адыклэ зэрэхуэгъэр мары: Чэлэмэт илофшлэн кылухи кьэкложыгъэу иунэ исыгъ. Гъолъыжы-нэу зигъэхъаырыштыгъ. Уахъ-

тэм чэщныкыом зыфигъэзагъэу щытыгъ. Ошлэ-дэмышлэу зыгорэ лъакъоклэ кьешъути-ри пчээр кылыуытыгъ (кьуаджэм унапчээр щырагъэтэу хэбзагъэп ныла). Кыпклагъ лыр ешъогъаеу. «Кьакло, кьэблагъ, сыда кьэхуэгъэр?» — бысымыр пэгъоклыгъ ибэщхэр зыклигъа-кьохи. Кыхыагъэр шоферыр ары, шхонч ылыгъ. Кытыри-убыти, зи кымылоу, гъэтырым телунклагъ, ау шхончыр кьэуа-гъэп. Ятлонэрэу телунклэнэу игъо римыгъафэу, Чэлэмэт ылэ лъэшхэмклэ шхончыпэр кы-убыти, кытырихыгъ. «Щэ илыгъэн фаеп, арыштын кызы-клэмыуагъэр, сигъэщынэн ыгу хэлъыгъ», — ышъхъэ кылыгъ-дагъ. Ышлэш мыхъоу, «сы-уплэгъэклэу» ылуи, дэпкъым фиуэнкли зеом, «гъуаргу» ригъалоу кьэуагъ. «Зэрэхуэрэм-клэ, сиуклыны ыгу хэлъыгъ шъхъаеу, гъэтырым телунклэ-шъугъэп», — зэриложыгъ. Шхончыр кьогъум кьуидзи, ежъ «ифронт лашэклэ» — гъучл бэщымклэ кыыхауи, «икл джы-дэуэм зысэмыгъэлъэгъоу» ылуи, кырыфыгъ. Ехыплэм щылэпэрапи, шоферыр зэхафи, кьечэрэгъохыгъ. Щэлум хэтэу кьэтэджыжыгъэ, кьело: «А ахы-щэм ыуж икыжы. Щылэжып. Все равно а шхончыр джыри кьэошт, кыптефэшт!»

Пчэдыжыкым Чэлэмэт лоф-шлэплэм кызыэклом, тхыаматэм дэжэ клэу, рилуагъ: «Ахышэр уишофер кьегъэштэжъ, зи ащ кышэфыгъэп ыкли кышэфы-щытэп. Ар сэ сияхышэп, шъо-ри шъунахышэп, цыфмэ, кол-хозникхэм яй. Кызымыты-жыкклэ, шъхъыхыгъэу кьыо-сэлэу, суд лоф хушгъ. А шъуи-клэлэ джэгухэри кызыэклары-ожыштых».

Ятлонэрэ мафэм шоферым ахышэр кыхыжыи, кассырым кырытыжыгъ...

Ари Чэлэмэт ищылакклэ, ишэн-зекълэуагъэр кьэзыушы-хъатырэ зы хъугъэ-шлагъэу кьэсшлагъ. Кьэсымышлагъэу, сызынэмысыгъэу кьэнагъэр цыфхэм кьахэнагъ, ахэлъ — цыфмэ хъуни мыхъуни хэт ышлагъэр ащыгъупшэрэр.

Чэлэмэт непэ кьэтхэмты-жымыи, тшыгъупшэрэп — гум имыкыжыгъэу илэ. Псаоу кьыд-готым фэд. «Чэлэмэт ылуагъ», «Чэлэмэт ышлагъ», «Чэлэмэт кыпфидэшттыгъэп», — зэ зым, зэ адрэм кылоу зэхэпхышт. Ау зыми кылоу зэхэпхыштэп: «Чэ-лэмэт кылогъагъэр, ышлэ-гъагъэр тэрэзэп». Бзыу цыкълэу шлу ылыгъэхуэу, зыфэгъу-мэкълэу, ыгъашхэхэу зыуж итыгъэхэми ащыгъупшэрэр: зэрэщымылэжыкы амышлэнкли мэху, пчэдыжыгъэр кьэбыбы-хэш, ишъханыгъупчэ па-шъхъэ ит чыгым, зэрэсэагъэ-хэу, кытетлысхэх, «яцырыу-щырыу» макъэклэ япщыналъэ кьехэхэу тесых...

Ащ фэдэу цыфыр дунаим тетыгъэмэ, цыфыр шылагъ, игъашлэ хъаулыеу, зыми ымы-уасэу ыгъэкълэуагъэп! Чэлэмэт... Чэлэмэт...

Зэман зэблэкІхэр ыкІи гущыІэм ишІуагъ

Цыфы зыцІэр Тхышхом мы дунаим кызытырегъахъом, шыІэн-псэунымкІэ хэткІи анахъ мэхъанэ зилэ бзэр кы-Іуилъхагъ. ЖэрыІуабзэр ыкІи тхыбзэр арых гъэшІэн гъозепІэ инхэр, цыф лъэпкхэм зэкІэ ашхъхъ кырыкІуагъэр зыхэ-гощагъэр, аІуи, ашІи хэзымы-гъэкІуакІэхэрэр.

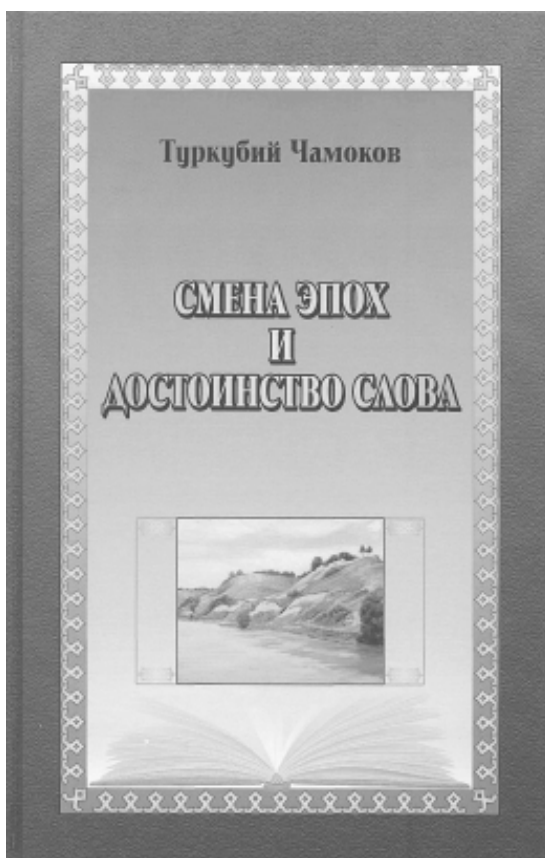
Бзэм жэр илІыкІомэ, гу-щыІэр, сэ сишІошІыкІэ, хэтрэ цыф напІи тешІыкІыгъэ акъыл-тхыпхъ. ГущыІэр — Іашэ пэ-лыгъ: зэрэбгъэуцу, зэрэбгъэ-фед, зыдэбгъэзэр лъэныкъом елытыгъэу ІорышІэшт. Гущы-Іэм уиуІэни, уищыІыни, уигъэ-пщынэни, уигъэкІыжыни, зы-уигъэушхуни, ппсэ кыпиныгъэ-кІэжыни ыльэкІышт. Ау псэ-лъэ зафэм, шыпкхэм, ІэшІум текІон шыІэп, сьд фэдэрэ гу-мышІуныгъэри егъэжъ; пкІэн-чъэу аІуагъэп ныІа «гущыІэ дахэм блэр гъуанэм кыре-щы». ГущыІэ фабэм, шыабэм гумышІуныгъэр щегъэзые, нэ-кыкъон-жылымыгъэр егъэт-кІу, цыфхэм ямызакъоу, лъэпк-хэр зэрэгъэшІух; мамырны-гъэм, шхъафитныгъэм, гу-псэфныгъэм кыкІуапІэ афхъу. Арышъ, гущыІэр кІочІэ лъэш ыкІи амал ин зил. Ар кыагуры-Іоу, ижъ-ижыныгъыкІэ кы-щегъэжъу, цыф лъэпкыбэу мы чІым тетхэм, адыгэ лъэп-кыжыри зэрахэтэу, аш осэшІу раты, фэсакъых. ГущыІэ иныр, купкІ зилэр, акъыл уцугъэм илэ-жыгъэу фыгуцэу алытэу, ухъу-мэгъэным кІэгъуІых. Ары, шчэ хэлъэп гущыІэ Іэзэгъум, псы-хъагъэм, ушъагъэм хэти зэрэ-фэныкъом, ары кыабылыр ыкІи гушхъэбаиныгъэ шыуашъ хъ-жырэр. ГущыІэр мыхъугъэ-мэ сьдэуштэу акъылышІохэм, губзыгъэхэм, тхыдэІуатэхэм, пшысэІуатэхэм, оредусхэм, усакІохэм, тхакІохэм, журна-листхэм ягумэкІ-гупшысэхэр афапэхэзэ кыгІтыІыссыныгъэ-ха?! Джары, сэ сызэрэплъы-рэмкІэ, зэльашІэрэ шІэныгъэ-лэжъ-литературоведэу, кри-тикэу Цуамыкыо Тыркубий итхылыкІэ зэманхэм язэблэкІ-зэпхыныгъэ шыкІыгъэтхызэ, кІэм итхыдэ-тарихъ рыгъуазэу, гущыІэр хъурэ-шІэрэ пстэумэ шхъагъэІулэжъу зэралэр анахъ кызкІыхыгъэщыгъэр.

Уегупшысэмэ, гущы-Іэм ишІуагъ сьд фэ-дэ ІофшІагъи, гупшы-сэ лэжыгъи зыфэкІо-жырэр.

Цуамыкыо Тыркубий Нухъэ ыкыор филологие шІэныгъэхэмкІэ док-тор, профессор, Адыгэ кыралыгъо универси-тетым урыс литера-турэмкІэ икафедрэ икІэлэегъадж. Ытхыхэ-рэр 1959-рэ илъэсым щегъэжыгъэу хеутых. АдыгабзэкІэ кыди-гъэкІыгъэх поэтичeskэ усэхэр дэтэу «Жыгъо-хэчъ» (1967), литератур-нэ-критическэ статья-хэр, литературоведче-скэ ІофшІагъэхэр дэт-хэу «ГъогукІэхэм яушэ-тын», «Цыфыгъэм фэ-бэнэрэ псалъэр».

УрысыбзэкІэ кы-дигъэкІыгъэх: «В со-звездии сияющего брат-ства» — М., 1976, «В ритме эпохи» — На-лчык, 1986. Тыркубий инаучнэ ІофшІагъэхэр журналхэу «Дон», «Іошхъэмаф», «Наш совре-менник», «Дружба народов», «Литературная Грузия», «Зэ-кыошныгъэ», «Литературная Адыгея» зыфиІохэрэм кыадэ-хъагъэх.

БэмышІэу, 2012-рэ илъэсым ыкІэм, Цуамыкыо Тыркубий итхылыкІэу «Смена эпох и достоинство слова» зыфиІоу Цуамыкыо Тыркубий кыдыгъэкІыгъэр ежъ игушыІапэкІэ кызыІуехы. ИкІыгъэ я XX-рэ лэшІэгъум ия 90-рэ илъэхэм хэткІи нэ-рылэгъу зэман зэблэкІхэм яобщественнэ-идеологическэ жыхъарзэ художественнэ твор-чествэм ипринципхэм зэра-рычъагъэр ыкІи ахэр нэмыкІ шыпкхэу зэригъэкІэжыгъэхэр кыщеліо. КызэрэтшІомы-шыгъэу мы уахътэр шыІэны-гъэм зэфэдэу зэрэхэжыхъа-гъэр, зэхъокІыныгъэхэм яиде-хэр ыкІи шхъафит псалъэр зэригъэлъэшыгъэр, а зэкІэмэ ялытыгъэу, адыгэ тхакІохэм охътакІэм ижыкыилъ икыу-кІэ зэрэзэхашІагъэр клэгъэт-хы. Мы лъэхъаныр теубыта-гъэ зыхэлъ демократизацием иуахътэу зэрэхъугъэр, кыра-лыгъо «дэкъацэр» (цензурэр)

тор джаш фэдэу адыгэ литера-турэм ихэхъоныгъэкІэ мэхъанэ зилэ шэпхъакІэхэу охътакІэм диштэхэрэр зэригъотыхэрэр кыщеліо. Мы научнэ ІофшІа-гъэр тхылъеджэ зэфэшхъаф-хэм ателытагъ ыкІи адыгэ ли-тературэм хэлъ хъугъэ купкы-кІэр кІэзыгъэтхэу гъэпсыгъэ.

«Смена эпох и достоинство слова» зыфиІоу Цуамыкыо Тыркубий кыдыгъэкІыгъэр ежъ игушыІапэкІэ кызыІуехы. ИкІыгъэ я XX-рэ лэшІэгъум ия 90-рэ илъэхэм хэткІи нэ-рылэгъу зэман зэблэкІхэм яобщественнэ-идеологическэ жыхъарзэ художественнэ твор-чествэм ипринципхэм зэра-рычъагъэр ыкІи ахэр нэмыкІ шыпкхэу зэригъэкІэжыгъэхэр кыщеліо. КызэрэтшІомы-шыгъэу мы уахътэр шыІэны-гъэм зэфэдэу зэрэхэжыхъа-гъэр, зэхъокІыныгъэхэм яиде-хэр ыкІи шхъафит псалъэр зэригъэлъэшыгъэр, а зэкІэмэ ялытыгъэу, адыгэ тхакІохэм охътакІэм ижыкыилъ икыу-кІэ зэрэзэхашІагъэр клэгъэт-хы. Мы лъэхъаныр теубыта-гъэ зыхэлъ демократизацием иуахътэу зэрэхъугъэр, кыра-лыгъо «дэкъацэр» (цензурэр)

зэрэІуахыгъэр, творче-ствэр шхъафит зэра-шыгъэр творчествэм кІочІагъэ, гупшысэ ама-лыкІэхэр кызытыгъэу, атхырэ темэхэр кызэ-гъэбаигъэу Цуамыкыо елытэ. ЛъэбэкыуІэхэр адыгэ литературэм зэри-шырэр кыщеліо, ау ащ кыкІырэп адыгэ ли-тературэм илъэс 70-рэ гъогоу кыкІугъэр ща-гъэзыгъэу, аужыпкхэм, творчeskэ цыфхэм зэ-фэдэу ащ ялэкІ рахы-лагъ «охътэ зэпхыны-гъэ кІапсэр» пытэным, зэпымычыным пас.

ЛэшІэгъу чыжъэхэм кыащегъэрэ лъэпсэхэо зилэ адыгэ лъэпкыым шыІэныгъэ ушэтыпІа-бэ кызэрэзэпчыгъэм ишыхъатэу, сьдрэ кы-ни фэхъазырэу (итарихъ блэкІыгъэкІи инепэрэ мафэкІи), зыгу-зыкІуа-чІэу, шыІэныгъэм фэ-блэрэ кІочІэ мыухы-жыр кызыкыуиэхэу лъэпкыр гугъакІэхэм зэрафакІорэр, тхакІохэр ыкІи усакІохэр ащ-кІэ щысэ ин зэрэхъухэрэр, зэрэмыпшыжыхэр, творче-скэ гуетыныгъэ ин зэралэр ав-торым гушыІапэм шыкІыгъэт-хыгъэ.

Зигугъу кыэсшырэ Т. Цуа-мыкыо итхылы-шІэныгъэ ІофшІагъэ Іахышэу (шхъи-щэу) зтеутыгъ: «Живые исто-ки»; «Статьи»; «Литературные портреты и эссе» зыфиІохэрэр.

Апэрэ шхъэм — «Живые истоки» зыфиІорэм мы темэ иныр нахъ цыкІлхэмкІэ кыащызэІуехы. Ахэр — хы-шъэм идунай ыкІи шыпкхэм узэрэкІуштыр; нэфылым имэ-кыгъэлъухэр; зылэтыгъо кыин; зтеуцуапІэм илъэхъан; мы-кІосэрэ онджэкъ машІу; зы-кыиІотыкыгъэным илиричeskэ гъунапкхэхэр; характер кы-ным узэрэкІоллэштыр.

ЯтІонэрэ шхъэрэ статьяхэм афэгъэхыгъэ. Мыщ теми 7 хэ-хъэ. Темыр-Кавказ литера-турэхэм ялэпкхэ нэшанэхэр; М. Шолоховыр ыкІи тхыгъэ ли-тературэ ныбжыкІэхэр; Адыгэ прозэм ихэхъоныгъэ Іофы-гъохэр; Цыфым фэкІорэ гъо-

гур. Я 60 — 70-рэ илъэхэм МэщбэшІэ Исхъакъ ипроз; Ко-ста Хетагуровыр ыкІи адыгэ-хэр; Онджэкъ мэшІо зэхэтым ифаб; Лыхъужэ эпосэу «Нарт-хэм» япоэтик.

ТхылыкІэм ия 3-рэ шхъэ литературнэ портретхэр ыкІи эссехэр кыщытыгъэх. КІэрэщэ Тембот иуокхэр; ТапэкІэ шыІэ лъэгапІэхэр. Кошбэе Пшыма-фэ ипрозэ игъэзапІэхэр; Кы-жапІэм кыфэгъэгъэжыкы, Цуе-кыо Юныс ироманыкІэ фэгъэ-хыгъэ; Гугъэм икыгъотыпІэ-хэр, Кыуекыо Налбый иапэрэ тхылы столицэм нэсыгъэ; Нэ-фым ыкІи шІум ящыс. Гарий Немченкэм ипрозэ ехыІагъ. «Губзыгъагъэр, гум зэхишІэу, кыгъотырэп ары»... Кыуикыо Шыхъамбый илирик ыкІи Цыфыгум инэфыпс. Анатолий Пренкэм ипроз.

ЫпшъэкІэ кызэрэсІуагъэу, шІэныгъэлэжышхоу, литера-туроведэу, критикэу Цуа-мыкыо Тыркубий адыгэ литера-турэм мы аужырэ илъэс 20-м нэшэнакІэу кыштыгъэхэр, ІофыгъуакІэу, гупшысакІэу пхырищыхэрэр гъэунэфы-гъэхэмкІэ Тыркубий научнэ Іофышхо зэришІагъэм, джыри литературэ иным гушхъэлэ-жыгъэ ІаплІ ушъагъэкІэ ар зэрэуцуагъэр, адыгэ тхакІохэм ямызакъоу, Темыр-Кавказ ли-тературэр зылэтыхэрэ цыф лъэпкхэм ялитературэ имэ-хъанэ, ыуасэ зынэсырэр чы-пІэхэм ыкІи Урысыем тыди щыгъэшІэгъэнымкІэ ыкІи ежъ тхылыр кызытегушыІэрэ ав-торхэм яшІу аІугъэкІэжы-гъэнымкІэ тхылыкІэм мэ-хъанэшхо иІ. Тыркубий иІоф-шІагъэ художественнэ твор-чествэм ыкІочІэ лъэш кып-фызэІузыхэу, а хъасэм хэтхэм шхъэкІэфэ-лэтыныгъэ афэо-зыгъэшІэу гъэпсыгъэ.

«Смена эпох и достоинство слова» зыфиІорэр ащ иавто-рэу Цуамыкыо ТыркубийкІи, адыгэ лъэпкхэ наукэмкІи шыуаш, гушхъэгъомыІэ шІагъу. Арышъ, фэсэІо тхылым лъэпэ мафэ ыдзынэу, ежъ Тыркубий пса-уныгъэ пытэ илэнэу, итворче-скэ гупшысэ бэрэ илэпкхэ фигъэлэжынэу.

МАМЫРЫКЪО Нурмет.

ТИКОНЦЕРТХЭР

ЙорэдхэмкІэ агъэгъушІуагъэх

Тэхъутэмыкыое районимкІэ кыуаджэу Псэйткыу оредыІоу, кыбарІуатэу, пшынаоу, кы-шъуакІоу, артистэу бэ кы-дэкІыгъэр. «ОредыІо чылэкІэ» Псэйткыу еджэх. ЕтІани гъэ-шІэгъоныр Псэйткыу зыдэ-щыс чыпІэм зытІысыгъэр бэрэ пэмытэу илэси 150-рэ хъуштми, клуби, тхылъеджа-

пІи, культурэм и Уни джырэ нэс дашІыхъагъэп. Къоджэ хъакІэхэм оредхэр кыащало-щтыгъэх, кыбархэр кыащало-щтыгъэх, джэгухэм кыащы-шъоштыгъэх.

Культурэм епхыгъэ Іофтхъа-бзэхэр гурыт еджапІэм шагъэ-цакІэх, къоджэ тхылъеджапІэр мыщ шыІ, концертхэри щэкІох.

Афыпсыпи, Пэнэхэси концерт-хэр кыащызытыгъэхэ артист ныбжыкІэхэр Псэйткыуи шы-Іагъэх. Концертым хэлэжыа-гъэх Кыатмэс Руслъан, Кыат-мэс Рэмэзан, Адумыжэ Адам, Кукэнэ Тимур, Яхъулэ Мы-хъамэт, нэмыкІхэри. Концер-тыр пкІэ хэмылэу артист ныбжыкІэхэм кыатыгъ, цы-

фэу кыкІоллэгъагъэр бэдэд, нахыбэр кІэлэеджэкІуагъэх. Іэгутео мэкъэшхокІэ ореды-Іохэм апэгъокІыштыгъэх, ащ фэдэ кыабзэуи агъэкІотэжы-щтыгъэх. СыхъатитІо концер-тыр зэпыу имыІэу кІуагъэ, адыгэ ыкІи урыс оредхэр кы-щаІуагъэх. ОредыІо купым ипашэр Кыатмэс Руслъан. Ру-слъан сценэм кыекІу, зэхэщэ-кІо дэгъу, сэмэркыур кыбэкІэу концертхэр зэрэщэ, нэшІо-гу-

шІу, залым чІэхэм агу кы-Іэты. КІэлэ зэкІужэ, жым дэ-чэрэзэу оредым кыдэшъо. ЕтІани концертхэр кызыгъэ-дахэрэр, кызыгъэбаирэр ащ еджэкІо цыкІлхэр зэрэхыгъэ-лажыхэрэр ары. Артистхэм ягъусэхэу сценэм кызыте-хъэхэрэм гуапэ ащэхъу. Цыф-хэр агъэрэзагъэх артистхэм, «шъопсэу» араІуагъ, дахэу агъэкІотэжыгъэх.

ХЪУШТ Шэбан.

Тхаклом дэжь шылагъэх

Клэрэщэ Тембот илитературнэ музей Игыгыпэу N 23-м, «Березка» зыцлэм, мы мафэхэм Мыекьопэ клэлэцлыкьу иклэлэцлыкьу куп шылагъ. Лъэпкь

плуныгъэ шапхъэхэр ахэлхъу зэрагъэсэштхэм джырэклэ аналэ тырагъэты. Шылаклом шыщ хьунхэм гьунэ лъафы.

Музейм илофышлэхэр сабыйхэм дахъу апэгьоклыгъэх. Зынэ гушлор кызыкыхырэ сабыйхэм ухэтми узфашэщтыгъ. Бзэ кызырэкьло гурылогьоншлыкь бэ афалотагъэр.

Тхаклор сыд фэдэ цыфа, сыдэуштэу гъэпсыгъа, сыдэуштэу тхылхэр ытхыхэ хъура, сыда ахэм къащылауагъэрэр клэклэу, амыгъэпшхъу цыкьлэхэм агурагъэлауагъ. Тембот итхылхъу музеймэ клэйхэм атетхэр къаштэхэзэ арагъэлэгъугъэх, ахэр зым нахы адрэр нахъ гъэшлэгъонэу зэрэгъэпсыгъэхэр, зэрэтарыхъ гъэшлэгъонхэр арауагъ.

Етланэ купым хэт сабыйхэм Клэрэщэ Тембот ипшысэ сборник дэтэу «Бзыужыемрэ пылымрэ» зыфиорэм къафеджагъэх, ежхэри ягуапэу едэлулгъэх. Пшысэмклэ упчлэ цыкьлоу афагъэза-

гъэхэми клэлэцлыкьлэхэм джэуап тэрэзхэр къаратыжыгъэх.

Тхаклом имузей шалэгъурэ пстэур сабыйхэм агъэшлагъо икьугъ. Тембот икабинет ихьанхэ Изын аратыгъ, а унэм итыр зэклэ кызыпапльыхагъ, пкыгъохэми ателэбагъэх. Музейм агу зэрэрихыгъэр а зэклэмэ кыуагъашлэщтыгъ. Сабыйхэм тхылхэр пасэу ягъэшлэгъэныр, шлу ягъэлэгъугъэныр апэрэу зылыгъэрэр яклэлэплой Наталья Евгениевна ары. Ащ игукъэкьыклэ мы логътхьабзэри зэхэшагъэ хьугъэ. Сабыир цыкьлэуэ лъэпкь культурэм фэбгъэнэуасэмэ, плуныгъэмклэ кьуачлэ зэрилэр ешлэ. Клэлэцлыкьлэм ылыгъэуо, зэхихырэ арыба ишысэр, хэта зышлэрэр, мыхэм усэкло-тхаклохэр, нэмык творческэ цыфхэр къахэкьлэхэмклэ мы логъгъом ишылауагъэ къэкьонкьлэ хьунба.

Щэч зыхэмылыр уцлыкьлэуэ зэхэпхъу, плэгъурэр пытэу шъхэм кызыринэрэр ары. Арышъ, тхаклом дэжь хьакьло зэрэшылагъэхэр бэмэ агу шлыкьлэ кьинэжышъ.

ДЗЭУКЪОЖЫКЪО Нурует.

Инджылызыбзэкьлэ гушылагъэх

Мэкьюогум и 17-м кышыгъэжыгъэу, Адыгэ кьэралыгъо университетым Икьыб кьэралыгъуабзэхэмклэ ифакультет клэшакло фэхъуи, лагерэу «Anglomania Summer» зыфиорэр зэхашагъ.

Мыекьопэ гурыт еджаплэхэм ащеджэху инджылызыбзэм пылхъу, зышлогъэшлэгъонэу ззыгъэшлэрэ клэлэеджэкьло 40 фэдиз ащ къэкьоллагъ. Адрэ лагерхэм ялытыгъэмэ, мыщ шылэхэр шлок имылу инджылызыбзэкьлэ зэдэгущылэнхэ фэягъ.

Тхьамафэм кыкьлоцл клэлэцлыкьлэхэм гъэшлэгъоныбэ алэгъугъ ыкьлэ зэхыхыгъ. Ахэм загъэпсэфын, яшлэныгъэхэм ахагъэхон ыкьлэ нэлокалэхэр ашлынхэ амал ялагъ. Лингвистическэ тренингхэр, инджылызыбзэ гу-

шылэхэм ятарихъ фэгъэхыгъэ лекциехэр афызэхашагъэх. Икьыб кьэралхэм афэгъэхыгъэ техыгъэу къафагъэлэгъуагъэхэр лъэшэу агу рихыгъэх.

Икьыб кьэралыгъуабзэхэмклэ факультетым икафедрэ зэфэшхьафхэм яклэлэгъэджэ пэрытхэм клэлэцлыкьлэхэм логъ адашлагъ. Ащ нэмыкьлэу, Америкэм шышэу Хелен Бернсерэ арапыбзэр зылэкьлэ Шъэожъ Хьэсанрэ ахэм гушылагъу афэхъугъэх. Купихэу гошыгъэ клэлэцлыкьлэхэм факультетым истудентхэр ары вожатэу ахэтыгъэхэр.

Мы факультетым инджылызыбзэ филологиемклэ икафедрэ идецентэу Елена Долуденкэм тызэрэщигъэгъозагъэмклэ, хабзэ зэрэхъугъэу, гъэмэфэ зыгъэпсэфыгъо уахътэм мы ла-

герым ипчъэхэр кызылгъухых. Мы илгъэсым ар ячэнэрэу зэхашагъ. Ащ хэлажэ зышлоигъоу кыуалэрэр бэ. Клэлэцлыкьлэхэм яуахътэ гъэшлэгъонэу агъэкьонхэр, Икьыб кьэралыгъуабзэхэм ямэхьанэ зыкьегъэлэгъэныр ары пшъэрыл шъхьалэу зэхэшагъэхэм зыфагъэуцужыгъэр.

— Инджылызыбзэм нэмыкьлэу нэмыцыбзэкьлэ, французьбзэкьлэ, ежэ клэлэцлыкьлэхэм ялэгъулэ итальяныбзэкьлэ ыкьлэ испаныбзэкьлэ мастер-классхэр къафагъэлэгъоу, — ело Елена. — Сыхьатыр 9.00-м кышыгъэжыгъэу 15.00-м нэс клэлэеджаклохэм яуахътэ лагерым цагъакло. Бзэм изэгъэшлэнкьлэ яшлэныгъэхэм ахэзыгъэхьорэ джэгукьлэ зэфэшхьафхэр афызэхэтэщхэ. Клэлэгъаджэхэри, вожатэхэри инджылызыбзэкьлэ клэлэцлыкьлэхэм адэгущылэх, ежхэми шапхъу дгъэуцугъэхэр амыукьохэу Икьыб кьэра-

лыгъуабзэмклэ зэдэгущылэгъыхы. Мафэ кьэс логътхьэбзэ гъэшлэгъонхэр афызэхэтэщхэ. Непэ араб культурэм фэгъэхыгъэ егъэджэнхэр ялагъэх. Пшъэшъэжыгъэхэм шъхьатехьор зэрэзытырахьорэр, кьэшъуакьлэхэр, лъэпкь шыхьхэр зэраупщэрыхьхэрэр къарагъэлэгъугъэх.

Лагерым мэкьюогум и 22-м нэс логъ ышлагъ. Мэфэкьлэ зэхыхьэкьлэ ар аухыгъ. Клэлэцлыкьлэхэм зэрагъэшлагъэхэмклэ заушэтыжыгъ, лъэпкь кьэшыо зэфэшхьафхэр къашыгъэх.

ПАТЫКЪО Анет.

Сурэтыр Изъынэ Аслъан тырихыгъ.

Пенсионерхэр ыгъэделагъэх

Адыгэ Республикэм хэгъэгу клоцл логъхэмклэ и Министерствэ кызыретырэмклэ, мэкьюогум и 10-м кышыгъэжыгъэу и 16-м нэс республикэм бзэдэжэшлэгъэ 87-рэ шызэрахьагъ. Ахэр цыфыр аукьыгъэу 1, хьунклэн бзэдэжэшлагъэу 4, тыгъуагъэхэу 19, гъэпцлагъэ зыхэлъ бзэдэжэшлэгъэ 18, нэмыкьхэри. Экономикэм ылыэныкьокьлэ хэбзэгъэуцугъэр гъогогъу 20-рэ аукуагъэу агъэунэфыгъ. Бзэдэжэшлагъэ зезыхьэгъэ нэбгырэ 85-рэ хэбзэхъумэкло кьулыкьухэм кьыхагъэщыгъ, зэхафын алъэкьыгъэр процент 92-м ехъу.

Блэкьыгъэ тхьамафэм Адыгеим игъогухэм хъугъэшлэгъэ 13 къатехъухагъэу агъэунэфыгъ. Ахэм нэбгыри 3 ахэклодагъ, нэбгырэ 11-мэ шъобжхэр атещагъэхэ хъугъэ. Ешъуагъэу рулым клэрысхэу водителъ 72-рэ гъогу-патруль кьулыкьум илофышлэхэм къаубытыгъэх.

Мыекьопэ районым ит поселкэу Победэм шыпсэурэ хъулыфьгъэу наркотикхэр зылыгъыгъэм ылыэныкьокьлэ следственнэ кьулыкьухэм уголовнэ логъ кызылгъухыгъ. Полицием профилактическэ логътхьа-

бзэхэр ригъэкьокьлэхэзэ мы бзэдэжэшлагъэр кыыхигъэщыгъ.

Мэкьюогум и 9-м, сыхьатыр 22.00-м адэжэ, автомобиль гъогоу «Кавказым» кырычъэщтыгъэ машинэу «Ауди» зыфиорэр гъогу-патруль кьу-

лыкьум илофышлэхэм къагъэуцугъ. Ар кызылгъухым, зэкьлоцьыхыгъэ клэп грамм 50 кырагъотагъ. Автотранспортыр зые хъулыфьгъэу илгъэс 31-рэ зыныбжым кызыриуагъэмклэ, клэпыр мэзым кышыкьлэу кыыхигъотагъ, ежышъхьэкьлэ ыгъэфедэн гухэлъ илагъ.

Зыныбжэ хэклотэгъэ зэшъхьэгъуситлэм алъэныкьокьлэ гъэпцлагъэ зыхэлъ бзэдэжэшлагъэ зезыхьэгъэ бзылфьгъэр мы мафэхэм полицейскэхэм къаубытыгъ.

Джэджэ районым шыпсэурэ пенсионеркэу илгъэс 75-рэ зыныбжым полицием идежурнэ часть зыкыфигъэзагъ. Ащ кызыриуагъэмклэ, мэфэ заулэклэ узэкьлэбжымэ, амышлэрэ бзылфьгъэ горэ ядэжэ кылухьагъ ыкьлэ пыутэу дышъэ

хьапшыпхэр ыщэфынхэ зэрилэкьыштыр кыыриуагъ. Пенсионеркэр бэрэ емыгушысэу сомэ мин 60 фэдиз зыосэ пкыгъохэр ыщэфыгъэх. А ахъщэр зэшъхьэгъуситлэм япхьорэлъф пае агъэтлыгыштыгъ. Пчыхьэм унэм къэкьожыгъэ клэлакьлэм янэжэрэ ятэжэрэ кыфащэфыгъэ «дышъэхэр» зеулгъэкьлэхэм, ахэр бижутериеу кычлэкьыгъ.

Мы бзэдэжэшлагъэм епхыгъэу полицием икьулыкьушлэхэм уголовнэ логъ кызылауахыгъ, зыныбжэ хэклотагъэхэр зыгъэделэгъэхэ бзылфьгъэм итеплэу зыфэдэр (фоторобот) зэхагъэуцуагъ, лыхьон логътхьабзэхэр рагъэжыагъэх. Ау бзэдэжэшлэр псынклэу къаубытын алъэкьыгъэп.

Мэфэ заулэ тешлагъэу станицэу Джэджем тыгъон бзэ-

джэшлагъэ шызэрахьагъ. Ар зышыхъугъэ чыплэм пэмычыжъэу итеплэкьлэ зылыгъухэрэм фэдэ бзылфьгъэ цыфхэм цалэгъугъ. Ар къаубытынэм фэшлэ оперативникхэм логътхьэбзэ гъэнэфагъэхэр зэхашагъэх. Сыхьат тешлагъэу станицэм иурам горэм Украинэм ирегистационнэ тамыгъэхэр зыпылъ автомобилхэр шалэгъугъ. Тэкьлэу тешлагъэу зэгущэфэхэрэ бзылфьгъэр ащ къэкьоллэгъыгъ, а чыплэм ар кышдаубытыгъ. Икьыб кьэралым шыщ бзылфьгъэу илгъэс 55-рэ зыныбжыр пенсионерхэм къашлэгъыгъ.

Машинэ клоцьым дышъэ нэпцл хьапшыпхэр бэу кырагъотагъэх. Бзэдэжэшлэр охътэ гъэнэфагъэкьлэ Мыекьуапэ шыпсэуштыгъ. Ар зэрыс унэр полицейскэхэм кызылгъухым, зыныбжэ хэклотэгъэ зэшъхьэгъусэхэм гъэпцлагъэкьлэ ашлуиштэгъэ ахъщэри кырагъотэжыгъ. Ышлагъэми ар еуцоллэгъыгъ, логъыр зэхафы.

